

АНДРІЙ ФРАНКО.

ГРИГОРІЙ ІЛЬКЕВИЧ
ЯК ЕТНОГРАФ.

*Відбитка з „Записок Наукового Товариства ім. Шевченка“
тт. СІХ—СХІ.*

У ЛЬВОВІ, 1913.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка.

ЛНБ України ім.В.Стефаника

01159156 (S)

2012

В. 2928

АНДРІЙ ФРАНКО.

ГРИГОРІЙ ІЛЬКЕВИЧ ЯК ЕТНОГРАФ.

*Відбитка з »Записок Наукового Товариства ім. Шевченка«
тт. СІХ—СХІ.*

У ЛЬВОВІ, 1913.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.

2р 70к

АНДРІЙ ФРАНКО

ЛІТЕРАТУРА

ЖК РАЙОНУ

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

УБІВІСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР

№ И 36 670

И. 5032

I.

Один із перших галицько-руських етнографів, Григорій Ількевич, уродився дня 13 жовтня 1803 р. в Новім Селі жовківського округу. Батько його, Стефан Ількевич, служив приватним офіціалістом при панському дворі, осівши там правдоподібно ще за польських часів. *Scia Literae Baptismatis* Ількевича, з якої виймаю сі дати, а яку знайшов між паперами бібліотеки „Народного Дому“ у Львові д. М. Возняк, подає рівно-ж імя матери Григорія: Маріянна de Silkiewicz. На семім році життя 1810 р. післяв батько Григорія до трівіальної школи в Жовкві, яка існувала там уже від р. 1785; там-же скінчив Григорій Ількевич і чотироклясову нормальну школу 1820 р. і став при-готовляти ся до учительського іспиту. Правдоподібно коло того року вступив Ількевич до т. зв. учительської препаанди, а зложивши 1822 р. учительський іспит дістав посаду народнього вчителя при трівіальній школі в Коломиї, з разу в характері заступника, *Supplent-Lehrer*, а далі став звичайним учителем при тій же школі з титулом *Trivial-Lehrer*.

Учителюючи в Коломиї познайомив ся Григорій Ількевич у 20-их роках із директором головної окружної школи (*Kreis-haupt-Schule*) там-же, Миколою Верещинським, першим галицько-руським меценасом літературного руху, який мав не малий вплив на підвладних собі вчителів, а спеціально на Григорія Ільке-

вича. Правдоподібно Верещинський і захопив його до збирання етнографічних матеріалів, до чого становище народного вчителя давало добру нагоду. Вже зі школи виніс Ількевич докладне знане німецької, латинської та польської мови, крім руської, яку в нормальних та тривіальних тодішніх школах учили дві години на тиждень уже від р. 1792¹⁾. Як довго був Григорій Ількевич на посаді народного, тривіального вчителя в Коломиї, на певно не відомо. Правдоподібно його вчителюване в тім місті припадає на роки 1824—1835. Менше більше на той час треба покласти його женячку з Юліянною Дашовською, донькою Якова й Францішки Дашовських, про яку буде мова далі. Другий період його вчительської та етнографічної діяльності сягає від р. 1836 до 1841, значить обіймає часи його пробування та вчителювання в Городенці, куди був перенесений мб. на власну просьбу коло 1835 р., і де пробував аж до смерті 1841 р.

Походячи з руської родини греко-католицького обряду, Ількевич почував себе Русиною, хоч і кінчив німецькі школи. Та се ще не могло розбудити в нім руського патріотизму та національної свідомости. Значний вплив на Ількевича в тім напрямі мусів мати його шкільний зверхник і визначний протектор літературного руху між галицькими Русинами, Микола Верещинський, який здасть ся не лишив ся без впливу ідей кружка Маркіяна Шашкевича. Під його впливом уже в 20-их роках минулого століття почав Ількевич записувати етнографічні матеріали, до чого не мало причинила ся його вчительська діяльність та близькі зносини з народом. Додам тут, що вже 1820 р. Ількевич робив подорожі в етнографічних цілях, і на Волини, недалеко ріки Буга, був свідком одного весільного звичаю-забобону, який 1836 р. описав у розвідці „Zabobony istniejące między ludem prostym w Galicyi“, в уступі п. в. „Zabobon na weselu“. Як бачимо з того, вже за молоду Ількевич із самої цікавості придивляв ся звичаям та прислухував ся віруваням руського народу, і се треба вважати першим імпульсом до його пізнішої, досить плідної та енергічної етнографічної діяльності. Пізнати та переняти ся ідеями Маркіянового кружка поміг Ількевичеві Яків Головацький, який 1834 р., в часі своєї першої етнографічної екскурсії по Галичині, познайомив ся з Ількевичем у Коломиї, і познайомив його ближше зі змаганнями

¹⁾ Омелянъ Огоновскій, Исторія литературы рускои, часть II, відділ 1. Львѡвъ 1889, ст. 100.

Шашкевича та його товаришів до культурного відродження Галицької Руси. Чи Ількевич по за тим ближше стикав ся з Маркіяновим кружком, а особливо з самим М. Шашкевичем, напевно годі сказати. На досить близькі зносини вказує хіба те, що подав у своїх споминах про Маркіяна Шашкевича та Івана Вагилевича Я. Головацький¹⁾. Читаємо там, що²⁾ „Шашкевич згуртував кружок таких, що сприяли його ідеям, і вони умовили ся, що всякий, хто вступав до нашого руського кружка, повинен подати руку і заявити чесним словом, що обіцяє все життя працювати в користь і для добра народа і відродження руської народньої словесности. Аби освятити те приречене, члени кружка прийняли славянські імена: Шашкевич — Руслана, Вагилевич — Далибора, я (себ-то Головацький) Ярослава. За тими явили ся Велемір — Лопатинський, Мирослав — Ількевич, Богдан — брат Я. Головацького Іван, Ростислав — Бульвинський (умер молодю); явили ся Всеволоди, Мстислави, Володарі“. Далі оповівши про те, що Шашкевич зложив альбом, у яким підписували ся ті, що бажали приступити до кружка, зі своїми віршами або девізами, каже Головацький про себе, що підписав ся з иншими при словах: „Грѣди сегагдѣ, пізнай себе, буде з тебе“. Шашкевич привів із пісень Максимовича: „Світи, зоре, на все поле, закінь місяць віде“. Острожинський написав: „Час уже Ляхам перестати, а нам Русинам начинати“. Вписали ся філософи та богослови: Покинський, Урицький, Мінчакевич, Кульчицький, Охримович, Гадзинський, Білинський і инші“. Із сього оповідання Я. Головацького цікаве для нас особливо імя Ількевича з його славянською назвою Мирослав. Фактично сим іменем підписував ся він під деякими своїми польськими працями, та се ще не доказує, що він уже 1831 р. належав до Маркіянового кружка, бо-ж славянське імя Мирослав міг прийняти посередно під впливом Якова Головацького, а до духової злуки з кружком Шашкевича почувати ся вже в Коломиї. За Головацьким подали др. В. Коцовський³⁾ та М. Павлик⁴⁾ відомість, що Ількевич на-

1) Див. Воспоминаніе о Маркіявѣ Шашкевичѣ и Иванѣ Вагилевичѣ, друковане Б. А. Ділицьким у часописі „Литературный Сборникъ, издаваемый галицко-рускою Матицею“, 1885 г. Выпускъ I, ст. 11—12.

2) Подаю в перекладі з „язичія“ на народню мову.

3) И. О н и ш к е в и ч а Руска бібліотека. Томъ III-ій, виданий „Академичнымъ Братствомъ“. У Львовѣ, 1884. Передне слово, ст. XXIII.

4) М. П а в л и к. Про русько-українські народні читальні. Частина перша. Львів 1887, ст. 8.

лежав справді до Маркіянового кружка, опираючи ся головню на реляції, поданій висше. Наведу тут іще коротке свідоцтво про той кружок М. Павлика, цікаве тим, що виразно підчеркує належність Ількевича до кружка Маркіянового. Ось воно (ор. сіт. ст. 8): „Найсмілійший із них Шашкевич зорганізував незабаром (1831 р.) із філософів та семінаристів більше товариство, до котрого належали: Лопатинський, Ількевич, Іван Головацький, Бульвинський, Острожинський, Покинський, Урицький, Мінчакевич, Кульчицький, Охримович, Гадзинський, Білинський, Козанович і інші“. З сего виходило би, що Ількевич був фактично членом Маркіянового кружка. Та се не правда, бо Головацький виразно не зазначив сего ніде, далі тому, що комунікація в тих часах була дуже утруднена із за браку залізниць, а третє тому, що діяльність „руської трійці“ зосереджувала ся передовсім у Львові, а Ількевич зайнятий учительською роботою не міг рушити ся з Коломиї. Впрочім свідоцтвам В. Коцовського, а особливо М. Павлика суперечить признанє самого Я. Головацького, заховане в його записках п. з. „Пережитое и перестраданное“, а опубліковане Богданом А. Дідицьким між „Матеріалами для исторіи галицко-русской словесности“¹⁾, де читаємо між иншим: „Мнѣ сказали еще во Львовѣ, что въ Коломыѣ есть учитель Григорій Илькевичъ, который собираетъ русскіи народныя пѣсни“. Ті слова Головацького показують, що він довідав ся про Ількевича ще у Львові (перед 1834 р.), та про його учительську та етнографічну діяльність знав від якогось постороннього чоловіка, а тим самим не бачив його між членами Маркіянового кружка.

Коли приймемо, що Ількевич не належав до Маркіянового кружка, а тільки від Головацького знав про його членів та їх діяльність, і спочуваючи ідеям Шашкевича прийняв славянську назву Мирослав, переконаємо ся, що понад се нема ніякого доказу на те, що Шашкевич знав Ількевича особисто. Можна сказати те саме і про другого члена „руської трійці“ Івана Вагилевича. Що він знав про приповідки, зібрані Ількевичем, про які писав зі Львова в листі до Потодіна з 30 січня 1838 р., що „Г. Илькевичъ виготовивъ до цензуры пословицы народніи“²⁾,

¹⁾ Литературный Сборникъ, издаваемый галицко-русскою Матицею, подъ редакцію Богдана А. Дѣдицкого. 1886 г. Выпускъ I. Во Львовѣ 1886, ст. 93.

²⁾ И. Онишкевича, Руска бібліотека. Томъ III-ій. У Львовѣ 1884, ст. 169.

се ще не доказує, що Вагилевич знав особисто Ількевича, бо про його етнографічну роботу та її плоди міг дізнати ся і від Головацького.

Не мало інтересу представляє для нас питанє, як підписував ся Ількевич на своїх збірниках та писаннях, а як підписували його інші видавці. Крім офіційального його підпису Григорій Ількевич, який бачимо на віденському виданю його приповідок, знаходимо ще такі: Miroslaw Pkiewicz, на збірнику пісень Ількевича, якого рукопис містить ся в бібліотеці Народного Дому у Львові¹⁾, далі на рукописнім збірнику приповідок, що переходять ся також у Народнім Домі, знаходимо в титулі власноручний підпис автора: Gregor Miroslaw Pkiewicz, а під німецькою передмовою до тогож збірника скорочений Gr. Mir. Pkiewicz. Перший із тих трьох підписів походить із часу, коли Ількевич учителював у Коломиї, а два інші в часу його побуту в Городенці, а власне перший із 1 вересня 1838 р., а другий із 1839 р. Крім того на збірнику приповідок знаходять ся два підписи, один урядовий Triviallehrer, а другий літературний Sammler. Що до автентичности тих підписів не може бути ніякого сумніву. Натомість деякий сумнів можна мати що до автентичности підпису „Miroslaw“, який знаходимо під його статєю „Zabobony istnace między ludem prostym w Galicyi“, якої рукопис не заховав ся, а яка датована „Pisałem w Horodence 1836“ і появилася друком у львівському часописі „Rozmaitości“ в числі 27 із д. 2 липня 1836 р. Неповний підпис Ількевича знаходить ся також під його розвідкою, писаною по польськи, а друкованою в альманасу „Sławianin“ п. з. „O mitologii ruskiej według podania ludu“, яка має дату: Pisałem w Horodence w Maju r. 1837 і підпис Miroslaw I.....cz. Усі ті підписи нашого етнографа без сумніву автентичні та походять із часу його пробування на посаді трівіяльного вчителя в Городенці (1836—1841 р.).

Цікаве само собою питанє про автентичність псевдоніму Ількевича Miroslaw z Horodenki. Як знаємо, Ількевич не був родом із Городенки, а про те можна сумнівати ся, чи в загалі коли будь Ількевич уживав такого псевдоніму. Між автентичними підписами його не знаходимо, а стрічаємо його тільки два

¹⁾ Імя Ількевича стоїть там в genitiv-i попереджене применником „czrez“.

рази: раз у Жеготи Павлі¹⁾, а другий раз у польськiм часописі „Lwowianin“²⁾, і то оба рази в такій формі, в якій ледви чи могли вони вийти з під пера Григорія Ількевича. Перший підпис, ужитий у genetiv-i, рішучо неавтентичний, а скомбінований Жеготою Павлі; про нього зрештою буде мова далі. Не багато варт і підпис нашого автора під коротенькою заміткою „Zwyszaj ludu na Wołyniu“, друкованого в часописі „Lwowianin“ без ніякої дати, яку треба вважати тільки передруком одного уступу з довшої статі Ількевича, поміщеної у львівських „Rozmaitościach“, де, як зазначено вже висше, нема зовсім додатку „z Horodenki“³⁾. Правдоподібно оба сi підписи повстали через комбінацію з двох підписів нашого автора, захованих у рукописі приповідок та під передмовою до того збірника, писаною по німецьки.

Певне свідощтво про те, що Ількевич почав свою вчительську карієру в Коломиї, маємо по перше в споминах Якова Головацкого, який у тім місті відвідав нашого автора в часі першої своєї етнографічної мандрівки по Галичині та Угорщині, а по друге і в тім, що визначний письменник Йосиф Левицький, що ще 1834 р. видав у Перемишлі свою „Граматику языка рѣсского въ Галиціи“, у списі передплатників на ту граматику подав також імя і прозвище нашого етнографа в такій формі: *Ikiewicz Gregor, suppl. Lehrer in Kolomea*. Тривіальним учителем у Коломиї був Ількевич що найменше від р. 1824 до 1834, а опісля переніс ся до Городенки, де вчителював та займав ся етнографією принаймні до р. 1840, коли не до смерти (1841 р.). Дату смерти Ількевича знаємо з книжки Йосифа Шуйського „*Die Polen und Ruthenen in Galizien*“ (Wien und Teschen 1882), ст. 276, де оповівши про початки літературного руху між галицькими Русинами автор пише: „*Der Anfang der literarischen Bewegung in Galizien ging harmlos mit der romantischen Tendenz der Polen, Volkslieder und Volksmärchen zu sammeln, zusammen: Marcian*

¹⁾ *Żegota Pauli, Pieśni ludu ruskiego w Galicyi*. Lwów 1839. Tom pierwszy, ст. 150.

²⁾ *Lwowianin, przeznaczony krajowym i użytecznym wiadomościom, wydany w połączeniu prac miłośników nauk przez Ludwika Zielińskiego*. 1840, zeszyt 2, ст. 48.

³⁾ В такім разі одиноким доказом автентичности висше наведеного псевдоніму Ількевича лишаєть ся далі наведений уступ із російської передмови О. Бодяньського до пісень Головацкого.

Saszkiewicz († 1843), Pkiewicz († 1841) schlossen sich an den Ton und Sprache des rothruthenischen Volkes an¹⁾.

Для ілюстрації того становища, яке займала галицько-руська критика в справі вияснення псевдоніму Ількевича „Мирослав з Городенки“, вважаю потрібним навести тут оповідане Жетоти Павлі (op. cit. ст. 150) та освітити становище, яке заняв у тій справі др. Іван Франко. І так у кінцевих увагах до думи про „Odsiecz Wiednia i bitwę pod Parkanami“, яку очевидно взято зі збірника пісень Григорія Ількевича, подав Жетота Павлі відомість, що „Duma zaś niniejsza opisująca owe wojenne zdarzenia, znalezioną została w starym rękopisie z r. 1690, w obwodzie kołomyjskim przez gorliwego badacza starożytności narodowych Mirosława z Horodenki. Z wyrażonych w niej skarg kozaków zadnieprskich, zostających wtedy pod władzą moskiewską i utyskujących na to, że nie mogą towarzyszyć Polakom w późniejszej wyprawie wołoskiej, widać, że utworzoną została około roku 1686“. Навівши отці слова Павлього в своїй місцеллянейці п. з. „Вірша епископа Й. Шумлянського про події 1683—1686 рр.“²⁾, ще 1901 р., І. Франко поставив питане: „Хто був той Мирослав із Городенки, де він знайшов рукопис, із якого відписано сю віршу, як виглядав рукопис і що стало ся з ним потому, нічого не знаємо“. Нині (1911 р.) можемо сю справу порішити так, що Мирослав із Городенки, се Григорій Ількевич, а що до рукопису, про який тут мова, доси нема ніякої близької відомости.

Вияснивши ось так питане про те, хто був Мирослав із Городенки, наведу тут іще твердження, з яким виступив д. М. Возняк у статі „Маркіян Шашкевич як фольклорист“, друкованій у „Звіті дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911“, що „Ількевич, будучи учителем в Городенці, займав ся збиранем пісень в Коломийщині“. Се твердження правдиве хіба о стільки, що в тих часах (30-их роках) Городенка належала ще до політичного округу коломийського; та з другого боку треба мати на увазі, що Ількевич принаймні до р. 1835 був народнім учителем у Коломиї, де під впливом Верещинського міг збирати етнографічні матеріали³⁾.

¹⁾ Жерелом, із якого д. Шуйський зачерпнув дату смерти нашого етнографа, було на мою думку „Предисловіє“ О. Бодяньського до пісень Головацького.

²⁾ Записки Наукового Товариства імени Шевченка у Львові, т. XXXIX, Miscellanea, ст. 3.

³⁾ Пор. про се: Йосифа Левицького, Грамматика языка рус-

Врешті для сконстатованя дати смерти Ількевича наведу тут одно місце з листу Івана Головацького до брата Якова, писаного в початку 1844 р. Правда, в праці проф. Йосифа Шуйського знаємо вже й так, що Ількевич помер 1841 р., та се ще не перечить тому, що читаємо в тім листі, а овшім потверджує його правдивість, бо читаємо там: „И так звъали нам Холаковскій, Илькевич, Лучкай, Вагилевич, Петрович, а може и Шашкевичеви не много ся дивит?“¹⁾ Як показує ужите тут perfectum „звъали“, Головацький згадує про смерть Ількевича як про щось минуле, про довершений факт; біда тільки в тім, що не подає докладно року, і можна би думати, що Ількевич дожив до 1843 р. Одиноким контр-аргументом проти такого здогаду є поки що тільки дата, захована у Шуйського та Бодяньського. Крім того тон листів (27 і 29) Івана Головацького до брата Якова вказує недвозначно на те, що Ількевич помер у марті або маю 1841 р. Инакше годі собі пояснити, для чого І. Головацький подаючи в тих листах широкі відомости про стан друку „Приповідок“, ні разу не згадує про того, хто їх збирив і записував, Григорія Ількевича.

Не зайвим буде тут сказати ще кілька слів про родину Ількевича, для ілюстрації тої суспільної верстви, серед якої жив і працював сей народній діяч. Батько його був економом (офіціалістом) при дворі пана Ромашкана в Городенці. Обік Григорія мав він сина молодшого від нього, який жив іще 1848 р. і був кондуктором при поchtі. Деяке непорозумінє могла би викликати відомість про Матвія Ількевича (ур. 1818 р.), що був шевським челядником у Львові, та мабуть помер пострілений кулею в часі бомбардованя Львова 2 падолиста 1848 р., маючи 30 літ, яку знайшов я в однім польським рукописнім реєстрі вбитих та ранених при тім бомбардованю між паперами дра І. Франка. Можна би догадувати ся, що сей Матвій був молодшим братом Григорія Ількевича. Се непорозумінє усуває

ского въ Галиции, Перемишль 1834 (Verzeichniss der Hr. Hr. Pränummeranten), Литературный Сборникъ, издаваемый галицко русскою Матицею под редакцією Богдана А. Дзвинцкого, 1886 г. Вып. I, ст. 93, і цитовану вже „Кореспонденцію Я. Головацького в літах 1835—1849“.

¹⁾ Др. Кирило Студинський, Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835—1849, ст. 112 (Збірник фільологічної секції Наукового товариства імени Шевченка), т. XI і XII). Недокладність сеї звістки виявляєть ся ще й у тім, що між померших зачислено також Вагилевича, який умер аж 1860 р.

другий рукописний реєстр убитих та смертельно ранених під час бомбардування Львова, що містить ся в рукописі 1780 рукописної збірки бібліотеки ім. Оссолинських, із якого бачимо, що сей Матвій Ількевич був родом із Рудок самбірського округу, і належав до латинського обряду. Про „кондуктора“ Ількевича знаємо, що д. 3 серпня 1839 р. він був кумом при хрещеню наймолодшого сина Григорієвого Корнила в Городенці, а д. 26 мая 1848 р. був у Заболотіві і бачив ся тут із Йосифом Левицьким, автором руської граматики. Ось що писав про нього Йосиф Левицький із Заболотова в листі в д. 27 мая 1848 р. до Якова Головацького¹⁾: „Въ коротцѣхъ вспѣмну, же вчора кондукторъ²⁾ Ількєвичъ, братъ нашего сѣопшого Изда-теля приповѣстей рѣскихъ, казавъ минѣ, що поманѣтій Соборъ в Празѣ на 7-го Червца отложеній“. От і все, що можна сказа-ти про родину Ількевичів.

Уже вище зазначено, що Григорій Ількевич оженив ся, правдоподібно коло р. 1832 в Коломні з Юліяною, дочкою Якова та Францішки Дашовських, з котрою мав трьох синів: Юліяна³⁾, Еміліяна⁴⁾ та Корнилія⁵⁾. Далі в нотках подаю сви-доцтва хрещеня, уділені мені ласкаво теперішнім парохом Го-

¹⁾ Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835 - 1849, ст. 250.

²⁾ При вазовій почті, яка перевозила листи, пакунки та людей кінями з міста до міста.

³⁾ Tomus XI, p. 88. Die 3-a Julii 1836. Julianus cath. puer thori legit. baptisatus et confirmatus. Obstetrix aprobata Anna Krupińska. Pater Gregorius Ilkiewicz, professor scholae trivialis Horodencensis, et Julianna nata Jacobo Daszowski. Compatres: Andreas Streng, Wagmeister, Kajetanna Głuchowska, kupcowa. Baptizavit et confirmavit Jacobus Czestyński, parochus Horodencensis.

⁴⁾ Tomus XI, p. 123. Die 29 Julii 1838. Emilianus cath. puer thori legit. baptizatus et confirmatus. Obstetrix aprobata Anna Krupińska. Pater Gregorius Ilkiewicz, professor scholae trivialis Horodencensis, et Julianna v. Francisca Jacobi Daszowski filia. Compatres: Andreas Streng, praefectus viarum, Elisabetha Zahajkiewiczowa Decani Horodencensis uxor. Baptisavit et confirmavit Nicolaus Zahajkiewicz, decanus foraneus Horodencensis, praepositus curatus in Serafince.

⁵⁾ Tomus XI, p. 141. Die 3-a Augusti 1839. Cornelius cath. puer thori legit. baptisatus et confirmatus. Obstetrix aprobata Anna Karpínska. Pater Gregorius Ilkiewicz, professor scholae trivialis Horodencensis et Julianna Jacobi et Franciscae Daszowski filia. Compatres: Andreas Streng, Wegmeister, Anna Lewicka, sacerdotis filia, Julianus Ilkiewicz, conductor, Cajetana Głuchowska, mercatoris uxor. Baptizavit et confirmavit Jacobus Gierowski, Doctor Ste Theologiae et professor studii biblici N. T. in Universitate Leopolitana.

роденки, о. Николою Котлярчуком, якому отсим складаю прилюдну подяку. Варто додати, що по смерті Григорія Ількевича († 1841 р.) вдова по нім, Юліянна Дашовська, вийшла в друге замуж за Йоанна Киричинського, що правдоподібно по смерті Ількевича став народнім учителем у Городенці, та мала з ним одного сина Ізидора¹⁾, якого метрику, уділену мені рівнож о. Котлярчуком, подаю далі в нотці. Годі сказати щось певнішого про його вчительованє. Можна піднести тільки його енергію та замидуване до праці, що відбила ся між иншим і на обох його збірниках (приповідок і пісень). Особливо трудолюбність Ількевича підносить автор „Предслівя“ до „Русалки Днѣстрової“²⁾ (Головацький), звертаючи ся до Русалки з таким жаданєм: „Поклони ся, Русалко наша, низко честному Сподареву Николѣ Верещинскому, що тебе (sic!) зведѣв родити ся, и всѣм, що тя пристроѣли пѣснями народними и стариною; именно: Трудолюбивому Мирославоу Илькевичову, потом Православоу Каўбкови, Ивану Бѣлѣнському, Маркеллу Кульчицкому, Мѣнчакевичу и иншим; честь им най буде и слава, а в руских дѣтех найусерднѣйша подяка!“ Інтерпретацію тої апострофи дав Я. Головацький у статі, писаній по російськи „Замѣтки и дополненія къ статьямъ г. Пыпина, напечатаннымъ въ „Вѣстникѣ Европы за 1885 и 1886 годы“ (Вильна 1888), ст. 54.

Що Ількевич був, як на ті часи, високо освіченим чоловіком, може доказувати його знанє польської та німецької мови й літератури, як і руської та російської. Аби не бути голословним, наведу ось які свідощтва: в статі „O mitologii ruskiej według podania ludu“ цитує він Длугоша, Кромера, Бельского, Меховіту, Стрийковського; зрештою і дві його польські розвідки доказують знанє польської мови. Надто знав Ількевич такі твори, як *Łukasz Gołębiowski, Lud polski, jego zwyczaje, zabobony. Warszawa 1833* і *Йосифа Лозинського, Ruskoje wesile. Przemyśl 1835*. Певно се ще не цілий реєстр книжок і творів, відомих Ількевичеві, який, як знаємо, пильно займав

¹⁾ Т. XII, р. 94. Die 10 Maji 1847. Isidorus. cath. puer thori legit. baptisatus et confirmatus. Obstetrix non examinata Maria Bryndyk. Pater Joannes Kyrczyński, professor scholae trivialis Horodencensis et Julianna Jacobi et Franciscae Daszowski filia. Compatres: Grzegorz Axentowicz, apothecarius, Wilhelmina Streng, viarum praelecti filia. Die 10 Maji 1847 baptizavit et confirmavit Jacobus Czeżyński parochus Horodencensis.

²⁾ Див. ст. V—VI. Цитую дословно.

ся спеціально етнографією та віруваннями простого народу. Маємо деякі сліди, що він знав навіть латинську та грецьку мову. Також і німецьку мову та літературу знав Ількевич дуже добре; доказує се не тільки німецька передмова до приповідок та німецькі паралелі, але й цитований ним „Versuch einer slavischen Mythologie“ (Göttingen 1804). Се й не диво, бо-ж німецька мова була тоді звичайною розговорною мовою в батьківськiм домі Ількевича, а також викладовою у всіх школах, не тільки міських нормальних, починаючи від другої класи, але її вчили також у другім і третім році сільських т. зв. трівіальних шкіл. Врешті і з російських авторів знав він Глинку та Попова.

II.

Етнографічну діяльність Григорія Ількевича характеризує Кольберт, подаючи, що він збирав „pieśni, przysłowia, zabobony z Pokucia“¹⁾. Ся його діяльність сягає своїми початками ще 20-их років минулого століття, правдоподібно 1824 р. Виходить се із власних слів Ількевича, висказаних ним у маю 1837 р., що він „od lat kilkunastu“ посвятив ся збиранню „starożytnych zabytków narodu ruskiego“²⁾. З деяких оглядів цікава також звістка Я. Головацкого, поміщена в його записках п. з. „Пережитое и перестраданное“, а опублікована Богданом Дідицьким у „Литературномъ Сборнику“ галицко-руської Матці, в другім випуску за р. 1886 у „Матеріалахъ для Истории галицко-русской словесности“ (VII, ст. 92), де читаємо: „Миѣ сказали еще во Львовѣ, что въ Коломыѣ есть учитель Григорій Илькевичъ, который собираетъ русскіи народныя пѣсни. Тамъ же находится ревностный Русинъ, директоръ уѣзднаго училища (Kreishauptschuldirektor), Николай Верещинскій. Я пошлъ къ Илькевичу, который сейчасъ-же повелъ мене къ своему директору“. Головацкий, як виходить із сеї звістки, в 1834 р. знав тільки збірник пісень Ількевича, писаний латинськими буквами, а натомісь не знав нічого певного про приповідки, які, як відомо, 1838 р. були вже готові до цензури.

Літературна та етнографічна спадщина по Ількевичу досить богата та різнородна і має не малу наукову вартість. Крім ні-

1) Oskar Kolberg, Pokucie. Obraz etnograficzny. Tom I. Kraków 1882, ст. VI (у передмові).

2) Альманах „Sławianin“, т. II. Lwów 1838, ст. 91 і часопис „Rozmaitości“, за рік 1836, ч. 27, ст. 217.

мецької передмови до приповідок, яка має літературне значінє, всі інші праці Ількевича належать до етнографії та мітології. Ось їх реєстр:

А) з обсягу етнографії:

1) *Sobranje Piseń ruskich historycznych czrez Myrosława Ilkiewicza*. Сей рукописний збірник, використаний уже ріжними видавцями пісень, переходуєть ся в бібліотеці Народного Дому у Львові під знаком III, 2. Сей рукопис має формат 8-ки, а писаний, як уже й титул показує, латинкою, складаєть ся (в теперішнім дефектнім стані) з 54 карток (разом з окладинкою) сірого, канцелярійного паперу. Його зміст подам далі. Одинокa дата, яку в нїм знаходимо, се рік 1833.

2) *Sprichwörter der Ruthenier oder Rußinen in Galizien von Gr. Mir. Ilkiewicz, Triviallehrer 1839*. Як попередній, так і сей рукопис¹⁾ у форматі 8-ки, знаходить ся тепер у бібліотеці Народного Дому під ч. 311. Давнійше, як показує печатка, належав до музея А. С. Петрушевича (1257), який перенесено до Народного Дому. Писаний на сірім канцелярійнім папері рукою Ількевича, як і попередній, зшитий, у пестрій, зеленій, цяткованій окладинці, має 80 карток, записаних по обох сторонах (або 160 сторін). Руські приповідки писані латинкою, а їх німецькі паралелі німецькими острокінчастими буквами. На другій картці в горі містить ся другий титул: *Przykazki iły pręrowysty Ruskyj*. Приповідки впорядковані по початковим буквам польського альфабегу без означеня тих букв на початку кожної групи²⁾. Як відомо, сей рукописний збірник положено в основу віденьського виданя руськими буквами та правописом першої части „Вѣнка“³⁾, якого повний титул такий: „Галицкіи приповѣдки и за-

¹⁾ Сей рукопис передав Ількевич Якову Головацкому мабуть іще в вересні 1839 р.

²⁾ Інший рукопис збірки приповідок Ількевича, також з німецькою передмовою, бачив др. Іван Франко у пок. Костя Горбала, тоді учителя гімназії в Стрию в поч. 80-их років мин. віку.

³⁾ Пор. Літературно-Науковий Вісник, т. XXI, ст. 132, де Іван Франко у некрольогу Костя Горбала пише: „Пригадую між иншим Ількевичів автограф його збірки приповідок з німецькою передмовою, рукопис, який потім незабаром згорів при пожежі, що захопила Горбалево помешканє і знищила часть його бібліотеки“. Нівійше довідав ся др. Іван Франко, що рукопис мабуть не згорів і бібліотека Горбала при тій пожежі не потерпіла нічого.

гадки зібрані Григорим Ількевичом. У Відні. Напечатано черенками со. Мехитаристів“, 1841, мала 8-ка, ст. 124+VI. „Предисловіє“ займає стор. III—VI. Німецька передмова, „Vorgede“, в рукописі приповідок вставлена там окремо як картка 2, того самого формату, що й збірник, писана по німецьки, має ось який підпис із датою: „Geschrieben in Horodenka in Galizien den 1-ten September 1838. Gregor Mirosław Pkiewicz, Sammler“. Текст сеї передмови подаю нижче в німецьким оригіналі.

Б) в обсягу мітології й етнології:

1) Zabobony istniejące między ludem prostym w Galicyi. Розвідка, друкowana в львівській часописі „Rozmaitości“, з р. 1836, ч. 27 із д. 2 липня, ст. 217—218, датована: Pisałem w Horodence 1836, а підписана „Mirosław —“. Один уривок із сеї статі подав Л. Зелінський в часописі „Lwowianin“ з р. 1840, зошит 2, ст. 48, п. з. „Zwyczaj ludu na Wołyniu“, а другий уступ 3. „Karanie się w wielki Czwartek“ Оскар Кольберг у першій томі „Pokucie“, ст. 146.

2) O mitologii ruskiej według podania ludu. Статя, друкowana¹⁾ в альманасу Станіслава Яшовського „Słowianin“ за р. 1839, ст. 91—95, датована: Pisałem w Horodence w Maju r. 1837 і підписана Mirosław I.....cz.

Оба етнографічні збірники Ількевича писані латинкою; особливо рукопис пісень писаний виключно сим письмом; що-ж до рукопису приповідок, то в нім руський текст писаний також латинкою, а титул, передмова та німецькі паралелі писані німецькою мовою та німецьким письмом. Інші його писаня писані польською мовою. Пояснене сього явища знаходимо в цитованій уже вище „Кореспонденції Якова Головацького в літах 1835—49“, в листі Івана Головацького до брата Якова²⁾, яке наведу далі.

Відповідно до того реєстру праць Ількевича випадало би обговорити тут та подати зміст збірника пісень, зібраних Ількевичем, і то з огляду на хронологію. Відступаючи від того порядку представляю поперед усього справу цензурованя та друку³⁾ приповідок. Ось що пише про сю справу др. Кирило

¹⁾ Без відома автора. ²⁾ Op. cit. ст. 40.

³⁾ Справою друку приповідок Ількевича займав ся ближше та обговорив її докладніше 1911 р. в Записках Наукового Товариства імени Шевченка у Львові д. М. Возняк у місцелянейці п. з. „До історії видання Ількевичевих приповідок“.

Студинський у „Передмові“ до „Кореспонденції Якова Головацького в літах 1835—49“ (ст. LVIII—LXI)¹⁾: „На його руки (себто брата Івана) переслав Яков Головацький у початку 1840 р. „Галицькі приповідки“ Григорія Ількевича, які він доповнив майже в третину і приладив до друку, додавши на кінці загадки, зібрані Іваном Бірецьким (ур. 1815, а вмер 12 липня 1883 р. на становищі пароха в Угнові і угнівського декана). Іван Головацький передав прислану рукопись віденській цензурі ще в цвітні 1840 р., одначе дізнав ся від Копітара, що він не скорше візьме ся до рецензії приповідок, як за два місяці, коли прийде на них черга, бо тоді нагромадило ся чимало славянських творів у цензурі. Не знаємо на певно, чи мав Копітар приповідки в рецензії, бо в половині червня 1840 р. відіслав їр. Седльницький рукопись приповідок до львівської цензури з порученням, щоб оцінив її руський цензор, тому що книжка ширила би ся головно в Галичині, а руський цензор умів би найліпше оцінити її та пояснити, чи місцеві відносини на се дозволяють“.

„Ось так проти інтенції Якова Головацького рукопись приповідок опинила ся всеж таки в руках Венедикта Левицького, який передержав її у себе поверх пів року. Президія львівської губернії відіслала рукопись враз із ореченем Вен. Левицького доперва дня 16 лютого 1841 р. з внеском „*admittitur ad imprimendum deletis delendis*“²⁾. Сих „*deleta*“ було много, як каже Кріт, („*nach Beanständung mehrerer Stellen*“); а про те, які приповідки видавці в друку мусіли пропустити, дізнаємо ся з листу Івана Головацького до родини з д. 2 марта 1841 р., сконфіскованого староством у Золочеві, в яким між иншим читаємо про приповідки Ількевича (подаю той уступ дословно, транскрибуючи тільки латинські букви на наші): „Так тоді розгадуючи навинула ми ся гадка о „*Prupowidkach*“, котрі мені Ярослав (Яків Головацький) ще вторішого року до печатаня прислав, так що о них безмалі і надія утратила ся. Добре! Пішов-ем до Цензури, і як на щасте видали ми сей рукопись, а на нім: *Imprimatur omit. del. cor. cor. etc.* 13 (25) Lutnia 841. — Дуже-м ся розвеселив про те, що той час, жеби-м

¹⁾ Подаю сі замітки дра Студинського про цензуроване „Приповідок“ дословно, змінюючи тільки подекуди правопис.

²⁾ Дотичні два документи опублікував М. Тершаковець, Українсько-руський Архив, т. III, ст. 143—4 і Галицько-руське літературне відродженє. У Львові 1908, ст. 138.

мало не сказавши даремнісінько змарновав, принаймі на ізданіє того діла ужити можна. Але ті, Ярославє, кажу, той навіджений цензор львівський (Венедикт Левицький) поперемазував всі приповідки, де но було слово: „Лях, піп або Німець“ — всіх таких разом 67 приповідок, — а по найбільшій части самі добрі і складні, шо аж жаль за груди стискає — а Ляхи тутейші дуже с того раді (демократи, народолюбці ся зовут) — загадок також 5 вимазав — лише на Жидів і Москалів то позіставляв. — Най же ему така слава буде!“

Як бачимо з сего донесеня, Венедикт Левицький хотів бути лбояльним супроти Ляхів, пошів та Німців, хоч приповідки, які до них відносили ся, ні в чім не були обидними. Деякі з них переслав Я. Головацький в листі до Срезневського¹⁾. Здаєть ся, руський цензор не хотів дозволити на ширене приповідок, що з одной сторони вірно з'ображували нужду вдів по руських священниках, а з другої кешкували з Поляків та Німців.

„Та впрочім і за се треба бути вдячним руському цензору, без якого корисної опінії ледви чи приповідки були би вийшли друком. Остаточнo їх видано в світ коштом Николи Верещинського. Коректу перевів Іван Головацький, який бажав, щоби книжка вийшла латинськими черенками, бо „через букви латинські наші книжки борше полізут до чужини, будут приступнійші для неї — а так пізнавши нас, будут і на чужих всеучилищах нашого (словенского) языка учитись“²⁾. Але на се не згодив ся в першій раді Яков Головацький, який на бажанє Івана мусів йому вяснювати, що склонило його до уживаня гражданки (див. тамже листи ч. 20 і 32), а в другій раді Верещинський, який в листі (див. тамже лист ч. 21) до Якова Головацького зазначив, що Русини не зискають нічого уживаючи латинських букв, і через те годі їх прийняти, хоч пишуть ними й друкують Чехи та Ілїрійці.

Подаю тут іще деякі цікаві подробиці про друк приповідок Ількевича. Друкували ся вони в друкарні оо. Мехитаристів у Відні, де Іван Головацький слухав тоді викладів медицини. Цілий наклад обіймав 500 примірників, та розійшов ся досить скоро: в самім Відні продано 30 книжок, а даровано 10;

¹⁾ И. С. Свѣнцицкій, Матеріалы по исторіи возрожденія карпатской Руси, Львів 1906, ст. 172—3.

²⁾ Пор. Збірник фільольогічної секції Наукового товариства імені Шевченка, т. XI і XII, ст. 40, де сей цитат находить ся в листі, писанім чеським правонисом.

Прага закупила 10 кн., а дістала даром 4; до Загребу продано 5 кн., а даровано 1; врешті до Прешбурга продано 8 кн., а до цензури віддано 3 книжки. Що до решти примірників, то чотириста їх вислав І. Головацький до Львова, а решту (29) лишив поки що у себе в Відні. Кошти друку виносили всего 102 фльоринів к. м. За приповідки дакували видавцєви між иншими Коляр, Павлович і Попович (Студ. ор. cit., ст. 5).

Хоч приповідки Ількевича були що до змісту книжкою на скрізь лєояльною і невинною, яка могла лежати спокійно на столі в хаті кожного церковного достойника, то одначе в духовних сферах принято їх нерадо. Яков Головацький оповідає, що коли приніє друкований примірник до духовної семінарії у Львові, а префект Михайло Малиновський показав його ректорови Яхимовичєви, пізнійшому владиці і митрополитови, він книжку переглянув, де-що з неї прочитав, але купити не хотів, кажучи: „Nie mogę i nie mogę, dlatego nie mogę, bo nie chcę“¹⁾. Натомісь радо повитали „Приповідки“ Ількевича Словак²⁾ Коляр і Серби Павлович та Попович, обік инших учених, взагалі полудневі Славяни. Натомісь Поляки прийняли їх апатично або й нерадо. Не зайвим буде зазначити, як віднесла ся до приповідок Ількевича тогочасна літературна критика. Ось кілька примірів. Бібліографічну оповістку помістив у XVI річнику „*Časopis-y českého Museum*“ (1842 р.) Франц Яхим п. в. „*Maloruska literatura*“ (див. Swazek III). Досить прихильну замітку на збірку поезій Рудольфа Моха „Мотиль“ (що вийшла 1841 р.) та на приповідки Ількевича, помістили львівські „*Rozmaitości*“ в числі із 7 серпня 1841 р., яка звучить: „*Zalecamy oba te dziełka miłośnikom literatury słowiańskiej*“. Натомісь більше місця присвятив оцінці „Галицьких приповідок“ Ількевича російський „Журналъ министерства народнаго просвѣщенія“ за р. 1842 та 1843. В 33 часті того журналу за 1842 р. виступив якийсь „обозрѣватель“ Б. Ф. ось із якими критичними увагами³⁾: „Під таким заголовком (Галицькі приповідки и загадки) напечатана у Вѣнѣ (Відни), і дуже гарно книга руськими буквами на Галицькім нарічю. Воно близьке до нашого і, здаєть ся, ще більше зрозуміле для нас, як малоро-

¹⁾ И. Е. Левицкий, Галицко-русская библиография, т. I, чч. 172, 173, 190, 198 і 208. ²⁾ Не Словінець, як подає проф. Студ.

³⁾ Подаю їх в перекладі на нашу мову; оригінальний текст див. И. С. Свѣнцицкій, Матеріялы по исторіи возрожденія карпатской Руси, I, Львовъ, 1905/6, ст. 20.

сійське, а книжечка писана ним представляє живий доказ спорідненія славянських племен, розділених часом, простором, судьбою, які одначе заховали в душі теплоту любви, однодушність, симпатію до всього рідного. Простота старинного побуту Русі і любов до рідного зворушливо („трогательно“) знаходять свій вираз у „Галицьких припов'їдках“. Далі наводить той сам рецензент „предисловіє Ількевича“ (яке, як відомо, на підставі німецького першовзору написав Я. Головацький), дає численні цитати, порівнює галицькі приповідки з великоруськими та дає їх загальну характеристику, а врешті заявляє: „Галицькія приповідки и загадки принадлежать къ нашей словесности“. Очевидно рецензент переконав сам себе, що південна і північна Русь, се все одно.

Справедливішу оцінку приповідок Ількевича дав у 37-ій часті тогож „Журналу“ за 1843 р. Ізмаїл Срезневський, в якій підніє, що „по множеству матеріаловъ собраніе превосходное; но къ сожалѣнію расположено все азбучнымъ порядкомъ“. Для повноти подаю тут іще два прихильні відзиви про Ількевичеві приповідки, які появили ся 1844 та 1846 р. в німецькім письменстві. В другім річнику Йорданових „Jahrbücher“¹⁾ знаходимо анонімну догшу статю п. в. „Das Schicksal der gallizisch-russischen Sprache und Literatur“, в якій між иншим читаємо: „Gregor Ilkiewicz sammelte galizische Sprichwörter und Rätsel; 1841 in Wien mit schöner Schrift gedruckt“. Значно ліпшу рецензію на приповідки Ількевича дав два роки пізнійше у тихже „Jahrbücher“ инший „Anonymus“, відповідаючи на попередню статю в окремії розправі „Erwiderung auf die Bemerkungen über den Artikel: Schicksal der gallizisch-russischen Sprache und Literatur“ (ст. 185). Він повідає між иншим, що „die Apologie für den Łoziński aus Veranlassung der Einführung der polnischen Buchstaben in die russische Sprache gereicht ihm zu keinem Vortheile, weil er selbst den Fehler eingesehen, der kirillischen Schrift sich bedient und keine Nachahmer im Volke gefunden hat; dass aber durchgehends die gallizisch-russischen Bücher profanen Inhaltes mit kirillischen Schriften alten Schnitts gedruckt werden, ist falsch, weil die „Галицькія Приповідки и загадки, збрани Гр. Илькевичом у Вѣднѣ“ 1841 und viele Gelegenheitsgedichte mit den kirillischen Schriften neuen Schnitts oder Civil-Schrift gedruckt worden sind“.

¹⁾ Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft. Redigirt von Dr. I. P. Jordan. Vierter Jahrgang. Leipzig 1844, ст. 208.

В додатку до цих подробиць подаю ще тут порівняне рукописного збірника з друкованим для представлення, які і як численні та значні зміни та доповнення позволив собі поробити редактор друкованого збірника. Ось як представляється чисельне відношення приповідок, поміщених у тих обох збірниках (рукописнім і друкованим):

РУКОПИС		ДРУК		РУКОПИС		ДРУК	
БУКВА	ЧИСЛО	БУКВА	ЧИСЛО	БУКВА	ЧИСЛО	БУКВА	ЧИСЛО
А	29	А	50	Р	156	О	34
В	107	Б	144	Р	35	П	199
С	173	В	169	S	221	Р	45
D	146	Г	103	Т	107	С	174
G	2	Д	211	U	32	Т	128
Н	71	Є	44	F	1	У	67
I	118	Ж	26	W	106	Х	161
K	147	З	112	Z	76	Ц	17
L	9	И	52			Ч	69
Љ	33	К	181			Ш	20
M	48	Л	71			Щ	60
N	272	М	69			Ъ	9
O	67	Н	406			Я	198

Під кожною азбучною групою зазначено число приповідок, поміщених у ній, хоч групи не відділені від себе окремими буквами.

На перший погляд могло би здавати ся, що в рукописі бракує цілком кількох букв, які знаходять ся в друкованим тексті, як ось: Є, Х, Ч, Ш, Щ, Ъ і Я. Та се тільки на позір. Бо по короткій застанові побачить кождий, що єї зложені букви руські належить на перед розложити на відповідні латинські, і аж тоді шукати їх у рукописі. І так ось приповідки, друковані під „Є, Ъ та Я“ (розуміть ся, крім додатків Головацького) можна знайти в рукописі під I; X і Ч під лат. C, а Ш і Щ під лат. S. Додам іще, що в рукописі знаходить ся одна приповідка на букву F, якої в друку нема. В загалі сума приповідок, записаних Ількевичем, виносить 2255, а друкованих (отже автен-

тичних і не-автентичних) 2819. Бачимо з сего, що різниця вносить 564. Та на тім не кінець. Головацький редагуючи приповідки Ількевича мусів очевидно числити ся з ореченем цензора і пропустити ті приповідки, які вичеркнув В. Левицький. Крім того порівнюючи рукописний збірник із віденським виданням, знайшов я в рукописі багато приповідок, що не ввійшли до того видання, хоч вони нічим нікого не ображають (може переочив їх редактор при транскрипції з латинки на гражданку?). В загалі-ж треба зазначити, що до збірки Ількевича додав Головацький із своїх записів що найменше 1079 приповідок. Із першого листу Вагилевича до Погодіна, писаного 1836 р., довідуємо ся між иншим, що Головацький мав уже того року гарний збірничок 1500 приповідок¹). Часть того збірничка ввійшла правдоподібно до віденського видання приповідок Ількевича; далі 69 приповідок (на які мабуть зложили ся деякі цензурою пропущені приповідки Ількевича та записи Головацького), як „дополненіє къ собранію приповѣдокъ Григор. Илькевича“ появилася друком аж 1851 р. у виданій Мікльшічем у Відні „Slavische Bibliothek oder Beiträge zur slavischen Philologie und Geschichte“, erster Band, ст. 264—266. Для характеристики того „Дополненія“ наведу тут примітку, поміщену там-же (ст. 266) під текстом: „Якъ каждый человекъ, такъ и цѣлыя народы пользуются и образуются досвѣдченіємъ своимъ; опытъ и впечатлѣнія внѣшнія даютъ направленіе и пачто ихъ способу мышленія и дѣланія. Съ того становища судивше оказуе ся важность нѣкоторыхъ ту собранныхъ приповѣдокъ; ибо въ нихъ отбивается народное мнѣніе Галицкаго Русина и отношеніе его къ другимъ народамъ, съ которыми онъ отъ давнихъ вѣковъ проживаетъ. Не менѣе разительно пребывается ту различаніе становъ и ихъ противоположность: попь, хлопъ, ляхъ, жидъ и нѣмецъ“. Дещо з таких, що так скажу, національно та суспільно антагоністичних приповідок переслав Яков Головацький Срезневському в листі з 8 серпня (27 липня) 1844 р., (розумієть ся таких, що не ввійшли до віденського видання приповідок Ількевича)²). Про решту приповідок зі збірки Головаць-

¹) Пор. „Московскій Наблюдатель“ 1836 г. VII, ст. 288 і далі; И. С. Свѣнцицкій, Матеріялы по исторіи возрожденія карпатской Руси. I, Львовъ 1906, ст. 147.

²) Про ті приповідки пор. И. С. Свѣнцицкій, Матеріялы, I, ст. 172—3 і Др. К. Студинський, Кореспонденція Я. Г. в літах 1835—49, ст. LX, зам. 2.

кого поки що годі сказати щось певного.

Ще 1909 р. завважив був др. Студинський, що „при побіжнім навіть порівнанню рукопису (Ількевичевих приповідок) з друкованою книжкою видно, як багато Як. Головацький завдав собі праці, щоби видати її в світ“¹⁾. Нині переглянувши весь дотичний матеріал та порівнявши друковані приповідки з рукописом, прийшов я до спостережень та висновків не цілком корисних для роботи їх редактора. Та нехай говорять факти самі за себе! Поминаю вже те, що з огляду на відмінні погляди про правопис, яким належало би друкувати приповідки Ількевича, Івана Головацького, що бажав задержати латинку, та Миколи Верещинського, фундатора „Приповідок“, що конче домагався введення гражданки, прийнято остаточно правопис першої часті „Вѣнка Русинам на обжынки“. Важнійше питанє про автентичність друкованого тексту. І так німецький титул збірника Ількевичевого заступив Головацький руським, значно відмінним. Далі німецьку передмову, написану Ількевичем, переложив дуже свobodно та доповнив згадкою про „загадки“, зібрані, як відомо, Бірецьким, і помістив на кінці збірника приповідок, без зазначення їх збирача та місця, де їх записано. Врешті що до німецьких паралель, захованих у рукописі Ількевича, треба сказати, що в віденськiм виданю не лишило ся з них ані сліду; на мою думку сi паралелі були би значно причинили ся до лiпшого зрозумiня руського тексту, усуваючи всякі непевности що до їх значiня. Додати до того, що значна часть приповідок, записаних Ількевичем, не дістала ся цілком до віденського видання, хоч вони мали своє значiнє; що-ж до решти приповідок з рукопису Ількевича, то вони або появили ся в друку без зміни, або зі значними змінами та доповненнями. Натомiсь поминаю тут приповідки, яких нема в рукописі Ількевича, себто не Ількевичеві, що вiйшли в віденське виданє, та забраковані цензурою, про які була вже мова. Приповідки, записані Ількевичем, а не друковані 1841 р., подаю далі, не змiнюючи їх правопису, для ілюстрації покутського діалекту, який заховав ся в рукописі, але не узгляднений відповідно в друкованім виданю.

Що до руської передмови до віденського видання, підписаної „Издатель“, то без сумніву її автором, як і автором усіх приміток треба вважати Головацького²⁾. Ось Ількевичева перед-

¹⁾ Др. Студинський, *op. cit.* ст. LIX (Передмова), зам. 8.

²⁾ Диви про се також: Др. К. Студинський, Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835—49, ст. 298. Написав її Головацький 1840 р.

мова до приповідок, яку подаю тільки зі зміною німецького правопису на латинку та інтерпункції.

VORREDE.

Wie der Abgebrannte in der Asche seiner vernichteten Behausung wühlend froh ist, wenn er kostbare Uiberreste von seiner Habe findet, also freuete ich mich bei der Sammlung vaterländischer Sprichwörter und Lieder, welche ich dem verehrungswürdigen Publikum mitzutheilen willens¹⁾ bin. Denn leider sind diese die einzigen Trümmer, die vom ehemahligen Reichthume in Kunst und Wissenschaft zu Halicz übriggeblieben, die einzigen Schätze, die im Innern der Völker aufbewahrt aus der Vorzeit zu uns kommen, die einzigen Güter, welche das Schwert und Feuer der zahllosen Feinde nicht vernicht[et] hat. Theuer sind uns diese Uiberbleibsel. Wohl lächelt der Reiche²⁾, wenn er den Armen sieht, wie dieser Kleinigkeiten mit großer Sorgfalt sammelt; und so werden viele unserer reichen Slawen³⁾, den[en] ein besseres Schicksal beschieden war, vielleicht lächeln, wenn sie diese unsere Armut und Freude sehen. Ich habe nicht für Reiche⁴⁾, sondern für meine Brüder gesammelt, und diese werden meine Gabe nicht verschmähen.

Ja, euch, o theuere Landsleute, sey diese Sammlung vaterländischer Sprichwörter gewidmet. Empfanget sie mit jenem freundschaftlichen Herzen, mit welchem sie euch der Sammler weiht. Leset darin die Urtheile⁵⁾ unserer Ahnen über Menschen und die verschiedenen Lebensverhältniße, welche sie erfahren haben; erkennet an demselben ihren Geist, ihre Art zu denken und zu fühlen; vernehmet darin die Stimme der Weisheit, wie sie sich unter unserm Volke hören ließ, und ziehet daraus den Nutzen für euer Leben.

Geschrieben in Horodenka in Galizien den 1-ten September 1838.

Gregor Mirosław Ilkiewicz
Sammler.

III.

Поки перейду до детального розбору приповідок, що містять ся в рукописі Ількевича, присвячу кілька уваг орфографії того рукопису, писаного латинкою. Ось замітніші признаки того правопису: Руське я віддає рукопис правильно через jä (з двома подовгастими значками над а); замість етимологічного ô виступає в рукописі ö (з двома точками в горі). Participium per-

¹⁾ В ркп. Willner. ²⁾ В ркп. хибно: Teiche.

³⁾ В ркп. хибно: Schlawen. ⁴⁾ В ркп. хибно: Teiche.

⁵⁾ В ркп. Antheile.

fecti activi для третьої особи singularis має в рукописі скрізь окінчене -i (як у польськiм), пр. chodył, robył. Церковно-славянське ѣ передає рукопис Ількевича буквами ie. Під впливом польської мови не раз прикметники мужеського роду sing. не мають кінцевого j, пр. Bólszy wydatok, niż prychód, або: Ne płatyt bohaty, ale wynowaty; dobry, połny і т. д. Часто іменники мужеського рода, окінчені на -ць, виступають у рукописі без змягчення, пр. hornec, szwec, kupec, pałec, worobec, hołubec, konec, winec. Се очевидно прикмета покутського говору, характеристична для Коломиї та коломийського округу. Так само характеристичне для Покутя уживане букви є замість літературного я, що виступає в друкованім тексті, а в рукописі зазначене виразно пр. kaleje, rodiet, hriedu, zezwoleje. Спорадично трапляють ся форми, як trisy (тряси), łysziej (лишай). Деколи замість літературного и виступає в рукописі Ількевича діалектичне ie, і то навіть по k: kień (кинь), niżkie (ніжки), takie (таки). Вплив польської мови слідний у таких формах, як: s tem, w sercu, sciny (стіни), po ludzki, ludzka, Hrehory, zdradył, uwiadzł, wspieraje. На українїзми подабають два номіна-іви: neszczystia, szczastia. Гуцульськими треба назвати дві форми, заховані в тім рукописі; ruńuje, szenuje. Буковинїзмами можна вважати такі форми, як: durnej, spornej, łepne, zaszle, szklannej, зам. дурний, спірний, липне, зайшли, склянний. Vablat. sing. женських іменників виступає часто покутське закінченє ов, ев, зам. ою, ею, пр. motykw, skyrow, hubow, razuchow. Те саме можна сказати про прикметники, пр. s łuchow dolew, та заіменники, як: tobow, s sobow і т. д. Та найбільше видно роботу Головацкого на таких приповідках, що містять у собі дієслова зворотні. Як відомо, руські діалекти в Галичині і на Буковині переважно кладуть заіменник ся перед дієсловом, а навіть розділяють одно від одного иншими виразами; те саме бачимо і в рукописі приповідок, записаних Ількевичем. Ось пр. „Dobroje samo sia chwałyt“ і т. д.; „De sia dwom waryt, tam sia i treti pożywyt“, „Newistka sia skarżył“ і т. п. Менші і дрібні відміни поминаю.

Як зазначено вже висше (ст. 18 і 20), деякі народні приповідки, записані Ількевичем, лишили ся в рукописі і не вїйшли до виденьського видання чи то через переоченє їх редактором, чи через цензорський засуд. Ось ті приповідки в такім порядку, як записано їх рукою Ількевича, порядком латинської азбуки (подаю переважно без німецьких паралель):

Aby do huby, budut jisty zuby.
 Bez bożoji woli niczoho sia ne stane.
 Bere wowk i rachowane.
 Bez żartu. Ohne Scherz.
 Bida tomu dworowy, de rozkazuje korowa wołowu.
 Bje bryndziu w dirawu diżku.
 Biłyj jak Arab, czornyj jak huś.
 Boczka powna ne hołosyt.
 Bõh s kalytow stojit nad syrotow.
 Bõh znaje, szczo wony s sobow majut?
 Bohato psiw zajcia smert'.
 Buło szczo jisty i pyty, ale prynuki ne buło,
 Brydkie¹⁾ przewysko²⁾ poctywostry ne wadyt.
 Bresze w żywy oczy. Er lügt in die Augen.
 Bay-barzo. Freilich. Wegen meiner.
 Bohdajem sia triczy zlaszyw! — Cyt, wże ty wiru, ne kleny sia
 wrażoju wiroju!
 Chodyt jak kõt zahoreny. Er geht, wie wahnsinnig.
 Chto sia urodyt durnem, to i w Kijowi rozumu ne kupyt.
 Chto szmaruje, toj i jide.
 Chto sia raz sparył, to i na zymne dmuchaje.
 Chto bohato obyciaje, toj mało daje.
 Chto perwsze (sic!) zajide, toj mele.
 Chto w czas ne prychodyt, sam sobi szkodyt.
 Czeszy ditka z ridka, aby ho ne derło.
 Czekaj hrybe, nim tebe chto zdybłe. Warten macht Sorgen.
 Czeszy sia takim rohom, jakim sia dystaty možna. Strecke dich
 nach der Decke.
 Czort swoje, a pip swoje. Jeder will recht haben.
 Czoho sia Iwaś ne nauczył, toho sia Iwan ne nauczył.
 Czuże wydyt pid nosom, a swoho ne wydyt pid lisom.
 Czuże ne hrije. Fremde Sachen werden uns nicht warm machen.
 Czuduje sia, jak tela na nowi dweri.
 Czudo Mychajłowe, czudo straszne, czudo Machuniowe. Ein
 nachlässiger Mensch. (Sage).
 Daty worohowi chliba i soły. Sey großmüthig.
 Dery tohdy lyka, koły sia derty dajut.
 De dobre, de dobre, a doma najlutsze.
 De chwist riadyt, tam hołowa błudyt.

1) В рукоп. Bredkie. 2) В рукоп. przywysko.

De niczoho nema, tam i car sprawu prohrał.

De tonko, tam sia rwe. Der Arme verliert das Brot aus dem Bettelsacke.

De diwok sim, tam dola wsim, a de odna, i tij rydka.

De pide Jerry, to vse mu hyrka weczery.

Deń biżyt, a try dny leżyt. Ein Faulenzer.

De muž staryj, a żona moloda, tam na dity uroda.

Deś ne posijaw, to win tam zijde. Er muß überall seyn.

Ditko a baba, to odna rada.

Dobra żona, koły je mich pszona.

Dobroje samo siã chwałyt, a złoje potrzebuje pochwały.

Dohadżaje jak bolezczi.. tychij...

Do moho bereha niczoho dobroho ne pryplyne.

Do hotowoji kołody ne sztuka ohniu pryłozyty.

Do Boha apelacya. Nimm deine Zuflucht zu Gott — es ist verloren.

Dobrym ładom ide. Die Sache hat guten Fortgang.

Dobra nasza, choť nema maryasza. Unsere Sache steht gut.

Dureń psowy oczy promyl.

Dobre szelity (szumity) w czuzim.

De dobre, tam i oteczestwo.

De siã ne pałyt, tam siã i ne kuryt.

De dwa siã wadiãt, tam treti bere za kałytku.

Dwi gospodyni, a dwa kohuty w ödnim domu nykoły sia ne zhodiãt.

Do lisa drowa siã ne woziãt'.

Finfu mu pustyl pod nös. Er hat ihm den Rauch unter die Nase gelaßen.

Horjeczku maje, a jist' bez pamiaty.

Hołowa sywije, a rozum szelije.

Hołod najłutszy kuchar.

Huczuo buczno, a piaty holi.

Hnat mowczyt, a vse znaje.

Hryciu, ne spuskajsia na durnyciu.

Humenowy jak humenowy, a czercewi zasie.

Jabluko öd jabłuni daleko ne pade, a choť pade, to siã chwostom oberne.

Jaköj pip, takie i blahosłoweństwo.

Jak letila worona do hory, to krakala, a na dil i kryła opustyla.

Jaka zapłata, taka i robota.

Jaka taka piseńka łutsza jak płacz.

Jak pryjszlo, tak pöszlo.
Jak hrajut, tak skacze.
Jak speczemo, tak damo.
Jak by z oka wypaw.
Jak z rejestru howoryt. Er spricht, wie ein Buch.
Jaka petruszka, taka juszka.
Jak je horoch i kapusta, to chata ne pusta.
Jak kamiń w wodi propał.
Jak kamiń w wodu kynuł.
Je bohato — myne sia; je mało — obyjde sia.
Již Fed'ku, to chrin, to red'ku.
I sam Böh tam ne bere, de niczoho nema.
I Carewi možna figu w kiszeni pokazaty.
Kamiń na miści porostaje.
Kołyś ne pip, ne wbyraj siä w ryzy.
Koły pip poswiatyw pasku, to ne stoju o lasku.
Kołym siä dobre mał, to mene i susid znał; a koły chudyna, to zabuła i rodyna.
Koły tohdy treba buty kozi na torzi.
Koły sia ne chce, to hirsze choroby.
Koły chto ne chce, to hirsze jak ne może.
Komu na lik, tomu i na wik.
Kowal konia kuje, a żaba nohu stawyt.
Kožda łasycia swij chwist chwałyt.
Kožda ruka k sobi horne.
Koždyj sobi o tij dobi.
Koby pes buw siw, to by buw zajäciä złowyl.
Koho ne pecze, toj sia ne widsuwaje.
Kiń maje cztery nozi, a precia siä potkne.
Kožda rana maje swój plaster.
Kupa zloho na odnoho.
Kurci zawsze siä snyt proso.
Krutyt, jäk pes chwostom.
Kruhom durak.
Kameniä ne dawby hołowu prowałyty.
Koždyj naj smotryt swoho, ne kożucha moho.
Koły bida, ne idy do susida (Żyda).
Koždyj brat sobi rad, a każda sestra sobi nesła.
Lach, Żyd i sobaka, to wira odnaka.
Łacno szelity, koły prystupaje.
Łuczsze kamiń hłodaty, niż dytynu hoduwaty.

Łyse siã urodyło, łyse i zhyne.
 Łycha iskra vse pole spałyła i sama zhasła.
 Łacno howoryty o neprytomnim.
 Łutsze buty dobrym chłopom, niż łychym popom.
 Łutsze nyny worobec, niż zawtra zajec.
 Machane za byte siã ne rachuje.
 Maciok zrobyw, Maciok i zjiw.
 Majesz buty złym popom, łutsze bud' dobrym chłopom.
 Mołczy, jãzyczku, budesz jil kaszku... pałanyczku.
 Mokryj wody ne lakaje sia, a hołyj rozboju.
 Mudryj Lach po newczasi, koły ne stało w zapasi.
 Maje hubu jak cholewu. Ein loses Maul.
 Mamo, zakryj meni oczy, naj siã na wražoho Lacha ne dywlu.
 Natura jak u tura.
 Na wowka pomowka, a zajci kobyłu łupiat¹⁾.
 Na werbi hruszky pokazuje.
 Na czornim siã chlib rodyt, a na bile srati chodiat'.
 Nawczyt bida popyty, koły nema szczo wchopyty.
 Na słabyj żywit i pyrohy zawadiat.
 Na czasti frasunky ne pomohut i trunky.
 Na wowka pomowka, a wowk sune.
 Na seło po rozum, do mista po hroszi.
 Naj znaje pōp s sela, szczo znaczyt pōp miskyj.
 Na starim ohnysku ľehko ohniã rozłōzyty.
 Nahana mudroho bilsze warta, jãk pochwała durnoho.
 Najborsze toj zbludyt, szczo szwydko sudyt.
 Naj siã silska sobaka meży dwirski ne miszaje.
 Ne zawsze Petra w czetwer. Nicht alle Tage ist Pflingsten.
 Ne zaczipaj hyda, bo hotowa bida.
 Ne lyże (sic!) mni huby, koły sołodki, ale koły hyrki.
 Ne dywno mni, szczo kiń zdoch, ale chto psam daw znaty.
 Ne dywno mni, szczo pes zdoch, ale dywno, że szcze nohamy
 drygaje.
 Nema syłowanie na myłowanie.
 Nedohoda babynij diwci.
 Ne hraj kitko s pesykom, bo tiã wkusyt.
 Ne snyw siã. Auch im Traume mag ich ihm nicht.
 Ne wsi rozumy ś pojiw.
 Ne rad pes, że ho whyły, to szcze nohamy drygaje.

1) В рукоп. перечеркнена.

Ne spuskaŭ sia, Hryciu, na durnyciu.
 Ne welyka szczyrbyna, de umerła dytyna, tam welyka jama, de
 umer tato i mama.
 Ne koty czerez peń kołodu.
 Ni tuda, ni suda.
 Ne wir hubi nikoły.
 Ne dla psa kowbasa, a ne dla Hryciã pałanyciã.
 Ne pytaj, jak sia majesz, posmotry, to pōznajesz.
 Ne twoje siã mele — ne wyberaj.
 Nim hrubuj schudne, to chudoho czort woźme.
 Ni soromu, ni Boha. Weder Scham, noch Scheu.
 Nimciã ne perepysziesz, žinky ne perelubysz¹⁾.
 Nim siã diwka widdast', to i psowy wody podast'; a jak sia ōd-
 dast', to i sobi ne podast'.
 Nyni panujesz, zawtra bidujesz.
 Ni darowane, ni kupłene.
 Na odno kopyto dit'ko jich wsich przykrojiw.
 Ne o tim mowa.
 Nichto siã z rozumom na swit ne rodyw.
 Nowe syto na kilku wiszajut.
 Na smitiu szlub braw. Er lebt in wilder Ehe.
 Obyciaw pan kożuch, tepłe joho słowo.
 Odnã soroka z płota, desiat na płyt (sic!).
 Odnã do lisa, druhe do bisa. Sie können sich nicht vertragen.
 Ōd zloho ani sia ōdchrystyty ani ōdmolyty.
 O wowku mowa, a woł w sity.
 Ōd zloho czolowika poły uriż i utikaj.
 O wowku mowa, a woł kryz plit siã dywyt.
 Ōd ohnia utikaje, a w bołoto lize.
 Odnã sonce dost' na nebi.
 Oskomynu zrobyw mu. Einem den Mund wäßerig machen.
 O wowkowy mowa, a wowk tu.
 Oj ne utnesz borszu szylom.
 Panskie a żydywskie nykoły ne propade.
 Pes psa jist', jak barana nema.
 Pes, kotryj bohato bresze, mało kusaje.
 Pek tobi opyru! Alles Übles über dich!
 Pererobyw ho na swoje kobyto (sic!).
 Pje jak wyjt (sic!), bje jak pańskij firman, a robyt jak popiw
 słuha. Der Vogt, der Hoffuhrmann und des Geistlichen Knecht taugen
 zu nichts.

¹⁾ В рукоп. ся приповідка перечеркнена, нб. цензором.

- Posmarowaw mu medom (smetanow) popid nös.
 Pokorne tela dwi matery sse, a hordoje žadnoji.
 Põznaty lewa po pazurach.
 Põznaty, chto pan s pana.
 Põczas pohody bij siä welykoji wody.
 Popowy zwoniat', a popadiu z sela honiat'.
 Po zhublenij sokieri dobre i toporysko. Nach einem abgebrannten Dache sind auch gut die Wände. (В ркп. Wander).
 Posuñ siä hrybe, naj kozar siäde. Der Dumme will immer das Vorrecht haben.
 Pozyczaj złyj obyczaj; jak oddaje, to laje.
 Po tim frasunku napyjmo siä trunku.
 Posij ridko, to siä wrodyt dit'ko.
 Popyw słuha jāk jist', to upryje, a jak robyt, to zmerzne.
 Po czym pyznaty durnoho? Po smichu joho.
 Pip swoje, a czort swoje.
 Pip w zwin, a dit'ko w klepało.
 Pip tilko pysne, to tysne, a diäk rewe, a mało bere.
 Popiw mich, a stareckyj kiñ nykoły ne nasyczeni.
 Pyłnuj swoho, ne kożucha moho.
 Prohraw pip parafiju.
 Prykład lutszyj niż nauka.
 Pryhoda sama nykoły ne pryhodyt.
 Prybery peñ, to bude podobień.
 Pesi hołosy ne idut pid nebesy. (sic!)
 Pes ne wtykaje (sic!) wid kołacza, ale wid bycza.
 Podywyl siä na werbu taj hołodny. Von der schlechten Speise wird man nicht satt.
 Rachowani wiwci także wowk bere.
 Ranniji ptachy zuby terebjat', pyznyji oczy proterajut. Ein fleißiger ruht schon nach der Arbeit, wo der Faule erst aufsteht.
 Rano wstaly — treba siä operezaty. Du wirst mich nicht überlisten.
 Ryba z rybow żyje, a lude z lud'my.
 Rozume, pidy do hołowy! Verstand, überlege dir!
 Ryba zawsze od hołowy smerdyt.
 Skoryj jāk medwid' za perepelyciämy.
 Smiłyj Żyd i w szkoli bzdyt. Der Muth überwindet alles.
 Snyt siä, bzdyt siä; oswyne siä, myne siä. Der Traum verspricht uns Vieles, nach dem Erwachen ist nichts.
 Strachy na Lachy, a Rusynam siä dostane. (Sage).

Stryżeno i hołeno. Er ist biegsam, elastisch.
 Staryst' ne radost'.
 Starost' ne radost', mołodost' — płochost'.
 Swyszczce (sic!) teper w kružilku, kołys utratyl žinku.
 Stulyw pes chwöst pöd sebe. Auch der Tapfere kehrt in sich.
 Statku dirawoho ne napołnysz.
 Sołomy do ohniu ne prykladaj.
 Spustyl na kwintu. Er spannt gelindere Seiten auf.
 Spustyl sia na lehki chlib.
 Skazał prawdu, że aż w piätach postyhło.
 S tobow ani w diru, ani w duczku. Mit ihm ist weder zu
 handeln, noch zu wandeln.
 Spiszyl siä, jäk szwec s czobit'my na jarmarok.
 Służba wölnöst' tratyt.
 Sytyj hołodnoho ne późnaje.
 Smert ne znaje podchlibstwa.
 S druhocho szkody uczy sia mudrosty.
 S welykymy panamy rydko, a s durniämy nykoły ne perestawaj.
 S psa ne bude kołbasa.
 S czużoho woza i sered bołota zlizaj.
 S jakim (!) chto perestaje (sic!), takim (!) sam siä staje.
 S welykimy panamy ne siähaj do odnoj myski.
 Siedaj tycho i ne rypaj siä.
 S palciä ne wyskaw sobi.
 S durnem i najszołszy ne peredilisz sia.
 Szyła mu nawet holiut'.
 Szkoda i hruszki w popeli zaspaty. Die günstige Gelegenheit soll
 man nicht versäumen.
 Szczo siä lyse urodyło, to lyse i zhyne.
 Szcze siä ne wrodyło, a wże chrystyły.
 Szczoby ludy rachowały syr i masło, to by nykoły pyrohów
 ne jily.
 Szczo siä perewołoce, to ne wtecze. Verschoben ist nicht auf-
 gehoben.
 Szczo Rusyn, to pałyczka, szczo Żyd, to pes. Was ein Stock, ist
 ein Bauer, was ein Jud, ist ein Hund.
 Szczo maje utonuty, to ne uwysne.
 Szczo sołodkie, to dobre; szczo czerwone, to krasne.
 Szczoby ne żyinka, ne dity, to by w korczeni sydity.
 Szcze maczucha ne zabyła siä w hołowu.
 Szcze toje w welykij zwön ne zwonyły.

Szczo siä ne zmołoło, to siä skrupyt.
 Szcze ne złowyl, a wże skube.
 Tak ho lubiat', jak psy kota (dida).
 Tak ho lubiat', jak söl w oku oder hryn w nosi.
 Tam dobre, de nas nema.
 Tak robyt, jäk popöw najmyt: jak jist, to siä rozhortaje, jäk ro-
 byt, to kozuch bere.
 Tak ne jäk, de uroda, tam i smak.
 Tak to pomoże, jäk umerłomu kadyło.
 Takie tepło, że aż kosty rozperaje.
 Tak siä maje, jäk hoły w ternu.
 Taköj jäk baran. Er ist wohl genährt, fett.
 Tak potribny, jäk piate koleso u woza.
 Tiähnuły medwedie do medu za ucha, a od medu i chwyst ur-
 wały. Wo es einem gut geht, will er nicht gern weg.
 Tohdy siä pes nauczyt pływaty, jäk mu siä w ucha nale.
 Tohdy siä stane, jäk rak swysne.
 To oko jeho. Das ist sein Liebling.
 Trafyla kosa na kamiń. Er hat auf den Rechten getroffen.
 Treba jisty prysmakie, nim budut kislakie.
 Treba uhom zemli pryjmaty, chtiwszy harazd maty.
 Trudno wowkom oraty.
 Trymajet sia, jäk pianyj płota.
 Treba tu pobreńkotaty. Geld ist hier der Lohn.
 Trafyw s pieca na łob.
 U Wasile wesile, a kurci smert'.
 Upała mu hrynka. Die Hoffnung hat ihn getäuscht.
 Udar¹⁾ w stil, to siä nożyci ozwut.
 Uczepyl siä, jak wosz kozucha.
 Umerłomu i kadyło ne pomoże.
 Welykyj popöw Iwan, a durnej.
 Wowk dopoty łowyt, poky jeho ne złowiat'.
 Wołk łowny, a chłop mowny, to sobi bratia.
 Woły korowy daju tobi, tylko doli (szczastia) ne daju.
 W czypciu siä urodył. Er ist Fortunas Kind.
 W hostyni dobre, a doma najłutsze.
 W noczy każda korowa czorna.
 Wse ryba, szczo w wodi, i žäba ryba.
 W Rymi buł, a Papy rymaskoho ne wydil.

¹⁾ В рукоп. поправлено на : Uder.

Woweza pokora. Verstellte Demuth.

Wpaw w tisnu diru.

Wziały ho lude na zuby.

Wylojiw mu dobre skiru.

Wse ide na bakier.

Wziaw bis konia, naj bere i batych. (sic!)

W noczy każdój kót bury.

Za korole Sasa buło wsioho do pasa, a za korole Sobka ne stało w polu ani snopka.

Zaswityt sonce i pered moje wikonce.

Zażywaj Fed'ku, to chrōn, to red'ku.

Zahybaje, jāk ryba w wodzi.

Zajszow w hołowu.

Zhubyw czerneć klubok, ne zasmutył sia; najszoł, ne radował sia.

Znajet siä, jak swynia na perci... perłach.

Znaje kurjeczu cycku. Er versteht gar nichts.

Złyj spret i dobroho pokusyt. Eine schlecht aufbewahrte Sache wird den Besten in Versuchung bringen.

Znaje pes, czyje sało zjiw.

Zwjaży hołowu pyd kolino, to ne bude bolity. Er verlangt nach etwas, was an die Unmöglichkeit gränzt.

Zle sobi postelyw.

Zlōj tanecznyci¹⁾ i spidnyciä zawadyt.

Zolotii kluczy wsi bramy otwierajut.

Znaje siä na farbowanych lysach. Er kennt die Schmeichler — Er läßt sich nicht betrügen.

Złyj nabytok ne spōrnej²⁾.

Zaleł sobi pałku. Er ist betrunken.

Zaspaw hruszky w popeli. Die günstige Gelegenheit hat er versäumt.

Złaja porada — hotowe nieszczastie.

Zlōj takiej zamok, do kotroho każdy klucz siä prydasť.

Zdorowa (dobra) rada, tak jāk hotowy hroszy.

Złodij każdy smołu w rukach maje, bo wsio mu do ruk lepne.

Zjiw pes sało. Er hat kein gutes Gewißen.

Zaszle hłuboko w lis.

Zacznamo z inszoji boczki.

Złapały wowka w sit'.

Zajać mu dorohu perebihł. Es begegnete ihm ein Unglück. (Sage).

Z małoji chmary welykuj doszcz.

¹⁾ В рукоп. хибно: танeczныкі. ²⁾ Так в рукоп.; повинно бути: спōрныј.

Znaje pes, czyje sało zjiw.
 Zła sokiera nykoły ne zhyne.
 Żydowy chot' by s neba, wiryty ne treba.
 Żyje swojim dworom.
 Żárt na bok.
 Żinku ne perelubysz, Nimcia ne perezysziesz.

Що до німецьких паралелъ можна сказати, що вони не тільки свідчать про знане німецької мови у нашого автора, але не раз бувають необхідними для поясненя значіня руських приповідок, особливо в переносним значінем. Часто сі німецькі паралелелі являють ся дословним перекладом, а деколи тільки овбідним переданем їх значіня. У всякім разі вони дозволяють, хоч і не скрізь добре зрозуміти значінє тих приповідок, які видають ся неясними самі для себе, а понадто дають можливість поправити ті друкарські похибки, які трапляють ся особливо в перших аркушах віденьського виданя, та вже були завважені фактичним редактором того виданя, Іваном Головацким. Поминаючи інші дрібніші „прогрішки“ зазначу тут тільки одну приказку з двома похибками, що змінили навіть її змісл, а не поправлені завчасу дістали ся і до капітального, тритомового виданя дра Івана Франка „Галицько-руські народні приповідки“, що заняли 6 томів „Етнографічного Збірника“. Ось у третім томі того виданя (ст. 109), дословно передрукована з віденьського виданя приповідка „Хто скляний дух має, най на чужого каменем не кидас“. В буквальнім значіню ся пословиця цілком неясна, а так само і в переноснім. Бо раз годі зрозуміти, що се таке той „скляний дух“, а по друге, чому не стоїть у другій половині приказки „на чужий“, а тільки „на чужого“? Найліпшу відповідь на се питанє дає рукопис Ількевича, в яким читаємо: „Chto szklännej dach має, näj na czużyj kamenem ne kiedaje“. Правда, отся приповідка не цілком докладно і вразно записана („szklännej“), та за те німецька її паралелєя „Wer ein gläsernes Dach hat, der werfe nicht mit dem Steine auf fremdes“ показує наглядно, що в віденьськім виданю надруковано хибно „дух“ замісь „дах“, і „на чужого“ хибно замісь „на чужий“.

IV.

Тепер подаю ті приповідки, які, що правда, находять ся і в рукописі і в друкованім збірничку, та на жаль значно були позмінювані редактором, Я. Головацким. Для ліпшої орієнтації подаю тут приповідки, записані Ількевичем, латинкою, зазначаючи рівночасно всі зміни та варіанти Головацкого в нотках під текстом гражданкою.

Aby Bõh łaskaw, bude¹⁾ batõh traskaw²⁾.

1) Друк. а. 2) Друк. тряскав.

Aby wam siã¹⁾ harbuz ne pokotyw.

1) В друк. „ся“ стоїть по дієслові покотив.

Aby mojã hołowa zdorowa buła¹⁾, to wse harazd bude.

1) В друк. се слово вас.

Andreju, ne bud¹⁾ swyneju, koły tiã²⁾ lude welyczajut³⁾.

1) Друк. будьте. 2) Друк. вас. 3) Друк. величають.

Ani w studenij wodi siã ne obmyjesz¹⁾.

1) Друк. не умьєшься.

Ani świaczena¹⁾ woda ne pomoże.

1) Друк. священна.

Ani świaczenow wodow¹⁾ siã ne õdchrystysz²⁾.

1) Друк. священою водою. 2) Друк. не вõдхристишься.

A ty¹⁾ Andruszku, jiz²⁾ juszku, a jã budu mjãsce, bo mene dytyna se³⁾.

1) В друку оба сі слова вас. 2) Друк. будеш ъв. 3) Друк. дитина ссе.

Babyna dońka, popowa gospodynĩa a okomoniw kõu — zawsze hładeńkuj¹⁾.

1) Друк. усе гладонькї.

Bez syły daremnyj¹⁾ hniw.

1) В друку хибно надаремный.

Bez soli i¹⁾ chliba chuda²⁾ besida.

1) Друк. без. 2) Друк. худая.

Bez sudu, bez prawa kazaw bym ho powisyty¹⁾.

1) В друк. замісь чотирьох остатніх слів: повѣсили.

Bery sobi¹⁾ Petre na rozum.

1) В друку се слово вас.

Wyj¹⁾ zabyj na mene²⁾.

1) Рук. Веј. 2) Друк. него.

Bihdaj i¹⁾ pes maw²⁾ swoju chatu.

1) Друк. Бодай и. 2) В друку се слово на кіці приповідки.

Bida bidu porodyla, a bidu i bis¹⁾ ne woźme.

1) Друк. а бѣди и чорт.

Bida tyj¹⁾ kurci, na kotryj²⁾ jāstruba³⁾ do lowiw⁴⁾ zaprawlajut⁵⁾.

1) Друк. тій. 2) Друк. котрій. 3) Друк. сокола. 4) Друк. на лови. 5) Так було первісно в рукоп., а пізнійше поправлено на wprawlajut.

Biłszyj czołowik hromada niź¹⁾ pan.

1) Друк. як.

Blyższa soroczka¹⁾, nyż²⁾ ridnajā teta³⁾.

1) В друку додано: тѣлу. 2) Друк. як. 3) Друк. тѣтка.

Blysza¹⁾ soroczka tiła²⁾, niź kaftan³⁾.

1) Друк. Ближча. 2) Друк. се слово вас. 3) Друк. як жулан.

Błud miā siā dopytaw¹⁾.

1) Друк. допитався.

Bohato wody do mora¹⁾ ujde²⁾, nim toje siā³⁾ stane.

1) Друк. до моря. 2) Друк. уплине. 3) Друк. заким ся то.

Bohato howoryty¹⁾, a nema szczo słuchaty.

1) Друк. говорить.

Bohato dwa hryby na raz¹⁾ w borszcz.

1) Друк. сі два слова вас.

Bohatomu czort dity kołysze, a bidnomu ni niānka ne chce¹⁾.

1) В друк. друга половина сеї приповідки вас.

Bohacz rydko¹⁾ żyje w harazdi²⁾.

1) Так в рип., друк. рѣдко. 2) Друк. в гараздѣ жиє.

Bohdaj bohato¹⁾ wydyl²⁾, a ne maw za szczo kupyty.

1) Друк. Бодай есь богато. 2) Друк. видѣв.

Bohu sława, koły¹⁾ siā dusza napchała.

1) Друк. хвала, що.

Boże daj dobre, a¹⁾ ne dowho czekały²⁾.

1) Друк. та. 2) Друк. ждати.

Boit siā, szczo by¹⁾ zajać dorohy ne perejszow²⁾.

1) В друк. додано: му. 2) Друк. перебѣг.

Borh umer, zaczekaj ne żyje, chto ne maje hroszyj, naj ne jist' i¹⁾ ne pje.

1) В друк. сі чотири слова вас.

Brechlywuju¹⁾ sobaku daleko²⁾ czuty.

1) Друк. Брехливу. 2) Друк. далше.

Buw wowk w sity i pered sitew¹⁾.

1) Друк. сѣтью.

Bude dost¹⁾ odnoho²⁾ sonciã na nebi.

1) Друк. „досить“ в скобках. 2) Друк. єдного.

Cerkow¹⁾ horyt, a liude ruku hryjut²⁾. Gleichgiltig in Gefahr seyn.

1) Друк. Церква. 2) Так у ркп., друк. грѣють.

Cyhańska kobyła try dny biżyt, a deń¹⁾ leżyт.

1) Друк. день бѣжить, а три дни.

Chwały mene rote, a ni, to tebe peredere¹⁾.

1) Друк. тя роздеру.

Chwałyт, jãk by¹⁾ mastyw. Er lobt, wie schmirт.

1) В друку додано: медом.

Chlib najde¹⁾ rohy i nohy. Der Wohlstand bringt den Menschen zum Schlechten und zum Guten.

1) Друк. має.

Chłopc¹⁾ jãk żywoje srybro²⁾.

1) Друк. Хлопець. 2) Друк. срьбло.

Chody durniu perciu, szafranu tobi¹⁾ pryczyniu. Der Dumme weiss nicht das Eitle zu beurtheilen.

1) Друк. ти (dat.).

Chot' wywozy ciłyj lis, to wse¹⁾ oden bis. Man soll ihm Tag und Nacht vorpredigen, er bleibt immer ein Tölpel.

1) В друку додано ще: буде.

Chot' ydu w hostynu, to беру chlib w tajstrynu¹⁾.

1) Друк. торбяну.

Chot' smerdyт, ale¹⁾ smak maje.

1) Друк. коли.

Chromoho psa borzo¹⁾ dohonyty²⁾ možna³⁾.

1) Друк. лехко (!). 2) Друк. здогонити. 3) Друк. вас.

Chto bohato maje¹⁾, to²⁾ burczyт, a chto mało, to³⁾ mowczyт. Der Reiche rãsonirt, der Arme schweigт.

1) Друк. має багато. 2) Друк. той.

Chto borsze nasypaw¹⁾, тоj borsze i zmolow²⁾. Wer eher angefangen, wird eher endigen.

1) Друк. насипле. 2) Друк. змеле.

Chto w boloto lize, тоho szcze i popchne¹⁾.

1) Друк. й по́пхнуть.

Chto w boloto lize, тоj siã powaleje¹⁾. Wer Pech angreift, der besudelt sich.

1) Друк. тот ся покаляе.

Chto wysoko litaje, тоj nysko¹⁾ siedaje. Пор. нім.: Je höher das Berg, desto tiefer das Thal.

1) Друк. тот низко.

Chto öd strachu umeraje¹⁾, tomu witrom²⁾ zwoniat'. Wer als Hase stirbt, hat keinen Nachruhm.

1) Друк. умер. 2) Друк. бдинами.

Chto w piecu¹⁾ liehaje²⁾, druhow³⁾ ożuchow⁴⁾ (!) dosiähaje. Wer böses tut, glaubt, daß Andern ebenso handeln.

1) Друк. печи. 2) Друк. лягає. 3) Друк. другого. 4) Друк. ожогом.

Chto dwa zajci¹⁾ honyt, žadnoho ne dohonyt²⁾. Wer zwey Hasen auf ein mahl (sic!) jagt, wird keinen bekommen.

1) Друк. заяць. 2) Друк. догонить.

Chto dwoch zajäciw¹⁾ honyt, žadnoho ne jme²⁾. Wer zwey Dinge zugleich unternimmt, richtet nichts aus.

1) Друк. два заяць. 2) Друк. не здогонить. Замість сих двох приповідок у друку маємо тільки одну.

Chto dobre¹⁾ jist' i pje, toj w rozum ne tyje²⁾.

1) Друк. богато. 2) В ряс. ся приповідка перечеркнена, мб. тому, що записана два рази.

Chto durnewy wybaczyt¹⁾, sto dni²⁾ ödpustu³⁾ maje. Wer aus dem Wege geht einem Narren, hat Ablaß auf hundert Jahre.

1) Друк. выбачить. 2) Друк. має сто днів. 3) Друк. відпусту.

Chto z¹⁾ psamy perestaje²⁾, nauczyt siä³⁾ brechaty.

1) Друк. с. 2) Друк. пристає. 3) Друк. навчиться.

Chto liubyt¹⁾ rewne, szalije²⁾ pewne.

1) Друк. любить. 2) Друк. жалє.

Chto maje pszczoly¹⁾, maje mid, a²⁾ chto maje dity, maje³⁾ smrid. Wer Bienen zieht, hat Honig, wer aber Kinder hat, der hat Sorgen.

1) Друк. паську, той. 2) В друку се слово вас. 3) Друк. той має.

Chto maje chlib¹⁾ w torbi, toj zjist' i na horbi.

1) В друку се слово вас.

Chto meszkaje¹⁾ w riädu, musyt²⁾ daty koliädu. Wer zur Gemeinde gehört, muß die Gebräuche derselben erfüllen.

1) В друку се слово вас. 2) Друк. мусить.

Chto mowczyt¹⁾, to zloho²⁾ siä zbude. Wer schweigt, befürchtet keine üble Folgen.

1) Так в ряс., в друку: мовчить. 2) Друк. лиха.

Chto na poczatku¹⁾ wyhrywaje²⁾, to³⁾ na kinci ne maje szczo stawyty.

1) Друк. з разу. 2) Друк. выграв. 3) Друк. той.

Chto na sopilku¹⁾ daw, bude²⁾ na nij hraw, a chto ne daw, ne bude na nij³⁾ hraw. Wer Geld gibt, erhält auch die Ware.

1) Друк. сопівку. 2) Друк. той буде. 3) В друку сі два слова вас.

Chto ne zaznaw zła, toj¹⁾ ne bude umity²⁾ szanowaty dobra.

1) В друк. се слово вас. 2) Друк. не вмѣ.

Chto ne maje zbroi¹⁾, naj siä ne wdaje²⁾ w boi.

1) Друк. зброи. 2) Друк. най не йде.

Chto ne stojit¹⁾ o swöj²⁾ hrisz³⁾, toj i szeleha⁴⁾ ne wart.

1) Друк. не стоять. 2) В друку се слово вас. 3) Друк. гробъ. 4) Друк. шелога.

Chto ne umije siä molyty¹⁾, naj ide [na]²⁾ more siä uczyty³⁾.

1) Друк. молиться. 2) Се слово в ркп. вас. 3) Друк. учиться.

Chto ore i¹⁾ sije, toj siä nadije.

1) В друку се слово вас.

Chto perszy¹⁾, toj lutzzy²⁾.

1) Так в ркп., в друку: першій. 2) Друк. льншій.

Chto po kładci mudre¹⁾ stupaje, rydko siä w bołoti kupaje²⁾. Wer vorsichtig geht, fehlt nie.

1) Друк. мудро. 2) В друку замість сеї другої половини приповідки читаємо: той ся в болотъ не купає.

Chto potaraje, toj i¹⁾ brytwy siä²⁾ fataje³⁾.

1) Друк. тот ся. 2) В друку се слово вас. 3) Друк. хапає.

Chto protyw Boha, to¹⁾ Bih²⁾ protyw neho³⁾. Der Feind Gottes hat auch Gott zum Gegner.

1) Друк. то и. 2) Друк. Бог. 3) Друк. ньому.

Chto sewyj¹⁾, ne mudry²⁾, ale³⁾ staryj. Pop. Wer grau ist, ist nicht weise, sondern alt.

1) Так у ркп., друк. сивый. 2) Друк. не мудрый. 3) Друк. лишь.

Chto służyt¹⁾ z łaski²⁾, w toho³⁾ miszok płaskij.

1) Друк. служить. 2) Друк. з ласки. 3) Друк. того.

Chto staje siä owcew¹⁾, toho wolk²⁾ zjst'.

1) Друк. вовецю. 2) Так в ркп., в друку вовк.

Chtoś siä kwasnoho¹⁾ objiw²⁾, a mene oskoma napała. Jemand hat Böses gemacht, und ich muß büßen.

1) Друк. квасу. 2) Друк. наъв.

Chto try roky służyw u dwori¹⁾, try u popa²⁾, a try u żyda³⁾ — to ne wart bilsze, aby ho⁴⁾ powisyty.

1) Друк. у павов. 2) Сі три слова в друку вас. 3) Друк. у Жидов. 4) В друку замість сих шістьох слів: того бы лишь.

Chto chlib nosyt¹⁾, nikoho²⁾ ne prosyt. Pop. нім. Wer Brod im Sack hat, braucht nicht zu betteln.

1) Друк. носить. 2) Друк. той всти.

Chto chce zbyraty¹⁾, musyt²⁾ dobroje³⁾ zasijäty. Wer will reichlich ernten, muß einen guten Saamen anbauen.

1) Друк. зберати. 2) Друк. мусить. 3) Друк. добре.

Chto chce pytlowaty¹⁾, toj²⁾ musyt czekaty³⁾. Das Bessere kostet Zeit und Mühe.

1) Друк. пытлювати. 2) Друк. вас. 3) Друк. мусить зачекати, а хто нараз, буде зраз. (Додаток Голов.).

Chto szklännej¹⁾ (sic!) dach²⁾ maje, naj na czużyj³⁾ kamenem ne kiedaje⁴⁾. Pop. Wer ein gläsernes Dach hat, der werfe nicht mit dem Steine auf fremdes.

- 1) Так у рип., в друку скляний. 2) В друку хибно: дух, що не дає ясного значіння, як бачимо із цитованого мною висше поясненія до сеї приповідки. Пор. Етнографічний Збірник, т. XXVII, ст. 109. 3) В друку хибно: на чужого. 4) Друк. кидає.
- Chuda chudoba ne¹⁾ swoho chowaniä. Пор. Unter fremden Aufsucht mästet man das Vieh nicht.
- 1) В друку се слово, хоча конечно, вас.
- Chuduj pes ne stykaje¹⁾ siä, tilko²⁾ sytyj.
- 1) Друк. сказятся. 2) Друк. ино.
- Czekaje¹⁾, jäk kaniä na doszcz. Er wartet sehnsuchtsvoll auf das Seinige.
- 1) Друк. Чигає.
- Czem dalij¹⁾ w lis, tym bilsze drew²⁾.
- 1) Друк. Чим дальше. 2) Друк. дров.
- Czerez twoji¹⁾ teliäta i²⁾ w horod ne možu³⁾ siä podywyty⁴⁾. Spricht falsch. Stellt sich unschuldig und hegt böse Gedanken.
- 1) Друк. бабинія. 2) Друк. вас. 3) Друк. не можь. 4) Друк. подивитися.
- Czy⁴⁾ wydysz, czy¹⁾ ne wydysz, to mołczy²⁾. Höre viel, rede weniger.
- 1) Друк. Цы, цы. 2) Очевидно польонізм, у друку: мовчи.
- Czym byk nawyk, toho¹⁾ i rewe. Пор. нім. Gewohnheit ist die zweite Natur.
- 1) Друк. тым.
- Czy¹⁾ siä wraczymy, czy¹⁾ ne wraczymy, naj siä²⁾ zobaczymy.
- 1) Друк. Цы, цы. 2) Друк. нехай ся хоть.
- Czyja¹⁾ dusza czosnyku²⁾ ne jila, to i smerdity ne bude³⁾.
- 1) Друк. Чия. 2) Друк. часнику. 3) В друку замість другої половини приказки: не буде смердѣла.
- Czoho by ślipyj¹⁾ chtiw²⁾, kołyby³⁾ plit wydiw?
- 1) Друк. слѣпачище. 2) Друк. хотѣв. 3) Друк. кобы.
- Czoho oko¹⁾ ne wydyt²⁾, toho serciu ne žal.
- 1) Друк. очи. 2) Друк. видять.
- Czoho ślipyj płacze? — Bo steżky ne wydyt¹⁾.
- 1) Друк. не баче.
- Czołowik tilko¹⁾ raz dasť siä z rozumu zwesty. Der Kluge läßt sich nur einmahl betrügen.
- 1) Друк. хибно: не дасть лише.
- Czołowik jak¹⁾ bańka na wodi. Das Leben des Menschen gleicht einer Wasserblase.
- 1) Друк. Ч. на свѣтъ, як.
- Czomu ditko¹⁾ mudryj? — Bo staryj.
- 1) Друк. чорт.
- Czużyji¹⁾ ruku lehkij²⁾, ale³⁾ ne pożyteczni. Jeder sorgt für sich, aber nicht für einen Anderen.
- 1) Друк. Чужй. 2) Друк. лехкй (sic!). 3) Друк. та.

Czużymy rukamy dobre¹⁾ ohoń braty.

1) Друк. тилько.

Czużych bohiw szukaje, a swoich w domu¹⁾ maje.

1) Друк. дома.

Daw Bih duszu jāk w hruszu, woliw w¹⁾ kozu, to by mołoko²⁾ dawala³⁾. Ein Mensch ohne Geist taugt zu nichts.

1) В друку се слово вас. 2) Друк. молока. 3) Друк. дала.

Daw jomu¹⁾ bobu²⁾ zjisty. Er hat ihm eingepfeffert.

1) Друк. му. 2) Друк. додано: залъзного.

Daj, didu¹⁾, pałyciu, a tebe naj psy zjidiat'. Pop. Jemandem die Waffe geben und sich der Gefahr aussetzen.

1) Друк. старче.

Daj komu žinku, a sam truby w krużiwku¹⁾. Gib Jemandem Brod und selbst leide Noth.

1) Друк. кужѣвку.

Daj myni¹⁾, Boże, takij²⁾ rozum s peredu³⁾, jāk Rusyn maje s zadu⁴⁾.

1) Друк. менѣ. 2) Друк. той. 3) Друк. на перед. 4) Друк. що Русини на послѣд.

Daj tobi¹⁾ Boże tilko hadky, abyś o mni zabu²⁾.

1) Друк. ти. 2) Так рп., друк. забув.

Daremno¹⁾ s suhoji kiernyci²⁾ wodu braty.

1) Друк. дармо. 2) Друк. кирницѣ.

Darmo suszysz mōzh¹⁾, neboże, krupa jahłow²⁾ byt[y]³⁾ ne może. Umsonst ist deine Bemühung.

1) Друк. голову. 2) Друк. пшеном. 3) Друк. бути.

Dwom panam trudno¹⁾ służyty.

1) Друк. тяжко.

De Bih sobi¹⁾ cerkow stawyt²⁾, tam zaraz sobi³⁾ dit'ko i⁴⁾ korszmu.

1) Друк. се слово вас. 2) Друк. ставить. 3) В друку сі два слова вас. 4) Друк. вас.

De wełyka¹⁾ rada, tam ridkiej²⁾ borszcz.

1) Друк. великая. 2) Друк. рѣдкій.

De wse hostyna, tam hołod ne daleko¹⁾.

1) Друк. не далекий.

De ditko¹⁾ ne może²⁾, tam babu poszle.

1) Друк. чорт сам. 2) Друк. зможе.

De dit'ko¹⁾ ne posijaw²⁾, tam siā baba wrodyt³⁾. Wo der Teuffel nicht gesäet hat, dort kommt seine Mutter auf.

1) Друк. дѣдько. 2) Друк. посѣв. 3) Друк. вродить.

De dobre puwo, ne treba¹⁾ wichy. Wo gutes Bier ist, braucht man keinen Schild.

1) Друк. не треба й.

De kum, a¹⁾ de kogowaj.

1) В друку вас.

De nema lysiä, tam nema wstydu¹⁾.

1) Друк. вегда.

Dere koza lozu, a chłop kozu, a chłopa¹⁾ pan, a pana jurysta, a jury-
stu²⁾ trysta. Jeder hat seinen Wurm, der ihn naget.

1) Друк. додано: Жид, а Жида. 2) Друк. юриста.

De rozumu ne staje, tam syły dobuwaj¹⁾. Wo der Verstand fählt,
dort strenge die Kraft an.

1) Друк. добуває.

De-ś ne daw hrosza, ne wtykaj¹⁾ nosa. Menge dich nicht in fremde
Geschäfte.

1) Друк. там не пхай.

De-ś ne posijäw¹⁾, to win²⁾ tam zijde. Er muß überall seyn.

1) Друк. Де го не посъєшь. 2) В друк. ті два слова вас.

De siä dwom waryt¹⁾, tam siä i²⁾ treti j pożywyt³⁾.

1) Друк. варить. 2) Сі три слова в друк. вас. 3) Друк. поживить.

De siä toj chlib podiw¹⁾, szczo-śmy²⁾ wczera³⁾ zjily.

1) Друк. дѣвся. 2) Друк. що-сьмо. 3) Друк. вчора.

Desiät' raz¹⁾ mir, a raz utny. Überlege paar Mahl, bis du etwas un-
ternimmst.

1) Друк. разбъ.

De tebe¹⁾ prosiät', ne wczaszczej, a²⁾ de ne prosiät', ne buwaj.

1) Друк. тя. 2) В друку вас.

De tonko¹⁾, tam siä rwe. Der Arme verliert das Brot aus dem Bettel-
sacke.

1) Друк. тонше.

De szczastie ustalo¹⁾, tam i przyjatel²⁾ mało.

1) Друк. упало. 2) Друк. и пріятель.

Dytyna szczo¹⁾ postupył²⁾, to łupył³⁾.

1) Друк. що ся. 2) Друк. поступиць. 3) Друк. лунить.

Didu, seło horyt! Jä torbu беру i dali¹⁾ idu. Ein Bettler in seinem
Gewande ist gleichgültig bey seinem Brande.

1) Друк. на друге.

Dit'ko¹⁾ ho tut²⁾ prynisł³⁾.

1) Друк. дѣдько. 2) Друк. сюда. 3) Друк. принѣс.

Dla¹⁾ kompaniji dał siä²⁾ Cyhan powisyty.

1) Друк. При... 2) Друк. дався.

Dme siä, jāk lehkje na wodi¹⁾. Er bläht sich, wie ein Frosch im
Wasser.

1) Друк. в борщи.

Dneś myni, a¹⁾ zawtra tobi.

1) Друк. менѣ, завтра.

Dobra wola stojit¹⁾ za uczynok.

1) Друк. стане.

Dobra¹⁾ gospodyni²⁾, koły je³⁾ w sudyni. Es ist keine Kunst eine gute Wirthin zu seyn, wenn in der Kammer alles im Vorrathe liegt.

1) Друк. Добре. 2) Друк. господинъ (dat.). 3) Друк. в повно.

Dobre howoryty, koły¹⁾ ne boły²⁾. Dem ist leicht zu reden, wem es nicht wehe tut.

1) Друк. кого. 2) Друк. болять.

Dobre psowy i¹⁾ mucha. Dem Hunde ist auch eine Mücke gut, wenn er hungrig ist.

1) Друк. Добро псу.

Dobre siä pestyty¹⁾, koły²⁾ je de siä zmistyty³⁾.

1) В рукоп. хибно: pustyty. 2) Друк. коли ся. 3) В рукоп. zmistyty.

Dobre toho straszty, szczo¹⁾ siä bojit²⁾. Einen Furchtsamen ist leicht zu schrecken.

1) Друк. же. 2) Друк. боить.

Dobre szelity¹⁾, koły prystupaje. Wenn es gut geht, so artet man aus.

1) Друк. дурѣти.

Dobryji¹⁾ dity winec²⁾, a złyji³⁾ konec⁴⁾.

1) Друк. Добрий. 2) Друк. вѣнецъ. 3) Друк. лихн. 4) Друк. конецъ.

Dobryj pes łuszuj, niż¹⁾ złyj czołowik.

1) Друк. лучшей, як.

Dobroje¹⁾ nykoły²⁾ siä ne sprykryt³⁾.

1) Друк. Добре. 2) Друк. нѣколи. 3) Друк. не укучатся.

Do hotowoho chliba najde¹⁾ siä hubu²⁾.

1) Друк. знайде. 2) Друк. губа.

Domowoho złodija nykoły siä ne usterezesz¹⁾. Vor einem Hausdiebe hilft das Verschließen nicht.

1) В друк. замьсь чотирьох останнїх слів: нѣхто не встерече.

Do oruża, do chliba i¹⁾ noża!

1) Друк. та до.

Dopoty¹⁾ zban²⁾ wodu nosyt³⁾, dopoky⁴⁾ siä ucho ne urwe.

1) В рукоп. Dopoty; в друку: Доси. 2) Друк. збанок. 3) Друк. носять. 4) Друк. доки му.

Do sity pade¹⁾, chto z durnem²⁾ krade.

1) Друк. впаде. 2) Друк. з дурным.

Dureń psowy oczy promyw¹⁾. Nur der Dumme reiß dem Hunde die Augen aus.

1) Ркп. промы; друк. псуе.

Durnewy zawsze¹⁾ wicznajä pamjät'. Der Dumme und der Todte sind Brüder.

1) Друк. вас.

Durnewy i Böh¹⁾ siä ne protywyt²⁾.

1) Друк. хибно: Bôr. 2) Друк. противится.

Durne¹⁾ daje, a rozumne²⁾ bere.

1) Друк. Дурный. 2) Друк. розумный.

Durnyj¹⁾ i w Kijowi²⁾ ne kupyт rozumu. Ein Narr bleibt überall ein Narr.

1) В рип. Durnej. 2) Так у рип., у друку: Київъ.

Durnyj nosyt serce na jazyci, a mudryj derżyт ho¹⁾ w serciu²⁾.

1) В друку оба слова вас. 2) Друк. в серци.

Gazda¹⁾ ciłoju hubow²⁾. Ein Wirth im ganzen Sinne.

1) Друк. Гаада. 2) Друк. губою.

Nadynu maje za pazuchow¹⁾ — ne wir²⁾.

1) Друк. за пазухою. 2) Друк. оба єї слова вас.

Nadka za morem¹⁾, a smert' za plecзamy.

1) Друк. за горами.

Narazdowy ne chce, a bidi¹⁾ musyt.

1) В друк. хибно: бѣду.

Hej hej! tu ne w¹⁾ doma, de²⁾ macnu, to sołoma!

1) Друк. та не. 2) Друк. куда.

Hyrkij¹⁾ świt, tato y mama oslip, a dity na²⁾ pomacky chodiat³⁾.

1) В рип. поправлено на: Horkij. 2) В друку се слово вас. 3) В друк. ходять.

Höst¹⁾ dnie perszoh²⁾ jāk³⁾ zloto⁴⁾, druhoго jāk³⁾ srybro⁵⁾, a⁶⁾ tre-toho jāk³⁾ mid', a czetwertoho i⁷⁾ do domu jid'.

1) В рукописі було первісно: Hyst'; друк. Гость. 2) Друк. першого дня. 3) Друк. вас. 4) Друк. золото. 5) Друк. срьбло. 6) Друк. вас. 7) Друк. вас.

Höst¹⁾ ne proshenyj ne barzo²⁾ buwaje tuczenyj.

1) В рип. було первісно Hyst'. 2) В друку дуже.

Nluchoho i¹⁾ nimoho prawdy²⁾ siā³⁾ ne dopytajesz.

1) В друк. а. 2) Друк. справы. 3) В друку сей заименник по дієслові.

Nluchoho siā pytaj¹⁾, a win siā Bohu mołyт²⁾.

1) Друк. пытайся. 2) Друк. молится.

Nłań w¹⁾ sebe, bude z tebe.

1) Друк. на.

Howory Hryciu¹⁾. Er spricht immer das Seinige.

1) В друку додано: богородицю.

Howoryła nebiżeczka¹⁾ do samoji smerty, a jāk umerła, to nohy do hory²⁾ zaderła.

1) Друк. небжеченька. 2) Друк. оба слова вас.

Howory Petre z chwostom¹⁾. Цікава німецька паралеля: Kannst so Etwas einem deines gleichen sagen (Volkssage), спеціально тому, що як показує слово в скобках, повстала вона на основі народного оповіданя.

1) Друк. с фостом.

Hołyj siā¹⁾ rozboju ne bojit²⁾.

1) В друку „ся“ стоїть по „боит“. 2) В друк. додано: мокрый дощу не лякается.

Hołowa od¹⁾ kłopotu tryszczyt²⁾, a bidi siā chce wesile³⁾.

1) Друк. вѣд. 2) Друк. трѣщить. 3) Друга половина приповідки в друку вас.

Hołowow muru¹⁾ ne probjesz.

1) Друк. стѣны.

Hołodnyj u kijä siä ne bojit¹⁾.

1) Друк. не боится.

Hołodnych i mucha skoloty (powadyt¹⁾).

1) В друкy тільки вар. поводити. Пор. нім. Die Hungrigen kann auch eine Fliege erzürnen.

Hołodnomu zawsze¹⁾ połudne.

1) Друк. завсѣды.

Hołodnomu, koźde jidło¹⁾ dobre jomu²⁾.

1) Друк. кожда страва. 2) І в ряс. і в друкy се слово злищне. Пор. нім. Dem Hungrigen schmeckt jede Speise gut.

Horiłka¹⁾ ne diwka, a maczucha ne mama²⁾.

1) Друк. Горѣвка. 2) Друк. мати.

Hornec¹⁾ kōłowy dohaniaje, a obydw²⁾ mutniji³⁾. Ein Narr lacht den Anderen aus und ist selbst dumm.

1) Друк. Горнець. 2) Друк. оба. 3) Друк. смольніи.

Horochoм о ścinu¹⁾ kydaje.

1) Друк. Горох на стѣну.

Hradu, tuczy ujszoł¹⁾, a złych ruk ne ujszoł¹⁾.

1) В друкy хибно: увойшов.

Hrych łyczkom¹⁾ zawjazaty²⁾ i pōd stōł schowaty. Пор. Es ist Sünde, so was unterm Tische zu halten.

1) Друк. не лычком. 2) Друк. звязати.

Huku puku za talar, a roboty¹⁾ za szostak. Viel Geschrey, wenig Arbeit.

1) В друкy хибно: чоботы.

Hulaj dusza w tili, poky¹⁾ koszty cili²⁾.

1) Друк. коли. 2) Друк. в цѣль.

Jäka spowid¹⁾, takie rozhriszenyje²⁾.

1) Друк. исповѣдь. 2) Друк. розгрѣшення.

Jäk by wtiew¹⁾.

1) Друк. втяв.

Jäk by szło o hołowu¹⁾.

1) Друк. о г. йшло.

Jäk bida, to do Żyda, a¹⁾ myne bida, naj dit'ko²⁾ wozme³⁾ Żyda.

1) Друк. а як. 2) Друк. дѣдько. 3) Друк. бере.

Jäk budesz panom, to wse budesz maw¹⁾ darom.

1) Друк. брав.

Jäk w pekło (wodu)¹⁾ kienuw²⁾.

1) В друкy сей вар. вас. 2) В друкy повнійше: кинув, так загинув.

Jäk dobra hodyna, najde siä i¹⁾ rodyna.

1) Друк. то знайдеться.

Jäk dudy nastrojät', tak ony¹⁾ hrajut²⁾.

1) Друк. дуды. 2) Друк. и грають.

Jäkcie derewo, takuj kłyn, jakuj otec¹), takuj syn.

1) Друк. якій батько.

Jäkcie jichało, takie j najszło¹).

1) Друк. здыбало.

Jäkciej bis¹) peczenyj, takiej i²) warenayj.

1) Друк. Якій дьдько. 2) Друк. такий и.

Jäkcie czestowanie¹), takie diekowanie²).

1) Друк. частованье. 2) Друк. дякованье.

Jäk zbiże¹) w oborozi, to nadijä w Bozi.

1) Друк. жито.

Jäk zyzwaw¹), tak zyzwaw¹), aby szczo daw.

1) Друк. звав.

Jäk¹) z rozumnym howoru²), to i sam³) siä rozumu naberu; a jäk⁴) z durnem⁵) howoru⁶), to i swöj straczu⁷).

1) Друк. Коли. 2) Друк. говорю. 3) Друк. сі два слова вас. 4) Друк. сли. 5) Друк. з дурным. 6) В друк. се слово вас. 7) Друк. згублю.

Jakuj dit'ko¹) Chymka, taka jeho žynka²).

1) Друк. Якій дьдько. 2) Друк. жьнка.

Jäk ne dasy s prožby, dasz¹) s prynukey, a czoho prožba ne dokaže, to dokažut²) buky.

1) Друк. то даси. 2) Друк. докажуть.

Jäk ne peredresz¹) oczu, to peredresz¹) moszonku.

1) Друк. прѣдрешь.

Jäk ohniu siä stereže¹).

1) Друк. стережеса.

Jäk pryjszło¹), tak piszło²).

1) Друк. прийшло. 2) Друк. ся розійшло.

Jäk świt nastaw, to pör¹) ne swystaw.

1) Друк. рак. Се очевидно поправка Головацкого і то в клерикальнім дусі.

Jäk siä napuw¹), to siä do kiernyci płeczuma²) obernuw³).

1) Друк. напився. 2) Друк. задом. 3) Друк. обернувся.

Jiw by kōt rybu, ale¹) w wodu ne chce.

1) Друк. а.

I w¹) doma mene ne łysziej²), i s sobow³) ne berry⁴).

1) Друк. вас. 2) Друк. лиши. 3) Додано потім: мя. 4) В ркп. хибно: бере.

I w pohodu czasom perun¹) udaryt²).

1) Друк. грѣм. 2) Друк. ударить.

I w¹) syna hyrka hostyna²), a w dońkie³) prybude bidońkie⁴).

1) Друк. И у. 2) Друк. гѣрка година. 3) Друк. у доньки. 4) Друк. бѣдоньки.

I w starij peczy dit'ko¹) pałyt²). Das Alter schützt nicht vor Thorheit.

1) Друк. дьдько. 2) Друк. топить.

Ide¹) swojim²) dworom. Auf seiner eigener Fuß leben.

1) Друк. Иде с. 2) Друк. своим.

Jid' kobyła, choť jeś tre¹) dny niczoho²) ne jıla.

1) Так в ркп., друк. три. 2) Друк. вас.

Jist¹⁾ pes psa, koły barana nema²⁾.

1) Друк. Звѣсть. 2) В друкѣ оба слова переставлені.

I kwasne jăbluko¹⁾ robak²⁾ hryze.

1) Друк. kwasницю. 2) Друк. хробак.

I przed moimy woroty¹⁾ sonce zaswitaje.

1) Друк. нашими воротами колись.

I ryba ne płynie protyw¹⁾ bystroji wody²⁾.

1) В ркп. хибно: prostow. 2) В ркп. bystroj wody, а в друк. быстрий водѣ.

Ichala Chyma z Jerusałuma, wözok tyrkocz¹⁾, Chyma siä rehocz²⁾.

Den Dummen bringt alles zum Lachen.

1) Друк. скрегоче. 2) Ркп. ryhocze.

I chołodno i hołodno¹⁾ i do domu daleko.

1) Друк. И голодно и холодно.

I czortowy treba czasom swiczu¹⁾ zapalyty²⁾.

1) Друк. свѣчку. 2) В ркп. додано варіант „поставити“ в скобках.

I ją siä nauczu¹⁾ po semōj dytyni²⁾ diwoczyty. Ich werde auch nach dem Schaden klug.

1) Друк. научуся. 2) Друк. детинѣ.

Każe dytyna, że¹⁾ była, ale ne każe²⁾, za szczo.

1) Друк. що. 2) Друк. скаже.

Kazaw pan, musi¹⁾ sam.

1) Друк. та изробив.

Kujow¹⁾ ne razem²⁾ zbudowanyj.

1) Друк. Киев. 2) Друк. вод разу.

Kółko wosku, tilko i świczky taj ładanu¹⁾.

1) Друк. сї два слова вас.

Koń znaje, de ho¹⁾ sidło dolihaje.

1) Друк. як му.

Kõt łownyj, chłop mownyj to siä wsiudy pożywiat¹⁾.

1) В друкѣ зам. чотирьох останніх слів: всюда поживится.

Kłyn kłynom tilko można wybyty¹⁾.

1) Друк. зам. сих трьох слів: выбиваютъ.

Koby mniä¹⁾ hryz²⁾ czobit, to by myni³⁾ ne žal, a to chodak, taj szcze ne tak.

1) Друк. ми. 2) Ркп. hryzl. 3) Друк. вас.

Koby¹⁾ ne huba, buła by²⁾ szuba. Müßte man nicht auf Nahrung ausgeben, so hätte man schöne Kleider.

1) Друк. Жебы. 2) Друк. додано: золотая.

Koby¹⁾ ne žynka²⁾, ne dity, to by dobre³⁾ w korezmi sydity.

1) Друк. Жебы. 2) Друк. сї два слова вас. 3) Друк. лишебы.

Koby¹⁾ pes ne buw²⁾ siw³⁾, to by buw⁴⁾ zajăciä złowuw.

1) Друк. Жебы. 2) Друк. вас. 3) Друк. сидѣв. 4) Друк. тоб.

Koby¹⁾ swyniä rohy mała, to by wsiu czeredu²⁾ wykolola.

1) Друк. Жебы. 2) Друк. все бы люде.

Kowal kleple, poky¹) teple.

1) Друк. доки.

Koho siä wczepyt bida¹) z ranku, toho deržyt siä až do poranku²).

1) В друк. оба слова переставлено. 2) Друк. останку.

Koho szczastiä¹) zhubyty chce, rozum mu²) widbere.

1) Друк. щастье. 2) Друк. тому перше р.

Koždyj мае swoho mula, szczo¹) ho hryze.

1) Друк. моля, же.

Koły hroszi howoriat, druhi¹) musiät huby stułyty²).

1) Друк. говорить, то веѣ. 2) Друк. мусять г. постулювати.

Koły diwci schodyt na wini¹), to zbabije.

1) Друк. хибно: на вѣнци.

Koły na medwedia upade mała hałuź, to rewe¹), a jak welyka, to mowczyt²).

1) Друк. бурчить. 2) Друк. мовчить.

Koły¹) ne w ład, to²) z swoім nazad.

1) Друк. Коли мос. 2) Друк. то я.

Koły¹) swyniä w boloti, to mowyt, że²) krasna.

1) В друк. додано в скобках „шановавши солѣнько св., образы св. и людей добрых“. 2) Друк. що.

Koły siä wstydaiesz¹), nakryj siä²) reszetom.

1) Друк. стыдаешься. 2) В друк. вас., а є натомісь: решетом голову.

Koły siä zaczynaє zwada, to¹) ne pomože dobra²) rada.

1) Друк. вас. 2) Друк. и.

Koły siä syroti ženyty, to¹) pōcz małaja²).

1) Друк. тогдѣ. 2) Друк. маленька.

Koły-ś w swobodі, myśl¹) o pryhodi.

1) Друк. гадай.

Koły trwoha¹), to do Boha, a jāk²) po trwozi¹), zabuw³) o Bozi.

1) Друк. тревога, тревожѣ. 2) Друк. вас. 3) Друк. забуде.

Koły¹) umre dytyna, to mała dołyna²), a jāk umre³) mama, to welyka jāma.

1) Друк. Як. 2) Друк. щербина. 3) Друк. тато або...

Komu¹) Bōh hodyt²), tomu i ohoń³) horyt⁴).

1) Друк. Коли. 2) Друк. годить. 3) Друк. то й вогонь. 4) Друк. горить.

Komu szczastiä raczyt¹), to²) i na kijowi³) wypłune.

1) Друк. щастье рачить. 2) Друк. той (ille). 3) Друк. вірніше: кієвѣ = кію.

Korowu trzymaє, a¹) druhuj mołoko jist²).

1) Друк. а хто. 2) Друк. вѣдає.

Kотора¹) korowa bohato rewe, to²) mało mołoka daje.

1) Друк. Котра. 2) Друк. тота.

Krapla cziesta¹) doszczu kamiń podirawyt²).

1) Друк. Часта крапля. 2) Друк. подѣравить.

Krasne¹) pire na wudwodi, ale²) sam smerdiäczyj³).

1) Друк. Краснов. 2) Друк. на вудвудѣ, али. 3) Друк. смердить.

Krasnosty¹⁾ na tarely ne krajut²⁾.

1) Друк. Красы. 2) Друк. крають.

Kruty ne werty, ta¹⁾ treba wmerty.

1) Друк. Куда крути, туда верти, таки.

Krutyt siä, jäk posolenyj pyskir¹⁾.

1) Друк. вьюн.

Kuda ihla¹⁾, tuda i nytka.

1) Друк. голка.

Kuda pizow¹⁾ Łeś, to wsiuda²⁾ uweś.

1) Друк. поде. 2) Друк. всюды.

Kudy¹⁾ za hrösz tanciuwaty²⁾.

1) Друк. Куда ему. 2) Друк. танцювати.

Kum ne swyniä¹⁾, aby ciłe²⁾ jäjce w borszczy zjiw.

1) В друк. додано в скобках: простѣть ми се слово. 2) Друк. вас.

Kurwi pluj w łyce¹⁾, a²⁾ ona³⁾ każe, szczo doszcz ide.

1) Друк. в очи. 2) Друк. вас. 3) Друк. вона.

Kurka zböße rezhrebuje¹⁾, a w smitju zerna szukaje.

1) Друк. розгребая.

Kuchti ne¹⁾ do patyny. Пор. Der Kuchjunge ist nicht zum Küssen der Patina.

1) Друк. Куда кухтѣ.

Linywyj¹⁾ i²⁾ w swojej chati zmokne.

1) В ркп. Linewy. 2) В друк. вас.

Liubimo siä jäk bratja, a torhujmo siä¹⁾ jäk Żydy.

1) Друк. рахуймося.

Łaska pańska¹⁾ do poroha.

1) Друк. Панська ласка.

Łastówki wylitajut¹⁾, wesnu obwiszczajut²⁾.

1) Друк. вилѣтають. 2) Друк. погоду обѣщають.

Łyży¹⁾ meni huby, koły hyrki, a koły²⁾ sołodki, to jă³⁾ sam sobi³⁾ obłyžu⁴⁾.

1) В рукоп. Łyże. 2) Друк. а сли. 3) Друк. вас. 4) Друк. злижу.

Łysa złowy¹⁾. Er hat den Rock verbrannt.

1) Друк. зловити.

Łycha¹⁾ iskra wse pole spałyła i sama zhasła.

1) Друк. вла.

Łychyj peredobidok najłtuszjy¹⁾ obid popsuje.

1) Друк. и найлѣтшій.

Łowy¹⁾ wowk, a dali²⁾ i wowka złowiat¹⁾.

1) Друк. „Ловив“, яке повторено також по „вовк“. 2) Друк. колись.

Łutsza w domu¹⁾ horoch-kapusta, nyż na wójni kurka łusta.

1) Друк. Лутшій дома.

Łutsze dneś worobec¹⁾, jäk zawtra hołubec²⁾.

1) Друк. Лутшій нынѣ гөробець. 2) Друк. голубець.

Łutszyj funt¹⁾ złota²⁾, niż cetnar³⁾ ołowa. Die Tugend ist besser ohne Ehre, als Ehre ohne Tugend.

1) Друк. Лутше око. 2) Друк. золота. 3) Друк. камънь.

Łuczsza¹⁾ odna świczka pered sobow, niż²⁾ za sobow. Es ist besser, wenn das Licht vor mir brennt, als hinter mir.

1) Друк. Лутша. 2) Друк. додано: двѣ.

Łuczsze hoduwały, niż¹⁾ pomynaty.

1) Друк. Лутше годовати, як.

Majet siä¹⁾, jäk horoch pry doroz²⁾.

1) Друк. Маюся. 2) Гол. додав: хто йде, то скубе.

Muży¹⁾ dwoma²⁾ sokiera³⁾ zhyнула⁴⁾.

1) Так в ркп., друк. Меже. 2) В друку дод. „своими“. 3) Друк. сохира. 4) В ркп. zhenula.

Mynuly tyi roky, szczo rozperały¹⁾ boky.

1) Друк. росперались.

Mysły w nebi, a nohy w popeli¹⁾. Er hat hohe Gedanken und kleines Vermögen.

1) Друк. в постели.

Mysły do wōjta¹⁾ ne pozywajut. Gedanken sind zollfrey.

1) Друк. до суду.

Miznyj¹⁾ paleć mi²⁾ toje³⁾ powiw.

1) В ркп. хибно: Nuzyni; друк. Мъзиный. 2) Друк. менѣ. 3) Друк. того.

Mińba tōlko¹⁾ odnomu służył²⁾.

1) Друк. вас. 2) Друк. пануе.

Mowczynka¹⁾ ne puszył i²⁾ hołowky³⁾ ne suszył.

1) Друк. Мовчанка. 2) Друк. вас. 3) Друк. головоныки.

Mudra hołowa ne dbaje na zlyji¹⁾ słowa.

1) Друк. лихи.

Muż i¹⁾ żona, to odna²⁾ sotona.

1) Друк. а. 2) Друк. една.

Mjäsom siä chwałyt¹⁾, a²⁾ juszky ne jiw.

1) Друк. хвалится. 2) Друк. а вѣн и.

Nawczu jã tebe w piätncyiu¹⁾ kieszku²⁾ jisty.

1) Друк. середу. 2) Друк. кишку.

Na hniw nema likarstwa¹⁾.

1) Друк. лѣкѣв.

Nadijãw siä did na obid, lih spaty ne jiwszy¹⁾.

1) Друк. та без вечери лѣг спати.

Nadijã siä w kut skryła¹⁾.

1) Друк. скрилася.

Na druhocho prymowa, a na sebe¹⁾ ani słowa.

1) Друк. о собѣ.

Na złodijowy¹⁾ szapka horył²⁾.

1) Друк. злодѣю. 2) Друк. горить.

Naj¹⁾ bude hreczka, aby ne buła supereczka²⁾. Es soll bey deinem bleiben, um den Streit auszuweichen.

1) Друк. Нехай. 2) Друк. най не буде суперечка.

Naj i¹⁾ ślipuj kamiń u wodu kyne²⁾, to i wydiuszczuj ne najde.

1) Друк. вас. 2) Друк. верже.

Najlutsze siã sweju piedoju¹⁾ miryty.

1) Друк. своєю пядью.

Najluczsza spólka: muź i¹⁾ źynka.

1) Друк. чоловік та.

Naj siã toho ne zabahaje¹⁾, szczo siã chaty ne trymaje²⁾.

1) Друк. бажить. 2) Друк. держить.

Najszoł cerkow¹⁾ Bohu siã mołyty²⁾.

1) Друк. Знайшов церковцю. 2) Друк. молитися.

Na łedi¹⁾ nichto²⁾ chatu ne stawyt³⁾.

1) Друк. їеду. 2) Друк. не дурный. 3) Друк. ставить.

Na Łuky¹⁾ nema chliba ni²⁾ muku.

1) Друк. святого Л. 2) Друк. анѣ.

Napast' na hładki (sic!) dorozni najde¹⁾.

1) Друк. здыбле.

Na Podółu chlib na¹⁾ kilu i²⁾ kowbasamy płoty horodzeni³⁾.

1) Друк. по. 2) Друк. а. 3) Друк. плót горожений.

Na psa wroki¹⁾ na kota zawalki²⁾.

1) Друк. уроки. 2) Друк. помысл.

Na swoji¹⁾ ruki najdu wsiuda muki.

1) Друк. мои.

Na smert' nema lików¹⁾.

1) Друк. вѣлья.

Nastawyło siã psowy¹⁾ w zuby.

1) Друк. вовкови.

Na stare smitiã¹⁾ siã wertaje²⁾.

1) Друк. смѣтьє. 2) Друк. вертайся.

Na tobi¹⁾, synu, raka, nabuchaj siã taj mowczy²⁾.

1) Друк. ти. 2) Друк. та молоти.

Na toje kowal kliszczy trymaje¹⁾, szczo by jeho w ruku ne pekło.

1) Друк. держить.

Natiãhajet siã, jãk wołk¹⁾ do roboty.

1) Друк. пес.

Na czyjim wozi jidesz, toho piśni¹⁾ spiwaj.

1) Друк. пісеньку.

Na szczastiã¹⁾ wsiliakie²⁾ maj serce odnakie³⁾.

1) Друк. щастье. 2) Друк. вшеляке cursiv. 3) Друк. еднаке.

Na szczo swyni perel?¹⁾

1) Друк. монисто.

Ne bery¹⁾ psa za chwöst, bo tiã wkusy²⁾.

1) Друк. тягни. 2) Друк. вкусить.

Ne byty kuma, ne pyty¹⁾ pywa.

1) В друк. доповнено: з ним; в ркп. хибно byty.

Ne bude s psa sołonyna¹⁾.

1) Друк. сала.

Ne budete palec lyzaty¹⁾.

1) Друк. палця лызав.

Ne wełyka ricz, szczo¹⁾ w chati piecz.

1) Друк. шо є в...

Ne wydiła sowa sokoła, a¹⁾ jāk uzdrila, to²⁾ umila.

1) Друк. вас. 2) Друк. ажь.

Newidomist' hrichu ne tworyt¹⁾.

1) Друк. чинить.

Ne wrodyw siä¹⁾ krasnyj, ale²⁾ szczasnyj.

1) Друк. родися. 2) Друк. по родися.

Ne vse dobre¹⁾, szczo smakuje.

1) Друк. добро.

Ne vse złoto, szczo¹⁾ siä swityt²⁾.

1) Друк. все то золото, шо. 2) Друк. світить.

Ne vse to prawda, szczo na wesilu pleszczut¹⁾.

1) Друк. ладкають.

Ne wsim odnakowo¹⁾ дано: odnomu syłu²⁾, a druhomu resztu³⁾.

1) Друк. однако. 2) Друк. ситце. 3) Друк. решѣтце.

Ne wsiäkomu duchowy¹⁾ wir. Traue nicht Jedem.

1) Друк. духу.

Ne howory pyszno, aby ty¹⁾ na zle ne wyjszlo.

1) В ркп. хибно: tiä; друк. ть.

Ne hordun: szczo dostane¹⁾, to w kawdun²⁾... j pöknul³⁾.

1) Друк. достав. 2) Друк. то ковтув. 3) В друк. вас.

Ne hraj kötko¹⁾ s medwediom²⁾.

1) Друк. котка. 2) Друк. з медведем, бо ти здавить.

Ne hrij hadynu za pazuchow¹⁾, bo jāk siä rozyhrije, to tiä²⁾ wkusyt³⁾.

1) Друк. гадюки в пазусь. 2) Сі слова поч. від „jāk“ в друк. вас. 3) Друк. укусить.

Ne do tebe siä pylo¹⁾.

1) Друк. пилося.

Ne zaznawszy zła, to¹⁾ ne bude i²⁾ dobra.

1) Друк. бьды. 2) Друк. вас.

Ne zaspyt hruszky¹⁾ w popeli. Er verschlafft nichts.

1) Друк. заспить грушок.

Ne zatrubyt' tak¹⁾ pes, jāk wowk. Der Hund ist nicht im Stande so zu heulen, wie der Wolf.

1) Друк. вас.

Ne z odnoho pieca¹⁾ chlib jiw. Er war in der Welt.

1) Друк. з одной печи.

Ne każy złodij, poky-ś za ruku ne złowyl¹⁾.

1) Друк. схопив.

Ne kijom¹⁾, to paškoju²⁾.

1) Друк. кіом. 2) Друк. то го палков.

Ne klady psowy pałec¹⁾ w zuby, bo wkusyt²⁾.

1) Друк. палцѣв. 2) Друк. вкусьть.

Ne kusaj¹⁾ i ne lūžu.

1) Доповнено в друк: не стижі.

Nema lisa bez wowka, nema¹⁾ seła bez zlych liudyj²⁾.

1) Друк. а. 2) Друк. без лихого чоловіка.

Nema prypowisty¹⁾ bez prawdy. Es ist kein Sprichwort ohne Lehre.
(Wahrheit).

1) Друк. приповѣстки.

Nema smerty bez pryklipu¹⁾.

1) Друк. причини.

Nema tak¹⁾ zloho, szczoby²⁾ na dobre ne wyjszlo.

1) Друк. вас. 2) Друк. жебы.

Ne mohly¹⁾ zwabyty kołaczem, a potöm tiażko buło ödyhnaty²⁾ by-
czem.

1) Друк. могла. 2) Друк. вöдбити.

Ne nadaremno¹⁾ ho Böh naznaczył²⁾.

1) Друк. дармо. 2) Друк. назначив.

Ne obertaj kota chwostom¹⁾.

1) Друк. фостом.

Ne pyszno, ale¹⁾ aby zatyszno.

1) Друк. вас.

Ne pokazuj puhaczewy zerkała, bo öir¹⁾ znaje, že²⁾ krasnyj. Zeige dem
Mohren keine Spiegel, denn er kennt seine Farbe.

1) Друк. вöн сам. 2) Друк. що.

Ne pomoże krukowy¹⁾ myło, ani umerłomu²⁾ kadyło.

1) Друк. воронови. 2) Друк. ани вмерлому.

Neproszenomu¹⁾ hostiu za dwermy misce²⁾.

1) Друк. Незванному, а в рик. оба вар. 2) В друку се слово по „гостю“.

Ne rõwniāj swyniu¹⁾ do koniā, bo szerst' ne taka.

1) Друк. Не rõвняйся свиня.

Ne¹⁾ siło, ni pało, dawaj²⁾ babo sało.

1) Друк. Нѣ. 2) Друк. дай.

Ne spuskaј siā¹⁾ Hryciu na durnyciu... pałanyciu²⁾.

1) Друк. лакомся. 2) Сей вар. в друку вас.

Ne siāhaj czerez krupy do jāhol¹⁾. Nimm, was vor dir liegt.

1) Друк. пшона.

Ne takyj dit'ko¹⁾ strasznyj, jāk ho malujut²⁾.

1) Друк. чорт. 2) Друк. малюють.

Ne tólko świta, szczo w wikni, bölsze za ökonom¹⁾.

1) Три останні слова в друку вас.

Ne toj złodij, szczo ukrade¹⁾, ale toj, szczo schowaje²⁾.

1) Друк. же вкрав. 2) Друк. же сховав.

Ne uwirysz, aż¹⁾ zmirysz.

1) Друк. пови сам не.

Nechaj¹⁾ toho opranuje, szczo swoho ne szenuje²⁾.

1) Друк. Най. 2) Друк. пилує.

Ne sztuka rozkienuty¹⁾, ale²⁾ sztuka zóbraty.

1) Друк. розкинути. 2) Друк. а.

Ne szczo dnia można sijaty i¹⁾ zbyraty²⁾.

1) Друк. вас. 2) Друк. зберати.

Ni¹⁾ wasz, ni¹⁾ nasz.

1) Друк. Анѣ, анѣ.

Ni¹⁾ jiwszy, ni¹⁾ pywszy, skaczy, durniu, oszeliwszy²⁾.

1) друк. Анѣ, анѣ. 2) Друк. ошалѣвши.

Nikomu sama ptacha w ruku¹⁾ ne skoczyt²⁾.

1) Друк. в руки. 2) Друк. вскочить.

Nim dytyna¹⁾ zapila, kohut ucho spustyl²⁾.

1) Друк. дитина. 2) Друк. духа спустив.

Ni¹⁾ pysła²⁾, ni¹⁾ chysła³⁾. (?) Weder der Bothe, noch der Esel gekommen.

1) Друк. Анѣ, анѣ. 2) Друк. посла. 3) Друк. хосна; німецька паралелі домагавь ся радше форми „osła“ як „chysła“ в другій часті приповідки.

Ni pluha, ni roli, wyspały siä¹⁾ dowoli.

1) Друк. выспися.

Ni s¹⁾ huby mowy, ni s¹⁾ dupy²⁾ witru. Es taugt zu nichts.

1) Друк. в. 2) Друк. в носа.

Ni se, ni to¹⁾.

1) Друк. те.

Ni czytaty, ni pysaty¹⁾, choczut mjä²⁾ za korola obybraty.

1) В друк. оба сі infinit. переставлено. 2) Друк. а хотять.

Noha nohu wspieraje¹⁾.

1) Друк. підперає.

Obyjde siä¹⁾ cyhańskie wesile bez marcypanöw²⁾.

1) Друк. Обійдєся. 2) Друк. марцыпана.

Obycienka ne¹⁾ danka, durnomu radost'.

1) Друк. Обѣцянка, а не.

Ohliädaj siä zawsze¹⁾ na zadnyji²⁾ koleśa.

1) Друк. вас. 2) Друк. заднѣ.

Ohoń s wodow¹⁾ nikoly ne pohodysz.

1) Друк. в водою.

Oden¹⁾ derżyt²⁾ peczeniu, a druhyj rožen.

1) Друк. Єдин. 2) Друк. тримає.

Oden¹⁾ za wisimnajciat'²⁾, druhy³⁾ bez dwoch dwajciat'.

1) Друк. Єдин. 2) Друк. в'осемнадцять. 3) Друк. а другий за.

Oden¹⁾ mudryj stojit'²⁾ za sto³⁾ durnych.

1) Друк. Єдин. 2) Друк. стоить. 3) Друк. десять.

Oden¹⁾ pore, druhy(j) szyje²⁾.

1) Друк. Єдин. 2) В друк. оба дієслова переставлені.

Odna¹⁾ õwcia parszywa ciłu²⁾ czeredu zapaskudyt³⁾.

1) Друк. Єдна п. в. 2) Друк. всю. 3) Друк. заразить.

Odnakowo bidnomu¹⁾ niczoho ne maty.

1) Друк. Єднако убогому.

Odnym¹⁾ zubom treba teper²⁾ jisty. Es ist Hungersnoth.

1) Друк. Єдним. 2) Друк. вас.

Odnym ne bohato¹⁾ prybude.

1) Друк. Єдним багачю не.

Odnow nohow¹⁾ w hrobi stojit'²⁾, a szcze zle tworyt³⁾.

1) Друк. Єдною ногою. 2) Друк. стоить. 3) Друк. злоє творить.

Odnoho¹⁾ skaranie desiätom skajänie²⁾.

1) Друк. Єдного. 2) Друк. покаяньє.

Odnoho¹⁾ to płotu kõł²⁾. Sie sind gleichen Gelichtes.

1) Друк. Єдного. 2) Друк. плота колы.

Odnomu i szyło hołyt¹⁾, a druhomu i brytwy ne chotiat'.

1) Друк. Єдному шила голять.

Oдно¹⁾ oko maje bölsze wiry, niż dwa ucha²⁾.

1) Друк. Єдно. 2) Друк. вас.

Oдно¹⁾ pyszy²⁾, druhe³⁾ łyszy²⁾.

1) Друк. Єдно. 2) У ркп. pysze, łysze (sic!). 3) Друк. а другє.

Oreł ne perestaje¹⁾ z worobciamy²⁾. Ein Kluger gibt sich nicht mit Narren ab.

1) Так у ркп., у друк.: пристає. 2) В ркп. s worobciama (sic!).

Otak po kozacki: nema chliba, to již¹⁾ placki.

1) Друк. єсти.

O twoju skiru chodyt¹⁾.

1) Друк. О нашую то шкуру ходить.

O умерлых¹⁾ howory dobre²⁾, а ні, то mowczy.

1) Друк. О умерлим (!). 2) Друк. д. вогори (sic!).

Ödchrystysiä¹⁾ õd dit'ka²⁾, а zbudesz siä hrychu³⁾.

1) Друк. В'одхрестись ся. 2) Друк. д'єдька. 3) В ркп. хибно: hryhu; друк. грѣха.

Ödsadyw¹⁾ ho, jäk kota õd mołoka²⁾.

1) Друк. В'одсадив. 2) Друк. в'од сала.

Õn¹⁾ na swõj młyn wodu obertaje.

1) Друк. вас.

Pan na troni, а dureñ¹⁾ na osłoni. Der Herr bleibt immer Herr, der Arme arm.

1) Друк. хлоп.

Pan panom¹⁾, a Iwan Iwanom²⁾.

1) Друк. с паном. 2) Друк. в Іваном.

Persze koło czobót chodyw, a teper¹⁾ ne znaje, jāk w nych stupaty.

1) Друк. теперка.

Perszyj kieliszok jāk po ładu, druhyj jāk po medu, a¹⁾ tretyj, ne py-
taj — tylko²⁾ dawaj. Aller Anfang ist schwer.

1) Друк. а за. 2) Друк. лише.

Perszoho¹⁾ torhu ne pokydaј siā²⁾.

1) Друк. Першого. 2) Друк. попускайся.

Pes zdochły¹⁾ nykoho²⁾ ne kusaje.

1) Друк. здохлий. 2) Друк. вас.

Pesi¹⁾ hołosa²⁾ ne idut pōd³⁾ nebesa⁴⁾.

1) Друк. Пєсь. 2) Первісно в рип. було: hołosy. 3) Друк. йдуть на. 4) Так
було в рип. первісно, опісля поправлено: nebesy.

Pes leżyт na kosty¹⁾, (na sterwi), i²⁾ sam ne jist' i druhomu ne daje³⁾.

1) Друк. на к. лежить. 2) Друк. сі три слова вас. 3) Друк. дасть.

Pes psa jist', jāk¹⁾ siā jisty chce.

1) Друк. коли.

Peczeni hołuby ne letiat' samy¹⁾ do huby.

1) Друк. се слово вас.

Pje jāk po seledcy¹⁾.

1) Друк. оселедци.

Pytaj¹⁾ siā kuma rozuma.

1) Друк. Питати.

Pōde i¹⁾ do Krakowa, to wsiudy²⁾ bida odnakowa.

1) Друк. Пōди. 2) Друк. всюда.

Pōczas¹⁾ pohody bij siā wełykoјi wody.

1) Друк. В чась.

Pōznaty durniā¹⁾ po smichu²⁾.

1) Друк. дурного. 2) Друк. дод. його.

Pōznaty ptyciu po piru¹⁾.

1) Друк. ворону по пїрю.

Pōłty¹⁾ ничто ne smaruje²⁾.

1) Друк. Пōлтя. 2) Друк. мастить.

Pōsla ne siczut, ne¹⁾ rubajut.

1) Друк. нє звьнуть, нє.

Pōszła po ser¹⁾, a w chati požier²⁾; pōszła po masło, a w chati³⁾ po-
hasło. Von allen Seiten schlechte Folgen.

1) Друк. сыр. 2) Друк. пожар. 3) Друк. а в в печи.

Pōszow¹⁾ bohaczewy po smert'. Ein reicher fürchtet vor dem Tode.

1) Друк. Пōшов як.

Poberim siā, neboho, w tebe mało, a w mene niczoho¹⁾.

1) Друк. и того.

Poweło się mu¹⁾, jak s Petrowoho dnia¹⁾. Seine Absicht ist ihm mißlungen.

1) Друк. му ся. 2) Друк. с Петровои днини.

Poki Wasylie¹⁾ poty wesile²⁾. So lange das Haupt befiehlt, so lange geht es gut im Hause.

1) Друк. Василя. 2) Друк. весілья.

Poky w miszku¹⁾ czujut²⁾, poty tiã³⁾ szanujut.

1) Друк. мѣшка. 2) Друк. чують. 3) Друк. вас.

Poky try¹⁾ piat' ne myne, poty²⁾ tepla ne bude.

1) В ркп. хабно: tre. 2) Друк. то.

Pokora mur¹⁾ probuwaje.

1) Друк. стѣну.

Pokrasity¹⁾ ne pokrasije²⁾, a podobrity moze³⁾.

1) Друк. Покрасити; в ркп. хабно: Pokrasytu. 2) Друк. покрасѣе. 3) Друк. подобръе.

Pomahaj Bõh Hryniu! — Koraju¹⁾ hłynu. Ein Fauler antwortet immer was anders.

1) В друк. додано: пане.

Po pari, po pari, a na kõncy¹⁾ dwa.

1) Друк. а з заду.

Poprawyl się z pieca¹⁾ na łob.

1) Друк. с печи.

Poty jãhniãtoczka¹⁾ skaczut, poky mamy²⁾.

1) Друк. ягнятка. 2) Друк. мати (асс.) видять.

Potrybne¹⁾ (sic!) jak dira w mosti.

1) Друк. Потръбный.

Po jãrmarku¹⁾ zlyj²⁾ torh.

1) Друк. ярмаркъ. 2) Друк. лижй.

Prawda jak oływa na wercha wychodyt¹⁾.

1) Друк. на верх выйде.

Prawdow¹⁾ ciłyj świt projdesz²⁾, a neprawdow¹⁾ ani za porõh³⁾.

1) Друк. Правдою, неправдою. 2) Друк. зйдешь. 3) Друк. до порога.

Pracuje¹⁾, jak czornyj wõl.

1) Друк. Працюе.

Pry hotowõj kołodi¹⁾ dobre ohoń kłasty.

1) Друк. колодцѣ.

Pryjde¹⁾ i na psa kołyś moroz²⁾.

1) Друк. Прийде. 2) Друк. зима.

Pryjde kum na obid¹⁾, ale²⁾ lżyky ne bude.

1) Друк. кумець на обѣдець. 2) Друк. а.

Pryłoży ruku do roboty¹⁾, bo ruka ne kuma.

1) В ркп. сї оба слова в скобках, а в друк. вас.

Prytiały mu krył¹⁾.

1) Друк. крыла.

Propaw, jāk kamiń w wodu¹⁾.

1) Друк. у водѣ.

Prose¹⁾ jāk najbōlsze, a bere²⁾, szczo dajut³⁾.

1) Друк. Проти. 2) Друк. бери. 3) Друк. дають.

Psowy oczy, a czortowy duszu prodal¹⁾.

1) Друк. запродав.

Pusta hołowa ani połysije, ani posuwije¹⁾.

1) В друк. оба дієслова переставлено.

Pusty ucha muzy¹⁾ liudy²⁾.

1) Друк. межє. 2) Друк. люде, то цымало учуєнь. (доповн. Голов.).

Pjānyj świczky ne postawyt¹⁾, ale truty²⁾.

1) Друк. поставить. 2) Друк. сі два слова вас.

Pjāni a dytyna¹⁾ wse²⁾ prawdu mowjut³⁾.

1) Друк. дѣти. 2) Друк. и нехотя. 3) Друк. скажуть.

Rada¹⁾ dusza do raju²⁾, hrichy ne puskajut³⁾.

1) Друк. додано: бы. 2) Друк. додано: та в. 3) Друк. пускають.

Rad' siā druhocho, a smotry zdania¹⁾ swoho.

1) Друк. вас.

Rana siā zhojit¹⁾, a słowo złe²⁾ niokoły.

1) Друк. загоїтсь. 2) Друк. але зле слово.

Racyja racyju¹⁾ (sic!), a szkoda szkodoju²⁾. Das Beweis ist immer Beweis und das Verloren ist immer Verloren.

1) Друк. Рация рацієв. 2) Друк. шкодов.

Ryba w wodі, a jisty¹⁾ hodi.

1) В друк. вставлено лишне: ѣй.

Ryba i¹⁾ swynyna potrzebuje²⁾ wyna.

1) Друк. вас. 2) В друк. не потребує.

Robak sim lit¹⁾ w chrini zymował²⁾, a smaku ne zaznał³⁾.

1) Друк. Съмь лѣт хробак. 2) Друк. зимовав. 3) Друк. визнав.

Rody babo dytynu, koły¹⁾ babi pjadesiāt²⁾ lit inynuło³⁾.

1) Друк. а. 2) Друк. сто. 3) Друк. вас.

Roża i muzy kropewoju¹⁾ zostane rożow²⁾.

1) Друк. межє кропивою. 2) Друк. рожею.

Rozhniwaw siā, jāk by mu mucha¹⁾ na nōs wsila²⁾.

1) Друк. муха му. 2) Друк. съла.

Roziwlaje¹⁾ żaba hubu²⁾ na woła, ale ho ne z'jist³⁾.

1) Друк. Роззявляє. 2) Друк. губу жаба. 3) Друк. з'їсть.

Rozsmijaw siā tak krasno, jāk by pekło uchyływ¹⁾.

1) Друк. пекла не хотѣ.

Rozstanie z myłumu¹⁾ smerty siā rōwnaje²⁾.

1) Друк. Росстанє з мылым. 2) Друк. рōмнає.

Roszczesaw jiji¹⁾ kosu do szlubu²⁾. Er hat sie verführt.

1) Друк. ѣй. 2) Друк. бѣнця.

Rosty psu trawa, koły¹⁾ koniā nema.

1) В друку додано: мого.

Ruka ruku myje, aby¹⁾ były bili.

1) В друк. додано: обь.

S¹⁾ Bohom na bystru²⁾ wodu.

1) Друк. 3. 2) Друк. быструю.

S¹⁾ brechni ne mrut²⁾, ale³⁾ wiry ne dajut⁴⁾.

1) Друк. 3. 2) Друк. мрутъ. 3) Друк. та вже бoльше. 4) Друк. ймутъ.

Swyniã mich dre, a sama kwiczet¹⁾ (sic!)

1) Друк. и сама реве.

Swõj zawsze swomu¹⁾ rad.

1) Друк. своему завжди.

Swõj myni¹⁾ ne myły(j) — pry myni²⁾ ho ne byj³⁾.

1) Друк. мевъ. 2) Друк. а при мнъ. 3) Друк. бій.

Swit sobi zawiazal¹⁾. Er ist verheiratet.

1) Друк. завязала.

Świczyl siã¹⁾ Cyha(n) swojimy dit'my.

1) Друк. Свѣдчатя.

Swoho¹⁾ ne wydyt²⁾ põd nosom, a czuże põd lisom.

1) Друк. Своє. 2) Друк. видитъ.

S¹⁾ dobroj stodoły²⁾ dobryi i potiãta, a s zloji zlyi³⁾.

1) Друк. 3. 2) Друк. студольі. 3) Сі чотири слова в друк. вас.

Serbaj, ne dbaj, chot' riddkie, ale husto¹⁾.

1) Друк. абы богацько.

Sydy¹⁾ hrybe, nim²⁾ tiã chto zdyble.

1) Друк. Седи. 2) Друк. зак.

Sydy tu, ne gupaj siã¹⁾, płacz ta uteraj siã.

1) Друк. Седи та грѣйся.

Syłowanymy oczυμα ne można¹⁾ siã dolho¹⁾ dywyty.

1) Друк. можъ. 2) Друк. довго.

Sił by¹⁾ kamenem. Er soll zu Stein werden.

1) Друк. Сьв.

Skyra tobi¹⁾ na czoboty, a¹⁾ jãzyk na põdoszwy. Говорять жартом у значіню нїм.: Du Schelm!

1) Друк. вас.

S koho siã naśmiwajut¹⁾, s toho ludy buwajut²⁾.

1) Друк. насмѣхають. 2) Друк. люде бувають.

s konem ne ihraj¹⁾, newisty ne ubhaj²⁾, hroszi³⁾ sam chowaj⁴⁾, koły chcesz⁵⁾, abyś ne maw⁶⁾ szkody.

1) Друк. грай. 2) Друк. невѣсть не удѣгай. 3) Друк. грошей. 4) Друк. не ховай (sic!). 5) Друк. не хочешъ. 6) Друк. ш. мати.

Słowa masni¹⁾, a pyrohy pisni¹⁾. Süße Worte und böse Absichten.

1) Друк. маснія, пѣсни.

Słowo wyletył worobcem¹⁾, a powerne²⁾ wołom.

1) Друк. горобцем. 2) Друк. вернеся.

Smert' a žena õd¹⁾ Boha naznaczena²⁾.

1) Друк. вѣд. 2) Друк. назначена.

Smotry zeliznoho¹⁾ kółka, a ne szukaj²⁾ srybrnoho³⁾.

1) Друк. желѣзного. 2) Друк. вас. 3) Друк. сръбного.

Smotry kónciã w¹⁾ kozdǒj sprawi.

1) Друк. вас.

S¹⁾ nym ani²⁾ stǒj, ani²⁾ pohody.

1) Друк. з. 2) Друк. нѣ.

Snuje myni¹⁾ pered oczu i²⁾ w deń i³⁾ w noczy.

1) Друк. Снуєся ми. 2) Друк. як. 3) Друк. так.

Sob byciu koło płota, jáka zapłata¹⁾, taka²⁾ robota.

1) Друк. плата. 2) В друк. додано: й.

Sowa chot'by i¹⁾ pǒd²⁾ nebesa litala, sokołom³⁾ nykoly⁴⁾ ne bude.

1) Друк. вас. 2) Друк. по пǒд. 3) Друк. додано: то. 4) Друк. нѣколи.

Soroka¹⁾ hosti każe.

1) В друк. дод.: скрегоче.

Soroczku wykupył¹⁾, a sukmanu²⁾ zastawył³⁾.

1) Друк. выкупив. 2) Друк. сукман. 3) Друк. заставив.

S¹⁾ osyczyny ne robiat²⁾ kołes.

1) Друк. з. 2) Друк. роблять.

S palcia¹⁾ ne wyssaw.

1) Друк. додано: собѣ того.

S percem, czy ne s percem, aby szerym¹⁾ (sic!) sercem.

1) Друк. коли с щирым.

S połnoho¹⁾ łacno²⁾ braty, chot' ubuwaje³⁾, ne barzo⁴⁾ znaty.

1) Друк. повного. 2) Друк. лехкого (sic!). 3) Друк. хочь убыває. 4) Друк. не так.

Spomǒh¹⁾ siã did na obid, a baba na kisil²⁾.

1) В ркп. Spomuch siã (sic!). 2) Друк. кисель.

S prybutka¹⁾ hołowa ne bołyt²⁾.

1) Друк. С прибудку. 2) Друк. болят.

S pustoji stodoly¹⁾ ne wylotył²⁾ niczoho dobroho³⁾ chyba sowa.

1) Друк. студолы. 2) Друк. вылетить. 3) В др. сї два слова вас.

Spjuczuy¹⁾ pes ne uhonył zajcia²⁾.

1) Друк. Сплющій. 2) Друк. угонить зайця.

Srybro¹⁾ i²⁾ zołoto tiãhne czolowika w bołoto.

1) Друк. Сръбло. 2) Друк. вас.

Stawyt siã, ják okuń protyw wody¹⁾.

1) Друк. протѣ водѣ.

Staw siã¹⁾ chrinom²⁾ w nosi. Er ist ihm zu Geil geworden.

1) Друк. ми (dat.). 2) В ркп. хибно: брумом.

Starszyj Hruc niż Paraska¹⁾.

1) Друк. як Парашка.

Stereżennoho¹⁾ i²⁾ Bǒh stereże.

1) Друк. Стереженого. 2) Друк. вас.

Stereży siã toho, szczo¹⁾ ne maje niczoho.

1) Друк. же.

S toboju howoryty, treba siä perwsze (sic!) horochu objisty¹).

1) Зам. другої частини цієї приказки в друк. гороху наївшись.

S toji mukie¹) ne bude²) chliba.

1) Друк. муки. 2) Сі два слова в друк. на першим місці.

Storonyt öd neho¹), jäk wołk²) öd³) sity.

1) Друк. в'д нього. 2) Друк. вовк. 3) Друк. в'д.

Stryže i hołyt¹) bez myła²).

1) Друк. голить. 2) В друк. сі два слова вас.

Stryży¹), ale²) ne obderaj³).

1) В ркп. хибно: Stryže. 2) Друк. вас. 3) Друк. обберай.

Suchyj marec¹), mokryj maj, bude żyto jäko²) haj.

1) Друк. Сухий марець. 2) Друк. кобы.

Schyły¹) siä po polino y utowk²) sobi kolino.

1) Друк. Схилив. 2) Друк. та стовк.

S czużoji torby nichto¹) chliba ne żaluje²).

1) Друк. вас. 2) Друк. жалують.

Siäk tak, aby żyty¹).

1) Друк. выжити.

Szenuj¹) hory i²) mosty, to budesz maty³) cili kosty.

1) Друк. Шануй. 2) Друк. вас. 3) В друк. зам. тих трьох слів: будуть.

Szyw¹) subtelnym²) sztychom na nedilnijszyj³) torh. Etwas arbeiten, um nur los zu werden.

1) В ркп. хибно: Szew; друк. Шіє. 2) Друк. соб'отным. 3) Друк. нед'ельный.

Szkoda chodu do paskudnoho¹) rodu.

1) Друк. поганого.

Szukaje witra w polu¹).

1) Друк. в поли.

Szczastie mu z ruk wyskoczyło¹), jäk ptyciä s²) sity.

1) Друк. вылет'ло. 2) Друк. ив.

Szczastiä¹) siä na kolini ne łomyt²). Mit dem Glücke kann man nicht Ballen spielen.

1) Друк. Щаст'я. 2) Друк. не ломится.

Szcze¹) siä toj ne urodyw, szczoby²) każdomu³) dohodyw.

1) Друк. Щце. 2) Друк. жебы. 3) Друк. вс'м.

Szczoby¹) wołk²) bul³) syty⁴) i baran ciły⁵).

1) Друк. Жебы. 2) Друк. вовк. 3) Друк. був. 4) Друк. ситый. 5) Друк. ц'влый.

Szczoby kōzka¹) ne skakała, to by nōżky²) ne złomala.

1) Друк. Жебы к'тка. 2) В ркп. хибно: пуżки.

Szczoby moh¹), to by nōż w nim utopy²).

1) Друк. Жебы м'г. 2) Друк. в него встроив.

Szczoby¹) ne huba, buła by²) szuba. Ein Trinkbold kommt nie zu etwas.

1) Друк. Жебы. 2) В друку додано: золотая.

Szczoby¹⁾ ne chłop, a²⁾ ne wył³⁾ (sic!), to by ne buło⁴⁾ panyw⁵⁾.

- 1) Друк. Кобы. 2) Друк. вас. 3) Друк. вѡв. 4) Друк. не було бы. 5) Друк. панѡв.

Szczoby¹⁾ pes robyw, to by w czobotiach²⁾ chodyw.

- 1) Друк. Жебы. 2) Друк. в ходаках.

Szczoby jã siã mohła¹⁾ szpylkow²⁾ do tebe³⁾ pryszpyłyty. Wenn ich dabei gewesen wäre, so hätte ich mit Rath und That geholfen.

- 1) Друк. моглася. 2) В ркп. недоладне: szpelko. 3) В друку єї два слова по „могла“.

Szczo wysyt¹⁾, to ne utone.

- 1) Друк. має высѣти.

Szczo w¹⁾ swoim smitiu jest²⁾, to ne zhyne.

- 1) Друк. на. 2) Друк. вас.

Szczo dwa, to ne oden¹⁾.

- 1) Друк. єдин.

Szczo durnewy¹⁾ po rozumi?

- 1) Друк. дурному.

Szczo durnyj robyt¹⁾ — Wodu miryt²⁾.

- 1) Друк. робить. 2) Друк. мѣряє.

Szczo durnyj robyt¹⁾ — Pluje i²⁾ łapaje³⁾.

- 1) Друк. робить. 2) Друк. та. 3) Друк. хапає.

Szczo komu myło, choć¹⁾ by i na piw²⁾ zohnyło.

- 1) Друк. хочь. 2) У ркп. хибно руї; друк. и половина.

Szczo korcзма¹⁾, to stuj²⁾, a de³⁾ korcz, to bluj, kripy siã, a dalij stupaj.

- 1) Друк. коршма. 2) Друк. стѡй. 3) В друк. замѣсь обох слів: що.

Szczo krasnijsze, to smacnijsze; szczo staroje, to hydkoje¹⁾.

- 1) Друк. гидное.

Szczo łacno¹⁾ pryjde, to łacno¹⁾ i²⁾ pѡde.

- 1) Друк. лехко. 2) Друк. вас.

Szczo małyj wrah¹⁾ wlipty²⁾, to i welykij ne wydojme³⁾. Was ein kleiner Feind macht, wird auch ein großer nicht verbessern.

- 1) В ркп. хибно: wrach; друк. пан. 2) Друк. влѣптити. 3) Друк. вѡдойме.

Szczo ne potrybne¹⁾, to i w horszczok²⁾ ne kłady³⁾.

- 1) Друк. потрѣбне. 2) Друк. горнець. 3) Друк. не класти.

Takiej¹⁾ łaski najdu i w Paraski²⁾.

- 1) Друк. Такои. 2) Друк. Парашки.

Takōj¹⁾ strach, że²⁾ aż soroczka połotnom stała.

- 1) Друк. Такий. 2) Друк. що.

Tak krawec¹⁾ kraje, jãk mu materyi²⁾ staje.

- 1) Друк. кравець. 2) Друк. сукна.

Tak maty kazala¹⁾.

- 1) Друк. мама казали (plur. majestaticus).

Tak potribne¹⁾, jãk diera²⁾ w mosti.

- 1) В друк. Потрѣбный. 2) Друк. дѣра.

Tak¹) prawda, jāk wosz kaszłaje²).

1) Друк. Така. 2) Друк. кашле.

Tak siä znajut¹), jāk lysi²) koni.

1) Друк. знаються. 2) В ркп. lysu.

Tak siä naduw¹), jak wosz na morozi.

1) Друк. надувся.

Tak siä chlib udał¹), szczo by²) kôt poza skiru³) schował¹).

1) Друк. удав, сховав. 2) Друк. щоб' ся. 3) Друк. за шкиру.

Tam, de syrota maje siä zystaty¹), łutsze, aby kamin²) wyrosł³).

1) Друк. зостатися має. 2) Друк. кам'нь. 3) Друк. вирós.

Tam mak¹) błudyt²), de makōtra riadyt³).

1) Друк. макобн. 2) Друк. блудить. 3) Друк. рядить.

Tam siä linywo pracuje¹), de pożytku ne znaje²).

1) Друк. працює. 2) Друк. не чую.

Tane mjaso¹) psy jidiat².

1) Друк. м'ясо.

Tebe i światyj Petro ne nahryje¹).

1) Друк. загр'є.

Tylko do Pyi¹) dobri²) roji³).

1) Друк. Ильѣ. 2) В ркп. хибно: dobry; друк. добрим. 3) Друк. роя, а по Ильѣ повѣсь роя на гилѣ.

Tiszyt siä, jāk by ho bociän¹) nosom iskaw²). Die Freude ist ihm sehr verleidet.

1) Друк. бузько. 2) Друк. исьяв.

Tobi smich, a myni bida¹).

1) Друк. а менѣ плач.

Towcze siä, jāk Marko¹) po pekli.

1) Друк. Савка.

Tohdy bym tiä wydiw, koły swoje ucho¹).

1) Друк. своєю потылицю.

Tohdy wże¹) ne do soły, koły hrajut²) na basowy.

1) Друк. И то єму. 2) Друк. грають.

Tohdy dajut chlib¹), jāk zubōw ne stało.

1) Друк. дали хлѣба.

Tohdy diwku dawaj¹), koły berut²).

1) Друк. дай. 2) Друк. беруть.

Tohdy łyka dery¹), koły siä derty dajut²).

1) Друк. дри. 2) В друку зам. двох останніх слів: „деруть“, а далі: „тогда дѣвкѣ дай, коли беруть“, що в ркп. стоїть самостійно.

Tohdy to bude, jāk na mojj¹) dołoni²) wołosiä wyroste.

1) Друк. вас. 2) Друк. долопи.

Tohdy u syroty welykdeń, koły nowa...¹) bila...²) soroczka.

1) Друк. вас. 2) Друк. по „сорочка“.

Toho szukaje, czoho¹) ne położyw. Sucht den gestrigen Tag.

1) Друк. що.

Toje¹⁾ ne w czysli²⁾. Dies wird nicht ausgenommen.

1) Друк. То. 2) В ркп. czesli; друк. вчислѣ.

To¹⁾ mu tak pomože²⁾, jāk lysomu hrebiń, ślipomu zerkało, a hłucho-
mu³⁾ muzyka.

1) Друк. Тов. 2) Друк. потрібно. 3) В ркп. хибно: chłuchomu.

To o twoju¹⁾ skiru²⁾ chodyt.

1) Друк. О нашую то. 2) Друк. шкиру.

To sut¹⁾ tylko²⁾ słowa, ale prawdy w nych nema.

1) Друк. вас. 2) Друк. пустя.

Trafyw s doszczu pōd rynwu¹⁾.

1) Друк. стрѣху.

Trafyło siā, jāk¹⁾ slipij kurci bobowe zernō i tym²⁾ siā wdawyla³⁾.

1) Друк. вас. 2) В ркп. тем. 3) В ркп. хибно: wdawała.

Treba dowho pukaty¹⁾, szczoby babu oszukaty.

1) Друк. калатати.

Treba¹⁾ znaty, po czomu lokot'.

1) Друк. Тра.

Treba ity¹⁾ w swit za oczy, kuda oczy ponosut²⁾.

1) Друк. Тра йти. 2) Ся друга половина приказки в друк. вас.

Treba mu wodu oświatyty¹⁾ w dwajciat' pasōw²⁾. Man muß ihn derb
abprügeln.

1) В друк. сї два слова на кінці. 2) Друк. в сѣмь пасом (sic!).

Treba rozumom nadłōzyty¹⁾, de syły nema²⁾.

1) Друк. надточити. 2) Друк. де сила не зможе.

Treba toje¹⁾ w komeni²⁾ zapysaty.

1) Друк. тов. 2) Друк. в коминѣ.

Treba tu¹⁾ pobreńkotaty²⁾.

1) Друк. Тут треба. 2) Друк. побренькати.

Try babi, a dwa Żydy zrobjut¹⁾ cilyj²⁾ jārmarok.

1) Друк. зроблять. 2) В друк. вас.

Try dny ne żywy siā¹⁾, a krasno dywy siā²⁾.

1) Друк. живився. 2) Друк. дивився.

Try dny chodu, a¹⁾ do obidu²⁾ praznyku.

1) Друк. вас. 2) Друк. до обѣд.

Trymajet siā¹⁾, jāk pjanuj²⁾ płota.

1) Друк. Тримається. 2) Друк. слѣпый.

Truba na psa, a¹⁾ zwōn²⁾ na czołowika.

1) Друк. вас. 2) Се слово в друк. на кінці приказки.

Trudno¹⁾ tam ukrasty, de gazda²⁾ (hospodar) sam złodij.

1) Друк. Тяжко. 2) Друк. газда.

Trudno pływaty¹⁾ protyw wody.

1) Друк. Тяжко пливати.

Tuda byj, tuda ne¹⁾ potecze. Ein Geitzhass im höchsten Grade.

1) Друк. бій, а туди.

Tudy¹⁾ steżka w horoch.

1) Туди то.

Tiážko wolka¹⁾ za chwöst²⁾ ujmyty.

1) Друк. вовка. 2) Друк. фбст.

Ubohому mało szczo brakuje, a łakomomu wseho¹⁾.

1) Друк. а захланному вьсього.

Ubraw siâ w rozum¹⁾, jâk Tataryn w zbroju.

1) Друк. в правду.

Ubraw siâ, jâk szort na utreniu¹⁾. Er hat sich unanständig angezogen.

1) В рян. хибно: utrydniu.

U linywoho zawsze¹⁾ świato.

1) Друк. усе.

Umił¹⁾ tam wlizty, ne mōhl²⁾ pereskoczyty.

1) Друк. Умѣв. 2) Друк. та не мōг.

Umiły-ste¹⁾ waryty, a²⁾ ne umiły³⁾ dawaty.

1) Друк. Умѣла. 2) Друк. та. 3) Друк. вмѣла.

U nas Łukie¹⁾, nema chliba ni²⁾ mukie³⁾.

1) Друк. сегодня Луки. 2) Друк. анѣ хлѣба, анѣ. 3) Друк. муки.

Urodyła, a¹⁾ ne oblyzała.

1) Друк. та.

U skupoho wse¹⁾ po obidi.

1) Друк. завсѣды.

Usołodyw siâ, jâk czerwak w chrini¹⁾.

1) В рян. хибно: w hryni; друк. у хрѣнѣ.

U stracha welyki¹⁾ oczu.

1) Друк. великіи.

Uczepyl¹⁾ siâ repjakom²⁾.

1) В рян. хибно: Uczepel. 2) У друк. доповнено: тай держитя.

U jâłowej korowy mołoka siâ¹⁾ ne doprosysz²⁾.

1) Друк. вас. 2) Друк. впросишь.

W dobru chwyłu ne¹⁾ czekaj złoji.

1) Друк. вас.

Wyjut toje¹⁾ wowku w lisi.

1) Друк. Выють тоє вѣ и.

Wólno psowy¹⁾ i na Pana²⁾ Boha brechaty.

1) Друк. собацѣ. 2) Друк. вас.

W korczeni¹⁾ nema rana.

1) Друк. коршимѣ.

Wliz w czužu sołomu taj tycho ne sydyt¹⁾.

1) Друк. тай шелеститѣ.

Wolka w¹⁾ pluh, a õn do czorta²⁾ w luh.

1) Друк. Вовка у. 2) Друк. вѣн к чорту.

Wolka¹⁾ nohy žuwjat²⁾.

1) Друк. Вовка. 2) Друк. годують.

Wolka¹⁾ tiáhne natura²⁾ do lisa.

1) Друк. Вовка. 2) Друк. щось все.

Wolkie¹⁾ ho zjily.

1) Друк. Вовки.

Wołk¹) i rachowane²) bere.

1) Друк. Вовк. 2) Друк. личенй вóвцѣ.

Wołk¹) leżyczy²) ne tyje³).

1) Друк. Вовк. 2) Друк. лежачи. 3) Друк. утѣе.

Wołk¹) czerez posty²) ne tyje.

1) Друк. Вовк. 2) Друк. послы.

Woła hołowa¹) ne boliła, koły korowa tela rodyła.

1) Друк. голов.

Woły, korowy daju tobi¹), tylko²) doli... szczastiã...¹) ne daju³).

1) Друк. вас. 2) Друк. але. 3) Друк. вгадаю.

Wolijesz swoji wuszi¹) byty, niż czużyji hroszi rachowaty²).

1) Друк. воши. 2) Друк. лѣчити.

Wołom zajciã¹) ne dohonysz... ne ujmesz²).

1) Друк. зайца. 2) Сей варіант в друк. вас.

Worona mała¹), a rot wełykyj²).

1) Друк. хоть м. 2) Друк. має в.

Wrody siã¹) — wdaj siã; ne wrody siã²), to skaparaj siã.

1) Друк. Уродися. 2) Друк. а нѣ, то.

Wse harazd — tólko¹) žynka²) ľedaszczu: ne zwaryt³), ne specze,
koły nema szczo.

1) Друк. вас. 2) Друк. жѣнка. 3) Друк. зварить.

Wse kupyty možna, tólko¹) tata i mamy ni.

1) Друк. Все купиш, лише.

Wse myne, tólko¹) hrich zostanie.

1) Друк. а.

Wse odno¹), czy knysz, czy pyrõh.

1) Друк. едно.

Wstupaj siã¹) hrybe, naj kozar siãde.

1) Друк. Вступися.

Wtikaw¹) pered wołkom, trafyl²) na medwedziã.

1) Друк. Утѣкав. 2) Друк. вовком, а вшав.

W czupciu siã urodyw¹), a na postoronku zhyne.

1) Друк. В чипци уродився.

Zabuw wõl¹), koły buw telem²).

1) Друк. вóв. 2) Друк. телятьом був.

Zabuw siã¹), szczo²) ożenywsiã.

1) Друк. вас. 2) Друк. шо.

Zalew¹) sała za skyru.

1) Друк. Зальєв му.

Za mojew hołowoju¹) to²) na twoji³) i wołoska ne stane.

1) Друк. моєй головы. 2) Друк. вас. 3) Друк. на твоєй.

Za moje¹) dobro bis²) tobi w rebro.

1) Друк. твое. 2) Друк. кадук.

Za moje żyto szcze mene byto¹).

1) Друк. мня побито.

Za more pöszow po liky¹⁾.

1) Друк. по з'яльє пöшов.

Zarobuw do seledciä¹⁾ na söl. Etwas wenig erworben.

1) Друк. оселедця.

Za czuże łyczko tra daty¹⁾ swöj remenec²⁾.

1) Друк. дась. 2) В ркп. хибно: ramene; друк. рем'янец.

Zjiwszy kołacz bere siä¹⁾ do chliba.

1) Друк. берися знов.

Zła tajä¹⁾ radöst', po kotröj smutok nastupaje.

1) Друк. Лиха то.

Złyj¹⁾ nabytok ne dojde do²⁾ tretöj rukie³⁾.

1) В ркп. хибно: Złöj; друк. Лыхій. 2) Друк. vas. 3) Друк. третых рук.

Złoto i srybro¹⁾ hubu... pysok...²⁾ zatykaje.

1) Друк. Золото, срьбло. 2) Друк. vas.

Żywöt¹⁾ towstyj maje²⁾ łob pustyj³⁾. Ein fettes Wanst hat leeren Kopf.

1) В ркп. хибно: Żywyt. 2) Друк. а. 3) В ркп. pusteј.

Żyd i¹⁾ wynnyciä maty ne dast' zahybaty.

1) Друк. а.

Żyd i moliuczy¹⁾ siä uczyt²⁾ obmanuty³⁾.

1) Друк. молячи. 2) Друк. вчиться. 3) В ркп. хибно: obmachnuty.

Żydowy хот' by s¹⁾ neba, wiryty²⁾ ne treba.

1) Друк. Жебы Жид був з. 2) В др. додано: му.

Żynka¹⁾ Iwasiä sbojäła siä²⁾, pöd prypticzok schowała siä.

1) Друк. Ж'янка. 2) Друк. боялася.

Żynka¹⁾ jäk²⁾ kniahynka, a chata ne metena³⁾.

1) Друк. Ж'янка. 2) Друк. vas. 3) В рукоп. metana.

Далі подаю приповідки, до яких Я. Головацкий подавав свої додатки або злучив дві або три в одну.

Мудра жона, коли є міх¹⁾ пшона.

1) В рукоп. се слово перечеркнено, а над ним дописано: Оден міх муки, а другий. Поправка ся походить мабуть від самого Ількевича.

Ані продати, ані промняти¹⁾.

1) Друк. додано: лучше було не брати.

Баране, не мути води¹⁾.

1) Друк. воду вовкови,

Бував на коні і під конем¹⁾.

1) Друк. додано ще: на стол' и пöd столом.

До запису Ількевича: „Szczö robyty s bidy?“ додав Гол. ніби відповідь: „Тра в голову заходить“.

В рукописі Ільк. маємо приказку: „Szczö tobi nuni, to zawtra muni“, яка очевидно видала ся Головацкому недоладною і він змінив її на: „Що ниїть менї, то завтра тобї“.

До приповідки, записаної Ількевичем „Jak w rekłö kynu“ додав Гол. непотрібне „так загинув“.

До запису Ількевича: „Jak dobra hodyna, najde sia i rodyna“ додав Головацький „а в злій годивѣ нѣчо і по родивѣ“.

До Ількевичевого запису: „Do swiatoho Ducha ne zkidaj kozucha“ додав Гол.: „а по святім дусѣ ходи у кожусѣ“.

До приказки „Ani prodaty, ani pominiaty“ з рукопису Ількевича додав Гол. „лучше було не брати“.

До приказки, записаної Ількевичем „Do Dmytra diwka chytra“ додав Гол. „а по Дмитру хату нею витру“.

Ількевичів запис: „Na dwoje baba worożyła“ доповнив Головацький словами: „або вмере або буде жила“.

В приказці „Koždyj znaje swoje“ Головацький переставив два останні вирази.

До Ількевичевого запису: „Piete duby“ додав Головацький „як на палилѣ“.

В рукописі Ількевича находимо „Koždyj kohut na swojim smitiu smiľuj“, а в друк. „К. к. смѣлий на своѣм смѣтїю“.

Ількевичів запис: „Tak potribny, jak piate koleso u woza“ передав Гол. „Треба го, як пятого колеса в возѣ“.

Ількевичів запис: „Za wsi hołowu — Martynowi dity“ змінив на „За всѣ голови і за Мартинові дѣти“, що очевидно зміняє навіть значіне приповідки, записаної Ількевичем.

Ільк. записав приповідку „Zacznemo z unsozji boczky“, а Головацький надав їй форму: „З другої бочки зачинає“.

Приказку: „В ночи всї коти бурїи, а всї корови сїрїи“, яку читаємо у віденськїм виданю, уважаю комбінацією двох приповідок, записаних Ількевичем: „W noszy kořda korowa czorna“ і „W noszy kořdōj kōt bury“, і то недоладною.

Приказку „Говори до гори, пане Григоре, а гора таки дурна“ вліпив Гол. в двох приповідок, записаних Ількевичем: „Howory do hory, а hoga takie durna“ і „Howory do hory, пане Hrehory“.

Що робити с біди?¹⁾

1) В рукописі Ількевича находимо тільки се питанє. Відповідь „Тра в голову заходити“ мб. додаток редактора.

До запису Ільк. „Łysom pōdszytuj“ додав Гол. другу його половину „псом підбитий“.

До приповідки „Mali dity — maľyj kłopot“ додав другу половину: „великі дѣти великій клопіт“.

V.

Без сумніву ще в часі свого пробування на посаді народного учителя при тривіальній школі в Коломиї заняв ся Ількевич збиранем і записуванем народніх і ненародніх, руських та російських пісень. Очевидно й під тим оглядом стояв Ількевич під безпосереднім впливом М. Верещинського, який правдоподібно звернув увагу нашого етнографа на високо артистичну пісенну творчість українського народа. Крім того безпосереднього впливу Верещинського на Ількевича не мало мусіли причинити ся до того його пильність та трудолюбність, не згадуючи вже про близькі зв'язки Ількевича з руським народом, впливаючі із його становища. Коли саме Ількевич почав записувати народні пісні, напевно годі сказати. В усякім разі початки тої діяльності треба посунути значно поза рік 1828, а правдоподібно ще до р. 1824, коли то Верещинський прибув зі Сучави до Коломиї на посаду директора тривіальної школи та став заохочувати учителів тої школи до діяльності на полі етнографії.

Рукописний збірник пісень, зібраних Ількевичем, що переходить ся тепер у бібліотеці Народного Дому у Львові, а затитулований „Sobranije Piseń ruskich historycznych“, писаний без сумніву рукою збирача та підписаний його іменем, дійшов до нас зі значними люками. Зазначу тут, що рукопис той, описаний мною вище, мусів повстати в двадцятих і тридцятих роках минулого столітя, отже менше-більше в часі побуту Ількевича в Коломиї. Вказують на се дві пісні сього рукопису, а іменно 122-а пісня „O odebraniu Warnu“, датована 1828 р., і 176-а п. в. „Rozswit czrez Muczyńskocho“, датована 1833 р. Що до першої з тих дат, то вона показує тільки що вже 1828 р. Ількевич зібрав 122 пісень; натомість друга дата, зіставлена з першою, дає до пізнання, що наш етнограф за п'ять літ¹⁾ успів зібрати 54 пісні. З огляду на зміст Ількевичевого „Sobranija“

¹⁾ Від р. 1828—1833. Думаю, що Ількевич був учителем в Коломиї від р. 1824—1836, отже 12 літ.

вказу, що автентичний його титул тільки в часті відповідає тому, що він у собі містить. Бо крім „historycznych“ пісень находимо в ній споре число суспільно-побутових пісень, далі дві або три „Nahilki na wielkanoc“, „Kolomyiki“ числом 171, кілька жовнярських, російських пісень, врешті кілька пісень Тимка Падури.

Не підлягає сумнівови, що головний континент записаних Ількевичем пісень припадає ще на час його учительованя в Коломиї; на се вказують недвозначно обі, приведені мною висше дати із самого збірника. Супроти того тверджене М. Возняка¹⁾, ніби то „Ількевич, будучи учителем в Городенці, займав ся збиранем пісень в Коломиїщині“ треба вважати натягненим і не попертим ніякими доказами. Не перечу, що в тих часах, коли Ількевич був учителем, Городенка належала ще до коломиїського округу; та се не резон виступати з таким твердженням, як д. Возняк, тим менше, що, як знаємо, Ількевич учительовав в Коломиї принаймі до р. 1836, а вже 1833 р. мав показну збірку 176 пісень, коли не більше. Натомість про записи Ількевича, роблені в Городенці, не можемо сказати поки що нічого певного.

З огляду на те, що рукописний збірник пісень, записаних Ількевичем, дійшов до нас неповний, а із сучасних та пізніших видавців пісень тільки Жетота Паулі, і то лише одну „думу“ підписав іменем „Mirosława z Horodenki“, натомість Я. Головацький та Вацлав з Олеська друкували пісні, зібрані Ількевичем, без ніякого підпису їх збирача, у своїх збірниках, подати повний реєстр пісень записаних Ількевичем, ми не в силі. Правдоподібно Я. Головацький мав у своїх руках повний збірник пісень, записаних Григорієм Ількевичем, хоч використав його тільки в часті. На такий здогад наводить мене признане Головацького, що він „Въ сборнику Илькевича, который был написанъ польскими буквами, нашолъ нѣкоторы хорошии, ему неизвѣстныи пѣсни, но большею частью маловажныи варианты“²⁾. Шкода тільки, що ізза фрагментаричного стану збірника пісень нашого етнографа годі докладно прослідити, о скільки Головацький використав Ількевичеві записи у своїм обширнім виданю.

1) Михайло Возняк, Маркіян Шашкевич як фольклорист. Львів, 1911, ст. 18.

2) Пор. Матеріали для Історіи галицко-руської словесности. VII. Путешествія Якова Ѡ. Г. по прикарпатской Руси и въ Венгріи (Литературный Сборникъ, издаваемый Галицко-рускою Матицею, подъ редакцію Богдана А. Дѣдицкого, 1886 г. Выпускъ I, ст. 93).

Вже д. Возняк признав „певним фактом, що до збірника пісень Залеского (Wacława z Oleska) ввійшли записи Григорія Ількевича¹⁾; рівнож і до „Русалки Дністрової“, коли опирати ся на передмові Бодяньського до збірника пісень Головацького, дістали ся й деякі народні пісні, записані Ількевичем. Одначе найбільше тих пісень помістив у своїм чотиротомовім виданю п. в. „Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси“ Я. О. Головацький. Можливо навіть, що до того видання ввійшли всі записи Ількевича, з виїмком хіба ненародніх пісень Падурі та Мучинського. Зрештою про се буде ще мова далі.

Цікаво зазначити, що сума всіх пісень, які записав наш етнограф, виносила взагалі minimum 370 пісень, вчислюючи сюди вже і гаївки і коломийки і поезії і т. д. Цілий збірник був писаний латинкою і обіймав:

a) Nahilki na wielkanos, числом 2: одну про воротаря („Worotaru, worotarczyku, otworu nam taj worotońka“), друковану у Головацького II, ст. 695, і другу про Білоданчика („Bilo, bilo, Bilodanczyku, Popłuń, popłuń po Dunajczyku“), друковану тамже II, ст. 189.

b) Pisni historyczni, числом 299, яких ледви чи й половина заховала ся в рукописі, і які подаю ось тут в тім порядку, в яким находимо їх в рукописі, зазначаючи при кожній з них, де були друковані. В скобках подаю ті числа, які мають ті пісні або мали в рукописі, а обік них порядкове число того неповного реєстру. Ось вони:

1. (Pisń 1-a). Tecze woda z za horoda, z temnoho luhu,
Chto ne znaje zakochania, ne welyka tuha.

Друкована: Гол. I, 261.

2. (Pisń 6-a). Ach ja nieszczesnyj, szczo maju dijaty,
Lublu diwezynu, ne mohu jej wzjaty.

Друк. Wacław z Oleska, Pieśni ruskie i polskie ludu galicyjskiego, ст. 325; Гол. I, 343.

3. (Pisń 7-a). W misty Beresteczku nesława siä stała,
Zczarowała Parasunia wdowynoho Jwana.

Друк. Wacław z Oleska, ст. 500.

4. (Pisń 8-a). Z Ukrainy tu prychodžu w žalosty bidneńka,
Szczasływa jam, szczo znachodžu mohu Kozaczeńka.

Друк. Wacław z Oleska 292; Гол. I, 346.

¹⁾ М. Возняк, *op. cit.* ст. 10.

5. (Pisń 12-a). Otesя пісня про щирю приязнь та облудну хитрість, без початку, не відомо, де була і чи справді була друкована.
6. (Pisń 13-a). Oj diwczyno, czyja ty, czy pidesz ty hulaty?
Ne pytaj sia, czyja; jak ty pidesz, pidu ja.
7. (Pisń 14 a). A chto chce Handziu znaty,
Proszu mene popytaty.
Друк. Waclaw z Oleska 303; Гол. I, 386.
8. Pisń 15-a). Po szczoż ja chodyw na tuju morawu,
De krasna diwczynyna mała zabawu.
Друк. Waclaw z Oleska 342; Гол. I, 365.
9. (Pisń 30-a). Jakaś bude nowyna, kleczut (!) wijta do dwora.
Deś te (!) synu noczowaw, szczoś nowynu ne czuwaw.
Друк. Гол. I, 142.
10. (Pisń 31-a). O Suwarowu. Otesя російська пісня, співана московськими вояками, була друкована Головацким у додатку до статі „Распределение и оглавление народных пѣсень галицкой и угорской Руси“¹⁾, ст. 13—14.
11. (Pisń 35-a). Ty diwczyno z Podola, w twoich rukach moja dola.
Ty władajesz sercem moim, ja ne mohu buty twoim.
Друк. Waclaw z Oleska 334; Гол. I, 341.
12. (Pisń 36-a). Poletyła zozuleńka w hory zymowaty,
Kažut' lude, szczo ja wpyw sia, chiba pidu spaty.
Друк. Гол. II, 527; III, 518.
13. (Pisń 61-a). Oj kume, kume, nyini sobota,
Zakończyła sia nasza robota.
Друк. Гол. II, 522.
14. (Pisń 62-a). Oj pid wyszneju, ta pid czereszneju
Tam myj mely (sic!) tużył.
Друк. Waclaw z Oleska 472; Гол. I, 231.
15. (Pisń 64-a). Oj zaćwity sywym ćwitom, ty żowty szafrane.
Czohoś myni tiazko-nudno, jak weczer nastane.
Друк. Гол. I, 321.
16. (Pisń 65-a). Buwaj my zdrowa, diwczynońko moja,
Ne zabuwaj mene, koły łaska twoja.
Друк. Waclaw z Oleska 324; Гол. I, 353.
17. (Pisń 66-a). A w nedelu piana buła, w ponedyłok spała,
A wiwtorok snopyw sorok pszenyci nażała.

¹⁾ Я. О. Головацкій, Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси, часть III, Разночтения и дополнения. Отдѣление II. Москва 1878.

18. (Pisń 69-a). Kazala Solocha: Pryjdy, pryjdy, szczoś dam!
Kazala neboha: Pryjdy, szczoś dam!
Друк. Waclaw z Oleska 214; Гол. I, 329. Ся пісня в рукописі Ількевича захована без початку.
19. (Pisń 70-a). Ach w haju, haju¹) zeleneńkim
Tam ore²) diwczynońka wolykom czorneńkim.
Друк. Waclaw z Oleska 448; Гол. I, 227 зі значними відмінами:
1) Ой під гаєм гаєм; 2) орала і т. п.
20. (Pisń 71-a). Czołowicze bisnowaty,
Naszco żinku prodawaty.
Отся „Szumka“ мабуць недрукована доси.
21. (Pisń 74-a). Ja w bał'ka zrosła, taj wid bał'ka piszła,
A wżeż tota dorożeńka ternom zarosła.
22. (Pisń 75-a). Nadjichały kozaki z obozu
Stały sobi blesko (sic!) perewozu.
Друк. Waclaw z Oleska 402; Гол. III, 43; пор. Żegota Pauli, I, 163.
23. (Pisń 102-a). Пісня про невірного коханця, без початку, кінчить ся ось таким двостихом:
Tylko o tim, diwki, hadajcie,
Lada komu ne dowirajcie.
24. (Pisń 103-a). Hej, kozacze, w imia Boha,
Wże hołosyt w cerkwi dzwin.
Хоч записана Ількевичем з уст народа ся пісня — се „думка“ Тимка Падуря.
25. (Pisń 104-a). Mowa nasza kozackaja naj ne zahybaje,
Szo w hulanci dola nasza i nużdy ne znaje.
Мабуць також думка Т. Падуря.
26. (Pisń 105-a). Zakotyw sia misiać w chmary,
Swyszcze witer po horach, i т. д.
Се відома „думка“ Падуря: Козак пана не знав з віка.
27. (Pisń 106-a). Żyw ne lubyła, umer, ne tużyła.
Друк. Гол. II, 491.
28. (Pisń 107-a). Kuda idu, tuda idu, wsiuda siju łobodu;
Ja swojemu myleńkomu za kucharku ne budu.
Невідомо, чи була де ся пісня друкована.
29. (Pisń 113-a). Пісня без початку, про милого, що стративши згляди своєї любки бажає йти над Дунай і там поставити собі хату.
30. (Pisń 114-a). Hej pid sosnoju, pid czereszneju,
Stoit staruj z mołodoju, jak iz jahodoju.
Друк. Гол. I, 231.

31. (Pisń 115-a). Ach tiazko ne nudyty,
Koho lublu ne wydyty (sic!)
Друк. Waclaw z Oleska 151.
32. (Pisń 116-a). Oj kume, kume, nuni sobota.
Друк. Waclaw z Oleska 82—84; в рукописі зазначено, що сей варіант відмінний значно від попереднього (Pisń 61-a), бо додано увагу: „Inaczej, dokładniej“.
33. (Pisń 122-a). O odebraniu Warny. Се московська вояцька пісня, датована р. 1828 мб. самим Ількевичем. Друкована в двома значними пропусками у Головацкого Ш₂, ст. 12—13 „Распредѣленія“.
34. (Pisń 123-a). O Mykołaju Imperatoru I. Се рівнож московська вояцька пісня, друкована у Гол. тамже.
35. (Pisń 124-a). O rozbijnykach.
Czy wy lude czuły takij (sic!) pobliki:
Pyszły chlopci w hajdamaki z naszoj Ryki.
Отсе початок пісні про опришка Пилипка, друкованої у Гол. I, 162.
36. (Pisń 125-a). Idut Lachi na tre szlachi,
A kozaki na czotery i t. d.
Мабуть недрукована.
37. (Pisń 126-a). Weselna.
38. (Pisń 127-a). O opryszkach. Починаєть ся словами:
Zakuwała zazuleńka meze lisamy,
Chody Wojczuku na zdobycz z namy.
Отсю пісню, що описує рабівничу виправу Таманюків на Моченюка, надрукував Гол. I, 160.
39. (Pisń 128-a). Szczo ja komu wynowen, za szczo pohybaju,
Nihde od złych czołowik spokoju ne maju.
Друк. Гол. I, 354.
40. (Pisń 129-a). Hej, kozacze, w imia Boha
Wże hołosyt w cerkwi dzwyn.
Отся пісня Падури, що складаєть ся із 7 строф, являєть ся тут у друге, але, як завважив Ількевич „inaczej dokładniej“.
41. (Pisń 130-a). Zajizdzu¹) konyka, zajizdzu¹) druhoho,
Skaże²) (sic!) serce prawdu, czy bude szczo z toho.
Друк. Гол. I, 383: 1) Зъѣздивъ, 2) Скажи.
42. (Pisń 150-a). Oj pojichaw Romanońko,
Ta pojichaw na wyjnońku.
Друк. Русалка Диѣстровая; Żegota Pauli I, 173—177; Пор. Гол. I, 37—40, з численними відміннями. В рукописі Ількевича зазначена вона як „historyczna“.

43. (Pisń 151-a). Teszut jawir, teszut jawir, teszut zeleneńki,
Liboń chce umeratu kozak molodeńki.
44. (Pisń 152-a). Po hori, po hori szalwija izchodyła,
Maryja chodyła, szalwiju lomyla.
Друк. Гол. I, 163 (з незначними відміннями).
45. (Pisń 153 a). Oj służeła Handzia w pana,
Cztety roki ne wydana.
В рукописі бракує кінця (46 стихів); там теж зазначена як „hi-
storyczna“, була друкowana в повні у Вацлава з Олеська, 483, і в Гол.
I, 70, де замість „Handzia“ надруковано „Гандзя“.
46. (Pisń 155-a). Zazwoneły w srybrny kluczy ponad more iduczy
Oj zaplakaw bidnyj najmyt wid gazdeni iduczy.
Значно відмінний варіант до сеї пісні у Гол. I, 228. У Головац-
кого має ся пісня 22 стихів, а в рукоп. 12.
47. (Pisń 156-a). Zezszy, zezszy dwi zernyczeńki jasny,
Oj wandrowały dwa molodeczyki krasny.
Друк. Гол. I, 72 зі значними змінами.
48. (Pisń 156 a). Pojichaw Iwaseńko taj s panom na lowy,
Tam najszow sobi Maruseńku w szestim polu.
Отся пісня, мабуть до тепер не друкowana, значно відмінна від тої,
яку находимо у Вацлава з Олеська 492 і в Головацкого I, 181—2.
В рукописі виказує та пісня численні поправки в самім тексті і на мар-
гінесі, і має 33 стихи.
49. (Pisń 157-a). Dubrowo zelena, w try riady sadzena,
Piszła bym z toboju, zdradeńki sia boju.
Друк. Waclaw z Oleska 328; Гол. I, 246.
50. (Pisń 164-a). Наріканє нещасного на свою долю. З тої пісні захо-
вало ся тільки 5 останніх рядків. Ось вони:
Zmyluj sia, Boże, do tebe wołaju,
Ja na Tebe tylko wsiu nadzieju maju,
Boże z wysokosty, nedaj bolsze zlosty,
Mni bezdolnomu, w swiwi mizernomu,
Na wiku tia budu chwałyty.
51. (Pisń 165-a). Bodaj sia kohut znudyw, szczo mene rano zbudyw.
Друк. Waclaw z Oleska 466; Гол. I, 311.
52. (Pisń 175-a). Якась паницька пісня без початку.
53. (Pisń 176-a). Rozswit czrez Muczyńskoho 1833. Із семи його строф
подаю тут тільки першу:
Kohut rozswit wypywaje,
Krył ne szczadyt, ni holosa;
Zora z wostok wyzyraje
Czud zołota w neji kosa.

54. (Pisń 194-a). Czemu w poli chlib ne rodyt,
Bo brat z sestrow ne howoryt.

Друк. Гол. I, 232.

55. (Pisń 195-a). Piszle (!) rybaczki rybku lowety (sic!)
Ne imely (!) szczuku ribku, ale imely dytia.

Отся пісня, що обіймає в рукописі 20 стихів, затитулована „Zdarzenie“, невідомо, чи була друкована.

56. (Pisń 196-a). W czorny hory Roman łyżyt,
Studenoj wody barżyt.
Prychodyt k nemu otec,
O wodu sia ne pytaje
Oj Romane, Romanońku,
De twuj czorny towar leżyt?

В рукописі має ся пісня 11 стихів; пор. Русалка Дністровая, ст. 11; в дечім відмінний і значно довший варіант сеї пісні див. у Гол. I, 158—160 п. з. „Смерть Романа“. Ількевич називає її „historyczna“.

57. (Pisń 214-a). W sławnim misti, u Czerkasi, tam żyła wdowa,
Wdowa Konowczycha, krasna, moloda.

З отсеї пісні про Коновченка, друкованої у Максимовича, 1834, 51; в Русалці Дн. і у Жеготи Паулього 155, заховали ся в рукописі Ількевича тільки оті два стихи, які наводжу тут для ілюстрації і порівняня тексту Ількевича з текстом Головацкого :

Oj nasz najjasnijszy Caru, ja to teper rycerstwo dystaw,
Bo ja wsim przed wiw, żadnoho sia ne strachaw.

А ось і паралельні стихи, друковані Головацким :

„Ой, батьку Гетьмане, я то тепер лицарства дістав,
Бо я всім перед вів, жадного ся не страхав!“

Вже в порівняня тих двох куплетів бачимо, що Головацкий у своїм „реформаторським“ змаганю не пощадив навіть пісень Ількевича, а не то приповідок, про які була мова више.

58. (Pisń 215-a). Sama ja ne znaju, szczo czynyty maju,
Z żalu, z zakochania wmeraty hadaju.

Друк. Waclaw z Oleska 497—8.

59. (Pisń 216-a). W misti Ostrozi w welykym obozi
Tam zabyto kozaczeńka w worotach na rozi.

Пор. Гол. I, 93; Waclaw z Oleska 498. В рукописі заховала ся половина, 8 віршів, без кінця.

60. (Pisń 229-a). Wandrowało pachola z Kijewa do Lwowa.

Отся пісня про попівну Карпівну та про її подружжя із поповичем Карповичем, захована в рукописі тільки в часті (15 останніх віршів), друкована в цілости у Гол. I, ст. 73.

61. (Pisń 230-a). Oj u Lwowi na rynku pjut kozaky horywku,
Oj pjut, pidpywajut, sobi diwezynu pidmowlajut.
В рукописі має та пісня 21 віршів.
62. (Pisń 231-a). W misti Husiatyni na wysokim ganku
Sydyt kozak skowany za Handziu kochanku.
Друк. в цілости (10 віршів) у Гол. I, 118.
63. (Pisń 232-a). Zejszły, zejszły dwi zernyczeńki jasni.
Пор. вище, ч. 47 і Гол. I, 72.
64. (Pisń 233-a). Pojichaw Iwasenko taj z panom na łowy.
65. (Pisń 234-a). Oj wyjichaw iz¹⁾ Humania²⁾ Kozaczeńko Szwaczka,
Ach stała sia w³⁾ tym Humaniu taj welykaja draczka.
В рукописі заховали ся тільки 4 куплети; ціла пісня про Швачку друкована у Гол. I, 17—18.
66. (Pisń 251-a). Żart nepotrebnyj w simsot wtorem staw sia.
Lud swywoľny do kupy zebrał sia.
В рукописі заховало ся з тої пісні 15 останніх віршів; ціла видрукована у Гол. I, 33 п. в. „Бунты козацькія“, 1702.
67. (Pisń 252-a). Chto tylko schoczet, obaczyt,
Proterszy oczy rozważyt,
Szczō sia teper stało,
W wiku naszomu małom.
Отся історична пісня про гетьмана Дорошенка друкована у Головацького I, 30.
68. (Pisń 253-a). Lamentujet Ukraina iz welykim żalom,
Buduczy napoľnena smutkom i peczalom.
Отся пісня, затитулована в рукописі Ількевича „Skarha Ukrainy“, очевидно ненародна, була друкована у Гол. I, ст. 29—30 п. в. „Жалоба України“.
69. (Pisń 257-a). W sławnim misti pid Chotimom, hej hej u potoku,
Oj bie sie Turok z Moskałem bilsze jak piw roku.
Отся пісня друкована у Вацлава з Олеська, 481 і у Гол. I, 21 п. в. „Битва рускихъ съ Турками подъ Хотиномъ“.
70. (Pisń 258-a). Wybraw sia Koczubej na wijnu z Lachamy.
Ta wziaw sobi samopał i łuk zo strilamy.
Друк. Waclaw z Oleska 482; Гол. I, 6 п. в. „Козубай“, 1651.
71. (Pisń 259-a). Posłuchajcie, szczō z was żywo,
Jak wojsko wojezływo
Nas mołodcow omyłyo,
I w nesławu wprowadyło.

¹⁾ В ркп. хибно ze to. ²⁾ В ркп. Humanie. ³⁾ Ркп. па.

Żal sia Boże na hetmana,
 Samojłowycza Iwana,
 Szczo zakazaw chrystianom
 Pojty byty bisurmanow.

Одинокий видавець тої „думи“, Жеґота Паулі¹⁾, затитулувавши її „Odsiecz Wiednia i bitwa pod Parkanami“ (Roku 1683), представив коротко її історичну основу (op. cit. ст. 148—9), а далі подав цікаву відомість, що „Duma zaś niniejsza, opisująca owe wojenne zdarzenia, znalezioną została w starym rękopisie z r. 1690, w obwodzie kołomyjskim przez gorliwego badacza starożytności narodowych: Mirosława z Horodenki. Z wyrażonych w niej skarg kozaków zadnieprskich, zostających wtedy pod władzą moskiewską i utyskujących na to, że nie mogą towarzyszyć Polakom w późniejszej wyprawie wołoskiej, widać, że utworzoną została około roku 1686“ (ст. 150). Вже 1901 р. зазначив був др. Іван Франко в „Записках Наук. Тов. імени Шевченка“ (т. XXXIX, Miscellanea 3), на підставі літопису С. Величка, що автором сеї „думи“ треба вважати Йосифа Шумлянського. Знаємо вже і те, що „Mirosław z Horodenki“ — се Григорій Ількевич; а проте тільки kwestія, що то був за рукопис, з якого Ількевич відписав ту „думу“, і що в ним стало ся, доси остаєть ся нерозв'язаною. Все инше — causa finita.

72. (Pisń 278-a). Oj tam²⁾ w Krasnym staju³⁾ w zeleneńkom⁴⁾ haju,
 Oj kryknuły kozaki: „utikaj Nuczaju!“

В рукописі Ількевича заховав ся тільки кінець сеї історичної пісні. Друк. у Жеґоти Паулі I, 143—4; у Макемювича 97—99; значно відмінний варіант поміщений у Вацлава з Олеська, 479—480 і у Головацького, т. I, ст. 7—9. Для ілюстрації подаю тут паралельні два початкові вірші сеї пісні з обох тих видань. У Вацлава з Олеска, Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego (we Lwowie 1833) ся пісня починаєть ся так:

W czystym polu, przy tychym dunaju
 Kryknuw kozak na Nuczaja: wtikajmo Nuczaju.

Натомісь у Головацького ся пісня має такий початок:

Ой з за гори високої, спід темного гаю,
 Ой крикнули козацьки: „Утікай Нечаю!“

Варіант Ількевича, думаю, відбив ся найліпше у варіанті, надрукованім Жеґотою Паулі, хоч напевно сего сказати не можу ізза недостачі повного запису Ількевича.

¹⁾ Pieśni ludu ruskiego w Galicyi, zebrał Żegota Pauli. Tom pierwszy. Lwów. Nakładem Kajetana Jabłońskiego, 1839, ст. 143—154.

²⁾ У Жеґоти Павлі се слово вас.

³⁾ У Ж. П. незрозуміле: przy stawii. ⁴⁾ Ж. П. z zelenoho.

73. (Pisń 279-a). Oj bis bidu perebude, tak¹⁾ to kaźut lude,
A ja mowlu lycho mene, myni harazd bude.

Друк. у Гол. I, 254; невідомо тільки, чому у Головацкого та пісня має всего 22 стихів, а в Ількевича 36.

74. (Pisń 280-a). Mizeria na sim switi ach myni bidnomu,
Szczu ne maju przytela, ach u swoim domu.

Друк. Гол. III, 374 ві значними змінами, пр. замість: „ach myni bidnomu“ читаємо у нього: „менѣ молодому“.

75. (Pisń 281-a). Ach jeho ma newelyka, ne zyjdet z uma, ach jeho ma!

В рукописі Ількевича „ach jeho ma“ повторять ся в кождім рядку як рефрен, натоміть у Гол. I, 258 сї слова видруковані тільки у першій рядку пісні.

76. (Pisń 282-a). Hej hej litaź moji troskawuje
Tuhu sercu zadały, hej, hej!
Hej hej szczu deń mysły znużajut,
W słozach oczu pływajut, hej, hej, hej!

Отся пісня мабуť не була піде друкована.

77. (Pisń 288-a). Sydyt Adam, rozmawlaje
O swoji nahodi rozmyslaje;
I ty, Ewa, ne żury sia,
Lecz do mene przyhorny sia.

Proszu ja tebe!

Отся пісня, що має в рукописі Ількевича пять таких строф, мабуť не була піде друкована.

78. (Pisń 289-a). Hanno Hanusenko ranno,
Sliczna dijanno;
Czomuże-ś izmarniła
I lyczeńko odminyła?

Як про попередню, так і про сю пісню не можу сказати, чи була де друкована.

79. (Pisń 291-a). Oj stała sia, stała, da w Monastyryszczach²⁾ szkidka,
Oj zahubyla da³⁾ popowycza żynka (!).

В рукописі ся пісня названа „historycznaja“. Зі значними змінами в текстї була вона друкована у Гол. I, 51, мабуť передрукована в „Русалки Дн.“ 32.

80. (Pisń 296-a). Tiażka-ż meni żura, ne masz moho sokoła,
Ne masz moho dokoła, ne budu-ż ja wesola.

Отся пісня, яка має в рукописі Ількевича 7 строф, до тепер не друкована.

¹⁾ Гол. як. ²⁾ У Гол. та вь Манастерищохъ.

³⁾ Гол. своего мужа та.

81. (Pisn 299-a). Oj stuknuło w bujnym lisi,
Komar z duba powaływ siã.

Пор. Гол. II, 564. Гукнуло, пукнуло в лісі,
Комар з дуба повалив ся і т. д.

Обговорені мною до тепер пісні із рукописного збірника Ількевича були такі, що можна було означити їх місце і порядкове число в тім збірнику. Натомість правдоподібно, що під ч. 298 находила ся також якась гумористична пісня про штани. В иншій пісні, із якої дійшов до нас тільки невеличкий уривок, була мова про те, як козак ратує дівчину, що наміряла втопити ся в Дунаю. Невідомо, під яким числом у Ількевича стояла пісня:

Poleż moje szyrokoje,
Ne mohłam tia prohlanuty
Czorneńkumu oczeńkamy...

із якої в рукописі заховало ся 36 останніх стихів, а яка була друкована у Гол. I, 42—44 зі змінами.

с) Около 171 коломийок, які почислені окремо, находять ся в тім же збірнику, на шести сторонах жовтавого паперу троха більшого формату, як прочі пісні, і мають осібний титул „Kołomyiki“.

Варто зазначити, що з наших дослідників доси тільки один М. Возняк звернув увагу на той збірничок пісень Ількевича, цитуючи деякі його пісні як паралелі до пісень, виданих Жетотою Паулім (Маркіян Шашкевич як фольклорист, ст. 22), але й він не зазначив навіть того, що збірник писаний латинкою і находить ся в бібліотеці „Народного Дому“ у Львові. Як бачимо вже з сього, збірник пісень Ількевича був як на свій час, досить різнородного змісту, і представляв ся імповантно. І хоч його використали у великій мірі сучасні та пізніші видавці пісень, то всеж таки тому, що його ніхто не цитував і що він не дійшов до нас у повні, годі набрати певного поняття про його цілість.

VI.

На закінчене подаю обі розвідки Ількевича, присвячені забобонам і віруванням нашого народа, а написані по польськи в Городенці, перша 1836 р., а друга 1837 р.

Як було зазначено висше, останній уступ першої з тих розвідок появил ся п. в. „Zwyszaj ludu na Wołyniu“ передруком у часо-

писі, видаванім Людвіком Зелінським у Львові під титулом „Lwowianin“ в р. 1840. Натомість Оскар Кольберт у першій томі свого „obraz-y etnograficzn-ogo „Pokucie“, ст. 146 передрукував із сеї статі Ількевича уступ третій („Karanie się w wielki czwartek“), попередивши його словами: „M. Ilkiewicz (nauczyciel z Horodeńki) mówi“, та відсилаючи врешті цікавих до первісного жерела, подав хибно заголовок самої розвідки¹⁾.

Подібним вступом, як попередна розвідка, заосмотрена також друга статейка Григорія Ількевича, написана рівнож по польськи, і друкowana в альманасу „Słowianin“ за р. 1839, ст. 91—95, очевидно без відома самого автора, як виходить із слів редактора Станіслава Яшовського, поміщених в нотці під текстом: „Szczepan autor przebaczy, iż ten artykuł bez jego wiedzy umieszczony“. Датована „Pisałem w Horodence w Maju r. 1837“, та підписана „Miroslaw I.....cz“, має вона титул: O mitologii ruskiej według podania ludu.

Ось перша з тих розвідок, друкowana по польськи в „Rozmaitościach“ 1836 р. н. з. „Zabobony istniejące między ludem prostym w Galicyi“.

„Od lat kilkunastu trudniąc się zbieraniem i wyszukiwaniem różnych zabytków starożytności, tyjących się narodu ruskiego, zamieszkałego w Galicyi, starałem się, ile możności, dociekać zabobonów, istniających od czasów bałwochwalstwa między tym wielkim narodem, które to zabobony pilnie gmin stara się ukrywać; ja zaś — powiada Ількевич про себе — w wielkiej żażyłości żyjąc z tymże, zebrałem niektóre i tu badaczom zabytków starożytnych Sławian pod rozwagę podaję“.

1. Nowo-narodzone dziecię. Dziecięciu nowonarodzonemu, gdy je z pierwszej kąpieli wyjmują, jeżeli jest płci żeńskiej, dają igłę z nitką nawleczoną, jeżeli zaś męzkiej, batog, parę ziarn żyta i przynicy do ręki; potem polecają nowonarodzone opiece bóstwa, pierwsze, by była dobrą gospodynią, drugie zaś dobrym gospodarzem.

2. W wigilię S. Jędrzeja. Po zachodzie słońca wieczorem zbierają się kilkanaście dziewczek do jednego domu, i idą razem po wodę. Tam każda nabiera z krynicy pełną gębą wody, i tak niosą na miejsce schadzki. Przyszędłszy, wylewają wodę do mąki, w nieckach na ten koniec przygotowanej. Miszą ją łokciami, spiewają smutną jakowąś pieśń, osobliwie dają się często słyszeć słowa: „Łado, Dana,

¹⁾ Zabobony ludu prostego w Galicyi. Rozmaitości Lwowskie z r. 1836, str. 217.

*Dyna*¹⁾, i robią kołaczki, tak zwane *balabuchy*. Każda tyle dla siebie robi, ile jej zdaje się mieć sobie we wsi przywiązanych chłopów. Gdy upieką, musi je chłopiec mały wyjąć z pieca. Smarują takowe tłuszczem, kładą w obwód na środku izby i zwołują psów domowych. Każda dziewczka w największym oczekiwaniu stoi i uważa, czyli jej balabuchów pies nie chwyci. Potem wypędzają psa na dwór, lecą hurmem za tymże i rachują koły w płocie. Powracając nazad mierzą bótem od stołu do proga, t. j. jeżeli podeszwą na próg wypadło, to niezawodnie w zapusty pójdzie za męża, jeżeli zaś cholewą — musi biedna siedzieć cały rok panną. Gdy której nadzieja w obu razach spelzła, zabiera swoje *balabuchy* do domu, i to samo powtarza, próbując na nowo szczęścia. O północy wybiega znowu każda dziewczka tylko w koszuli, mając w prawej ręce garść siemienia konopnego — słucha, z której strony psy we wsi szczekają, w urojeniu, że z tej strony w zapusty swaty do niej przyjdą. Potem sieje konopie, zdejmując z siebie koszulę, włóczy takową, i mówi: „Andryju, Andryju, konopli na tebe siju, soroczkoju wołocz, wydaty sia chocz. Ne daj dowho czekaty, skaży z kiem budu ich braty“. Nie wiem, czy ten ś. patron ich wysłuchiwa?

3. Kąpanie się w wielki Czwartek. W wigilię wiel. Czwartku zbierają się sprzyjażnione, dorosłe dziewczki przed wschodem słońca, idą do rzek lub stawów, tam oczekują wschodu jutrzeńki. Jak tylko pokaże się na widokregu, zdejmują z siebie prędko dzieńka, skacząc w wodę rzucają włosy z warkoczów, i mówi każda obróciwszy się ku wschodowi: „Wodane, na tobi rusu kosu, daj myni diwoczu krasu; daj krasu dennyci (jutrzeńki), bym buła borzo mołodyci“. Mają to robić i stare baby, lecz w innych zamiarach. Robią i inne zabobony, lecz tu je wymieniść, przyzwoitość nie pozwala. Ma to być także środkiem od różnych wrzodów. Kto wie, czyli Wodan sławiański oraz nie był i hydropatą...

4. Palenie dziadów, czyli dziaduchów w drugi dzień Bożego Narodzenia. W drugi dzień Bożego Narodzenia zbiera każdy gospodarz przed wschodem słońca słomę i siano, które było usłane w chałupie, podczas święta pierwszego dnia Bożego Narodzenia, te wynosi na swój ogród; za nim idzie czeladź płci męskiej, i tam zapala ową słomę. Wszyscy skaczą przez ogień i mówią: „*Pek, ossyna od nas zczeczaj; Świst, świst u nas probuwaj*“. Spominają czasem bożyszczę *Perun*. Płeć żeńska ma to także robić, lecz nie natrafiało mi się widzieć. To wszystko nazywają „*Dzieduchy pałyty*“.

¹⁾ Dziewki ruskie te pieśni w wielkim sekrecie trzymają i nigdy w obecności mężczyzny śpiewać nie będą.

5. Zabobon w zamiataniu chałup u dziewczek. Dziewka podczas umiatania chałupy pod żadnym pozorem do innej czynności nie weźmie się, dopóki całkiem umiatania tejże nie ukończy, będąc w przesądzie, że gdyby do innej roboty oderwaną została, w karczmie podczas muzyki kawaler w środku tańca ją opuści, co wielką znie wagę oznacza dla dziewczki, i długi czas na hulankę pokazać się nie może. Przy wyrzuceniu śmiecia mówią jakieś zabobonne słowa, lecz tych nie mogłem dociec.

6. Zabobon z święconem na Wielkanoc na Wołyniu i nad Bugiem. W wiel. Sobotę każda gospodyni, gdy ma kołacze w piec sadzić, wypędza domowników swych z chałupy, i tylko sama zostaje. Czarownica zaś piecze kołacze w wielki Piątek w nocy. Gdy je w piec wsadzi — wyjeżdża kominem na łopacie na Łysą górę na *sobótkę*, czyli radę, gdzie każda co roku stawić się musi podówczas, pod karą stracenia mocy czarowania. To nazywają *sobótką* z powodu, że z piątku na sobotę się dzieje. Po północy ma powrócić i wyjmuje kołacze. Gdy święcone do domu z kościoła przynoszą, obchodzi gospodarz trzy razy naokoło zabudowania swego, potem wnosi do chałupy. Tu zasiadają i jedzą przy zapalanej świecy. Odrobiny pozostałe chowają pilnie, i te w wodę rzucają, szepcząc jakoweś niezrozumiałe słowa. Niektórzy palą te pozostałe szczątki i zakopują na rogach domów. Są bowiem w mniemaniu, że gdyby odrobiny pozostałe mysz zjadła, każda staje się nieodzownie niedoperzem, którego to czarownice do swych zamiarów najczęściej używają, a osobliwie do czarów ujęcia sobie mężczyzn, ponieważ niedoperz ma w sobie mieć pewną kość, zwaną *grabki*, którei białogłowa może przyciągnąć do siebie mężczyznę, widelkami zaś od siebie odepchnąć.

7. Zabobon poznawania czarownic. Każda kobieta, chcąc zapobiedz odbierania mleka swym krowom przez czarownice, bierze w seropustną niedzielę (ostatni dzień zapust), kładąc się spać, kawałek sera do ust na noc, i trzyma troskliwie, aby go podczas snu nie wypuściła. Po północy zawiązuje w szmatkę i nosi cały post wielki przy sobie. Przyszedłszy na zmartwychwstanie (resurekcyę) pańskie do kościoła, poznaje za pomocą przy sobie noszonego sera wszystkie czarownice, które skopce na głowie zaczarowane mają, i których ludzie obok stojący nie widzą. Poznawszy tym sposobem wszystkie czarownice, znajdujące się w całej wsi, nakurza każdej swej krowie wymię gumą, zwaną *Assa foetida*, która jest przeciwnym środkiem na czary, i którego-to smrodu czarownice unikają¹⁾.

¹⁾ O „Odbieraniu mleka przez czarownice“, jakoteż „O myciu dzwonoń“, obacz Rozm. N. 42 z r. 1835.

8. Zabobon podczas grasującej zaraźliwej choroby. Podczas zaraźliwej grasującej w kraju choroby, ob-orują mieszkańcy te okolice, w które jeszcze słabość się nie wkradła, a to się dzieje następującym sposobem: Lemiesz czyli pług, musi od 8-mej do 12-stej godziny w nocy być ukończonym, przy której robocie tak majster, jak też i pomocnicy nago być muszą. Drzewo na osadzenie pługa musi być jednostajne czyli całkowite, jak mówią, z natury *rosochate* czyli samorodne, bez żadnego kawałka. Do zaprzęgu używają parę kotów czarnych, tyleż kogutów, psów również z czarnych matek splodzonych, parę byków i parę chłopców bliźniąt do pługa i poganiania. Ob-oranie zaś następującym sposobem przedsięwiorą: Najprzód zaprzęgają do pługu byki, potem psy, dalej koty, a nakoniec koguty. Tym tak śmiesznym zaprzęgiem za uderzeniem 1-szej godziny po północy (bo do tej tylko duchy mają moc), w towarzystwie mnóstwa zabobonnych mieszkańców, zaczynają cały obwód wsi lub okolicy ob-orywać, co trwa aż do wschodu zorzy porannej. To ob-oranie przez trzy nocy powtarzają. — Podczas cholery próbowano tego zabobonno-sympatycznego *remedium* w pewnym mieście. Naród upojony tą zabobonnością, nie obawiał się tak strasznej choroby, jednak po jakimś czasie i ten zabobon nie pomógł — padło dosyć ludzi ofiarą śmierci.

9. Zabobon wiejskich kobiet w wigilię Bożego Narodzenia. W wigilię Bożego Narodzenia, nim mają siadać do wierzery, zbiera gospodyni z wierzchu garnku przenicę gotowaną, tak zwaną *kutię*, wychodzi do sieni, tam robi obwód kredą, zdejmuje z siebie dużą krajkę, którą jest ku temu celowi opasaną, i okręca tenże, w środek sypie ową *kutię*, zwołuje kur, sama się obraca na wszystkie cztery części świata, i woła: „Dywyno, Dywyno, Dywyno! na tobi(e) perstynec, a ty mni daj bohato jajec!“ W tem rzuca pierścionek, zrobiony z ogona czarnego koguta, między gromadę kur.

10. Zabobon na weselu. Między innemi zabobonami na weselach, których jest mnóstwo¹⁾, panuje następujący na Wołyniu i w niektórych okolicach Galicyi między gminem prostym: Nim mają iść do ślubu, prowadzą krewni obojga nowożeńców do stodoły lub szopy; druzbowie niesą suknie ślubne pana młodego, a druzki panny młodej, jeden zaś z krewnych dwie konewki wody czystej. Na drodze spiewają: „Oj Łado Łado²⁾, oj Dana Dana, idem do pana, do pana Wo-

¹⁾ Łukasz Gołębiowski w swem dziele „Lud polski, jego zwyczaje, zabobony. Warszawa 1833“ wspomina mnóstwo zabobonów. Równie można widzieć w dziele J. Łozińskiego *Ruskoje wesile*, Przemyśl 1835.

²⁾ Warto, aby badacze starożytności oświecili naród sławiański, co znaczyli bożyszczka: Łado, Dana lub Dyna, Wodan (Neptun?), Ziw.

dana, szcoby nas oczystyli i nas błohoslawyl^a. Przyszedłszy do stodoły, družbowie i družki wychodzą za drzwi, te zamykają, i tylko krewni młodych pozostają. Państwo młodzi rozbierają się całkiem nago; młodą polewają kobiety, a młodego mężczyźni, obwlekają w suknie ślubne, skaczą około tychże i śpiewają: „Oj Łado Łado, oj Dana Dana, harnyj nasz panycz, harna i panna“. W tem wychodzą ze stodoły i śpiewają, idąc do izby: „Wydilyśmo, baczylyśmo, sam Ziwe błohoslawyl nam“¹⁾.

11. Zwyczaj warty do naśladowania. Na Wołyniu i w niektórych okolicach obwodu żółkiewskiego i zloczowskiego, graniczącego z Wołyniem, jest ten zwyczaj, że trzasek, zostających od robienia trumny, nigdy nie używają do palenia, lecz po pogrzebie wynoszą je na ulicę i wysypują pod płot na kupę. Przechodzący żebracy i mieszkańcy wsi spominają zmarłego i zanoszą modły do Twórcy za duszę jego, ile razy przechodzić muszą koło owych trzasek.

Pisałem w Horodence 1836.

Mirosław —

А отсе друга розвідка, друкowana в „Славіани-ніе“.

O mitologii ruskiej według podania ludu.

Zabobony istnące między narodem ruskim, pagórki czyli mogiły znajdujące się w naszym kraju usypane ręką ludzką, z których jedne zasięgają, według powieści pospolitój, bałwochwalczych czasów starożytności, a drugie do pojedynczych zdarzeń i napadów tatarskich należą, te pierwsze dały mi powód badania różnych zabytków i podań z czasów bałwochwalcstwa, a chociaż wielu szanownych uczonych o mitologii sławiańskiej pisało²⁾, jednak każdy zdaje się tylko pojedynczo zajmować swoim krajem.

Poświęciwszy się od lat kilkunastu zbieraniu starożytnych zabytków narodu ruskiego, wszedłem w zażyłość z tymże i w różnych okolicznościach tak w zabobonach, różnych obrzędach, jako i w przysłowiaich istnących między tym narodem, starałem się dociekać i dochodzić pierwiastkowych przyczyn i prawd, a dociekłszy tychże według możliwości, nie urojenia, tylko li podania ludu ruskiego, dowody przysłowiami między tymże istnącemi poparte³⁾, i niektóre domysły

¹⁾ W Galicyi zabobon ten ustał, i tylko potajemnie robia, na Wołyniu zaś około roku 1820, sam byłem świadkiem w bliskości Bugu.

²⁾ Długosz, Kromer, Bielski, Miechowita, Strykowski, Andrzej Kajsarów, Glinka, Popow i inni.

³⁾ Mój zbiór przysłowiów ruskich, powiększył się w liczbie do dwóch tysięcy kilkaset.

własne poddają tu pod rozważę uczonych badaczy starożytnych Sławian:

1) *Baluch*, zdaje się to być Bachus.

2) *Barha*, miała to być bogini jałowniku i opiekunka tegoż; ma mieć postać pół dziewicy, pół krowy, z rozpuszczonemi włosami i skopcem na głowie. W niektórych okolicach nazywają Rusini czarownicę, mléko krowom odbierającą, Barha.

3) *Błud*, błąd; Rusini wystawiają sobie istotę złą, która człowieka z prawej drogi sprowadza. Przysłowie dowodzi: *Błud mia siä dopytał, lub wziął*¹⁾.

4) *Bies*, zły duch, tyle co sam diabeł.

5) *Czudo machuniowe*²⁾, bożyszcze olbrzymiej postaci z drzewa machoniowego, wystawiające kobietę z rozwianemi sterczącemi do góry włosami na głowie. Rusini często wspominają to bożyszcze, chcąc postać brzydką wyrazić.

6) *Czudo morskie*³⁾.

7) *Dyanna*, *Dywyna*; u Kajsarowa *Dewanna*; miała to być Dianna starożytnych, bogini lasów, zwierząt i polowania.

8) *Dewnycia*, *Dawi*, bogini poranku, świtu, zorza zaranna, jutrzeńka. Dzięki kąpiąc się w wielki czwartek, jęj wzywają⁴⁾.

9) *Drimota*, bogini marzenia, ma to być żona *Snu*. Robię tu uważnymi Rusinów na pieśń, którą dzieciom małym, nie chcącym zasypiać, pezyśpięwują: *Chodyt son koło okon, a Drymota koło płota*, i t. d.

10) *Horynia*, miejsce wyklęte w wielkiej górze na końcu świata, gdzie wiatry i złe duchy swą siedzibę mają⁵⁾.

11) *Gontalak*, jakowys wielki czarownik mieszkający za wielkimi górami u ościennych pobratymczych narodów, który nawet piorunom rozkazuje.

12) *Jazia* miała być księżniczka. Bogowie za niepohamowaną złość zamienili ją w hydrę. Rusini przez słowo *Jazia* wyrażają każdą zło-

1) *ä* wymawiaj za *a* lub za niemieckie *ae*, spółgłoskę *ł* przed samogłoską jak *w*.

2) Wiadomo jest, że najslawniejsze bożyszcza starożytnych Sławian były olbrzymiej postaci z drzewa; o tém pisze Ditmar Merzeburski *ed. Wagn.* 150. *nota ef.* 239.

3) Kajsarów: *Versuch einer slavischen Mithologie. Göttingen* 1804, *pag.* 44.

4) Obacz *Rozmaitości Lwowskie* n. 27, r. 1836.

5) U Kajsarowa str. 58. *Gorynia*, olbrzym, który górami rzuca. Coś podobnego do bajki polskiej o *Waligórze*.

sliwą kobietę. *Jazię* można porównać z Xantypą. Przysłowie dowodzi tę prawdę: *Skacze jak Jazia czołownikowi do oczéj*. Także każdego jadowitego węża Rusini *Jazia* nazywają.

13) *Jar*, ma być bożyszcze wawozów. *Jar* nazywają Rusini przepaść, gdzie zły duch mieszka.

14) *Kupało*, zły duch, wciąga do siebie kąpających się; ma mieć pałac sklanny w wirze, w którym posadzka z drogich kamieni.

15) *Kupało* lub *Did*, nasłaniec, zły duch. Człowiek, który się diabłowi zapisze, dostaje ku swéj obronie tego ducha, którym ón według swéj woli rządzić może i na drugich wszystko złe nasylać. Lud prosty upojony zabobonnością, aby się uwolnić od tego *Kupała* czyli *Dida*, pod czas święcenia wody na Jordan skacze w wodę i tym sposobem mniema się być wolnym od nasłania tego potworu.

16) *Kiejto*, dziewica zaklęta w liliję białą. Rusini liliję nazywają *Kiejto*.

17) *Kotiuha*, człowiek zaklęty w psa. Czy nie Cerber?

18) *Litawec* lub *Litawycia*, jest to zły duch, sam szatan człowieka zakochanego trapiący. Za pomocą czarów zadanych w zamiarze miłośnym opęta zakochanego, obiera siedzibę w gruncie jego serca i krew jego wysysa. Kogo ten zły duch nawidzi, dostaje suchot i umiera¹⁾.

19) *Liada*, u Długosza Mars. Poddaję uczonym pod rozwagę następujące ruskie przysłowie: *Liada bis starszy*. Może powinno być: Czy Liada czy bies starszy²⁾.

20) *Łado*, *Ładka*, *Dana*, *Dina*³⁾, bogini obrzędów weselnych, tak jak rzymska Wenera. Z tąd śpiewać pieśni weselne, nazywa się w ruskiem narzeczu jedném słowem *ładkaty*. Kromer odnosi *Łado* i *Dana* do starożytnych bałwochwalstwa czasów. *Łado* u Bielskiego i Strykowskiego znaczy Marsa. Może to być bóg porządku na weselu lub wojnie, ponieważ wyraz sławiański *ład*, porządek, urządzenie oznacza.

21) *Lityci* lub *Lutyci*, jędze trapiące, okrutne, piekielne; ztąd

¹⁾ W podgórzu karpackiém slyszalem bajkę, iż parobek dostał od swojej kochanki kilka pirogów w podróż, lecz zaledwo mil parę ujechał, pirogi w kieszeni schowane z taką mocą ciągnęły go na powrót, że musiał zawrócić i pospieszyć do swéj dziewczyny. Były to zapewne sztuką *latawca* zatrute pirogi. (Przyp. Wyd.).

²⁾ *Liada bis starszy*, może to będzie po prostu: *Którykobwiek diabeł to starszy*; lubo po rossyjsku **ЛАДА** *nieszczęście, лихо* oznacza.

³⁾ Z tąd pochodzi może ów wiersz w pieśniach gminnych: *Dana moja Dana* i t. d. (Dodatki Wydawcy).

słowo w ruskiem narzeczu *lutytsiä*, znaczy mści się okrutnie, okropnie. Słowo *luty*, znaczy okrutny, mściwy; od tegoż słowa i miesiąc *Luty* ma pochodzić.

22) *Lubok*, nazywa się zabawa przy umarłym, leżącym jeszcze na ławie; jest coś podobnego, co u Rosyjan *tryzna*¹⁾. W wieczór zbierają się sąsiedzi obojój płci, zasiadają w obwód, zapalają kawałek trzaski i tę w prędkości jeden drugiemu doręcza. W czyjém ręku zgaśnie, oznacza, że prędko umrze. Można sobie wystawić, z jakim pośpiechem owa zapalona trzaska z rąk do rąk pomyka. Śpiewają także i pieśni bałwochwalcze.

23) *Mara*, bogini śmierci, tak jak u Hindów Marana.

24) *Mora*, bogini moru, powietrza, co dusi ludzi.

25) *Nemsta*, bożek niemszczenia czyli łagodności, bożek w Prylwicu znaleziony²⁾.

26) *Nużda*, jęzda piekielna. Przysłowie ruskie dowodzi tę prawdę: *Nuždaby tiä prysła lub napala*.

27) *Pomsta*, bogini mszczenia się. Że to było bożyszcze, zły duch, dowodzi tę prawdę przysłowie: *Pomsta by tiä wzięła*.

28) *Swist*, *Poświst*, *Pochwist*, bożyszcze wiatru, lub wicher sam.

29) *Son*, bóg snu, Morfeusz. Starzec z siwą brodą, z której mak się sypie.

30) *Sotona*, zły duch. Dowód z tego; *Muż a żona, to odna Sotona* (jeden diabeł).

31) *Prymcha*, duch zły, szkodzący żywotowi ludzkiemu. Przysłowie to dowodzi: *Prymchu byś zjił* lub *Prymchu tiä dam zjisty*³⁾.

32) *Smutok*, może to było bożyszcze. Jest w ruskiem przysłowie: *Smutok miä siä dopytał — ta temny, ta czorny*.

33) *Woda*, ma znaczyć powódź, jak w Prylwicu znaleziony bożek z napisem świadczy⁴⁾. Rusin nigdy nie mówi na wodę *dobra* tylko *harna* (piękna) *pohoża*, mając przesąd, że jeżeliby kto powiedział *dobra woda*, wtedy to słyszący w duchu myślić sobie musi następujące przysłowie: *Näj bude bereham dobra*. Sądzą się być tym sposobem od powodzi wolnymi. Inni Rusini chcą ja mieć boginią piękności. Za niestałość w małżeństwie była ona skazaną na mieszkanie między skałami,

¹⁾ Nestor Schlaetzera II, str. 127.

²⁾ Ob. Bandkiego: *Dzieje Królestwa Polskiego*, str. 141.

³⁾ Ta mnoga ilość złych duchów w mitologii ruskiej i podaniach gminnych tego narodu, odnosi się zapewne do historycznych nieszczęść Rusinów, których doświadczały tak w napadach hord barbarzyńskich, jako też w innych klęskach. (Przyp. Wyd.).

⁴⁾ Obacz Bandkiego: *Dzieje Królestwa Polskiego*, str. 144.

tam strumień łez wyplakawszy, od bogów czyli rodziców ulitowanych nad nią została do domu odwołana. Z-tąd Rusin nazywa wodę *harna* (piękna), ale nie *dobra*.

34) *Wółkołak*, człowiek zaczarowany z ogonem wilczym, który czasami przybiera na siebie postać wilka, a osobliwie na nowiu księżycy.

35) *Ziw* czyli *Zyw*, Bóg najwyższy, utrzymujący plemię narodu. Wspominają to bożyszcze przy weselnych obrzędach w niektórych okolicach Galicyi¹⁾. Może to grecki *Zeus* lub *Siwa*, jedno z najcelniejszych bóstw indyjskich?

36) *Zozula albo Zazula*. Ma to być zakłeta księżniczka, która swych braci otruszy, od bogów skazaną została na kukanie czyli płacz wieczny. *Kukać* znaczy w ruskiem narzeczu płakać rzewnie czas długi z tesknoty²⁾.

Fisałem w Horodence w Maju r. 1837.

Mirosław J.....cz.

На перший погляд видно, що обі передмови вийшли з під пера одного автора. Подібних місць в обох тих вступках єсть досить, та їх і так можна бачити, коли читаєть ся; тому, думаю, було би марним трудом їх виводити тут *ad oculos*. Як бачимо із другої передмови, сам Ількевич уважав себе в першій ряді археологом, дослідником „starożytnych zabytków narodu ruskiego“, а в другім ряді збирачем пісень та приповідок, себто етнографом у тіснійшій того слова значіню.

VII.

В 1911 р., рівночасно із сотими роковинами уродин Маркіяна Шашкевича, минуло також 60 літ від хвилі, коли в Городенці заснув на віки один із перших галицько-руських пильних робітників на полі етнографії, Григорій Мирослав Ількевич, по котрім дійшли до нас два гарні збірники, приповідок та пісень обік кількох менших мітольоґічних розвідок. Все те, як і німецька передмова до приповідок, автентична і до тепер недрукована, представляє для нас не малий інтерес та збільшує значіне нашого автора для етнографії та літератури. Шкода тільки, що пропозиція Михайла Косака, аби Головацкий напи-

¹⁾ Ob. *Rozmaitości Lwowskie* N. 27 z r. 1836.

²⁾ Szanowny autor przebaczy, iż ten artykuł bez jego wiedzy umieszczony. (Przyp. Wyd.).

сав між иншими біографію Ількевича для Вурцбахового „Biographischer Lexicon“¹⁾, не здійснила ся і не дала бажаних наслідків; та все-ж таки не остала вона без сліду. Бо ось у передмові Осипа Бодяньського до першого тому московського²⁾ видання „Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси“ Головацкого містить ся на ст. IX коротенький нарис життя нашого етнографа, який звучить: „Григорій Степановичъ Ількевичъ, бывшій учителемъ въ Городенкѣ (ум. 1841 г.) занимался собраніємъ пѣсень въ Коломійскомъ краѣ и доставлялъ ихъ Вацлаву Залѣскому. Чернею списокъ своего богатаго сборника онъ самъ вручилъ Я. О. Головацкому. Крімъ того онъ собиравъ еще пословицы, всякаго рода обряды, повѣрья і т. п. Изъ послѣднихъ онъ помѣстивъ нѣсколько въ Львовскомъ журналѣ „Rozmaitości“ 1836 (N. 27) и въ сборникѣ Яшовскаго „Sławianin“ 1839 г., а собраніе пословиць и загадокъ издано было Н. Верещинскимъ въ Вѣнѣ 1841 г. подъ заглавіемъ „Галицкіи приповѣдки и загадки, збрании Григоримъ Ількевичемъ. У Вѣдн. Напечатано черенками ОО. Мехитаристѣв. 1841“. Онъ подписався нерѣдко „Мирославомъ зъ Городенки“.

Важнѣйшихъ дат до сього коротенького житєпису Ількевича достарчив О. Бодяньському правдоподібно Головацкій. Варто врештї зазначити, що віденське виданє Ількевичевихъ приповідокъ передруковано у трьохъ пізнѣйшихъ збірникахъ приповідокъ, а іменно у Миколи Закревського (Старосвѣтскій Бандуриста, ч. II) 1863 р., у Номиса 1864 р. і в тритомовій збірці дра Івана Франка, друкованій п. з. „Галицкіи народні приповідки“ у 6 томахъ „Етнографічного Збірника“, що вийшли у Львові в рокахъ 1904—1910. Спеціально що до Закревського треба сказати, що він у другій томї свого етнографічного збірника „Старосвѣтскій Бандуриста“, затитулованім „Малоросійскія пословици, поговорки и загадки и галицкіи приповѣдки“ (Москва 1860), в передньому слові хвалить сей збірник, і каже, що в йому більша частина матеріалу чисто українські приповідки, та що їх тільки правописом і деякими окремими формами приспособлено до нарѣчя галицкого (ст. 139)³⁾. Твердженє М. За-

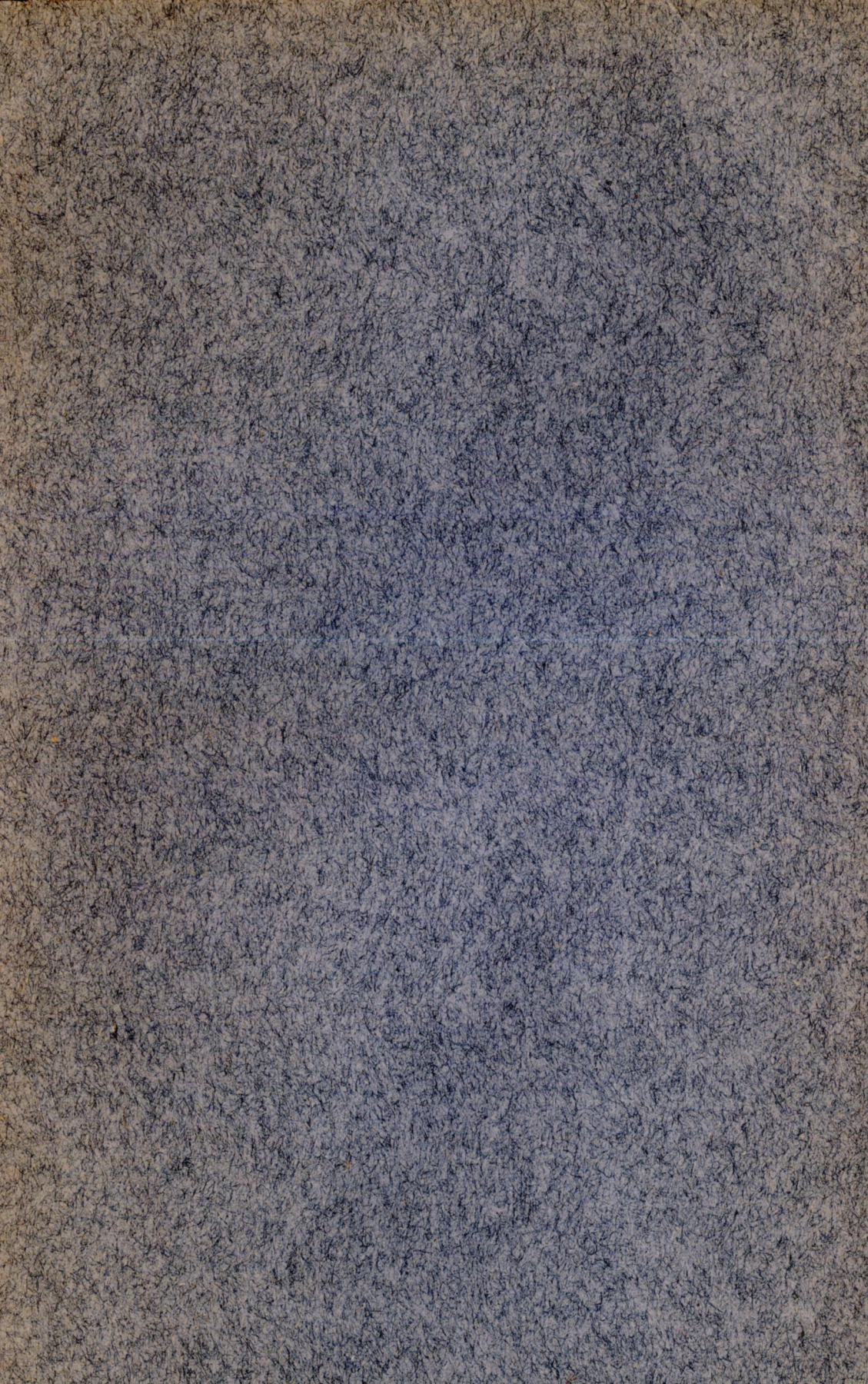
¹⁾ Див. Др. К. Студинський, Кореспонденція Якова Головацкого в лігах 1850—1862. У Львові 1905, ст. 235.

²⁾ Чтенія въ императорскомъ обществѣ исторіи и древностей російскихъ при московскомъ университетѣ. Повременное издаіе, 1863. Іюль-Сентябрь. Книга третья. Москва 1863.

³⁾ Пор. Омелянъ Огоновскій, Исторія литературы рускои. Львѣвъ 1894, часть IV, ст. 194.

креського про українське походження більшої частини приповідок Ількевича о стільки не відповідне, що хоч у рукописній збірці Ількевича вправді є дещо українських приповідок (вони зазначені усе як „ukrainisch“), та їх дуже не багато в порівнянню з галицькими. Очевидно до такого висновка прийшов За-креський на підставі віденського друкованого видання, яке, як знаємо, спеціально що до правопису зукраїнщив значно Яков Головацкий. Не знаючи, що передмова до віденського видання приповідок була перероблена Головацким, він у своїм передруку (ст. 140) підписав її „Илькевичь“.

B-2928

B 2.928

АНДРІЙ ФРАНКО.

ГРИГОРІЙ ІЛЬКЕВИЧ
ЯК ЕТНОГРАФ.

*Відбитка з „Записок Наукового Товариства і.м. Шевченка“
тт. СІХ—СХІ.*

У ЛЬВОВІ, 1913.
З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка.